

๑๙
๙๗๕๑๐
๒๕๒๖

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961105679

0๗. 16

วันที่ 15 พฤศจิกายน ๒๕๒๖
เลขทะเบียน ๒๖๙๙
เลขที่ ๑๗
(๗๕๕๑๐)
๒๕๒๖

อนุสรณ์ในงานเสด็จพระราชดำเนิน

พระราชทานเพลิงศพ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

พระสุจริตสุตา (เปื้อง สุจริตกุล) ท.จ.ว.

พระสมณเอกในรัชกาลที่ 6

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2526

ห้องสมุดรัฐสภา
ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารในสภา

(แบบ บ.)

สำนักพระราชวัง

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔

หมายรับสั่งที่ ๒๔๑๗

พระสุจริตสุภา (เป็รื่อง สุจริตฤๅ) ท.จ.ว. อายุ ๔๗ ปี ถึงอนิจกรรมด้วยควมชรา
ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร ในวันอังคาร ที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๒๒.๔๕ น.

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ
พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ๗ ศาลา ๑๐๐ ปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เชื้อนเกียรติยศพระราชทานโกศมณฑปประกอบศพ ฉัตรเครื่องสูง
ตั้งประดับ แตรวงดนตรีฝรั่ง ปี กลองชนะประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พระราชทานทองคำของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระพิธีธรรม
สวดพระอภิธรรมเวลากลางวัน กำหนด ๘ คืน

ในการนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนิน
ไปในการพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ.

ประณมรัตน์/พิมพ์/ /ทน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุจริตสุภา (เป็รื่อง สุจริตฤๅ) เชื้อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่ที่กำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ตามผู้รับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๒๔๗๒

๑๑ มีนาคม ๒๕๒๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๗ บำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วันพระราชนิเวศน์ พระสุวิจิตรสุภา (เป็ริอง สุวิจิตรกุล) ท.จ.ว. ๗ ศาลา ๑๐๐ ปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๒๕ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วางที่หน้าโกศศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระรับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระพิธีกรรมสวดพระอภิธรรม

ประณมรัตน์/พิมพ์/พิมพ์/พร/ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุวิจิตรสุภา (เป็ริอง สุวิจิตรกุล) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๕๕๕๙

๒๑ เมษายน ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเพื่อ

พระราชกุศล ๕๐ วันพระราชนิเวศน์ พระสุจริตสุภา (เป็เรื่อง สุจริตสุภา) ท.จ.ว.

๗ ศาลาบัณณรศภาค วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป

สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน

พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

ประณมรับสั่ง/พิมพ์/...../ทวน

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุจริตสุภา (เป็เรื่อง สุจริตสุภา)
		เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าตงสัยก็ให้ตามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

.....

ผู้รับรับสั่ง

.....

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๑๙๖๕

๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วันพระราชทานศพ พระสุจริตสุภา (เปื้อง สุจริตกุล) ท.จ.ว. ๗ ศาลาบำเพ็ญศภาภักดิ์ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนาถ้อย ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์อีก ๑๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระพิธีกรรมสวดพระอภิธรรม

ประณมรัตน/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	<p>นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุจริตสุภา (เปื้อง สุจริตกุล) เพื่อทราบ.</p>

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๖๖๓

สำนักพระราชวัง

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
จะทรงบำเพ็ญกุศลประธานศพ พระสุจริตสุภา (เปื้อง สุจริตกุล) ท.จ.ว. ที่ศาลา ๑๐๐ ปี
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๖.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนาถ้อย ๑ พระ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรม
สวดพระอภิธรรม

การนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้ พลตรี ประพจน์ กุวานนท์ เป็นผู้แทนพระองค์
ไปในการณ์

ประภรรัตน/พิมพ์/ /พาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุจริตสุภา (เปื้อง สุจริตกุล)
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ตามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๓๐ ๙๓

สำนักพระราชวัง

๒๓ มีนาคม ๒๕๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ พระสุจริตสุภา (เป็รื่อง สุจริตกุล) ท.จ.ว. ๗ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๒๖ เวลา ๑๙.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์.

บุญสม พิมพ์.
๖๗ ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระสุจริตสุภา
	เพื่อทราบ.	

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ଅଭିନେତ୍ରୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ
ଦେବୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระสุจริตสุดา
ทรงฉายเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2464
ในวันบรมราชาภิเษกสมรส

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ รดน้ำศพ พระสุจริตสุตา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าเสด็จฯ ในการบำเพ็ญพระราชกุศล 50 วัน

ทุก ก. ... หม่อมราชวงศ์ ... ทรงถ่าย
16 เม.ย. ๕๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี
ทรงถ่ายเมื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
วันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2502

ยืน: นายกวดหุ้มแพร , พระพิบูลย์ไอศวรรย์,
นายจิตติ สุจริตกุล

นั่ง: สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี,
พระสุจริตสุดา, นางป๋มปลื้ม บุนนาค

หน้าโกศศพท่านผู้หญิง สุธรรมมนตรี
เมื่อ พ.ศ. 2512

วันพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการบำเพ็ญกุศลฉลองอายุครบ 7 รอบ
เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522

พระสุจริตสุตา

พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระสุจริตสุตา นามเดิม เปรี๊ยะ สุจริตกุล เป็นธิดาคนใหญ่ของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล) และท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี (ได้ สกุลเดิมเตชะกำพุช) เกิดเมื่อวันพุธที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2438 ที่บ้านปากคลองท่า นภาภิเษม ธนบุรี ซึ่งเป็นบ้านเจ้าคุณปู่ พระยาราชภักดี (โต สุจริตกุล) มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา 10 คน คือ

1. นายสวาส สุจริตกุล
2. พระพิบูลย์ไอศวรรย์ (เปรี๊ยะ สุจริตกุล)
3. นายชั้น สุจริตกุล
4. สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายาในรัชกาลที่ 6 (พระนามเดิม ประไพ สุจริตกุล)
5. นายกวดหุ้มแพร (โต สุจริตกุล)
6. เด็กหญิงเล็ก สุจริตกุล
7. นายจิตติ สุจริตกุล อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
8. เด็กชายอัน สุจริตกุล
9. นายสุจินต์ สุจริตกุล
10. นางป๋มปลื้ม บุณนาค ภรรยานายชาญ บุณนาค

น้อง ๆ ร่วมมารดาของท่านได้สิ้นพระชนม์ ถึงอนิจกรรมและถึงแก่กรรมไปก่อนหมดแล้ว มีพี่น้องต่างมารดา คือ

1. พระยาอุตมราชภักดี (โต สุจริตกุล) ถึงแก่อนิจกรรม
2. ท่านผู้หญิง พัว อนุรักษ์ราชมนเฑียร
3. น.ส. เพียบ สุจริตกุล ถึงแก่กรรม
5. นายเกื้อ สุจริตกุล ถึงแก่กรรม

5. น.ส. ลมทวล สุจริตกุล
6. นายอุทัย สุจริตกุล
7. นางสุปรียา วสุธาร ภรรยา นายประนอม วสุธาร
8. พ.ศ.ท. เปรม สุจริตกุล

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนราชินีแล้ว ได้ถวายตัวต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการในหน้าที่ราชเลขานุการฝ่ายใน¹ เมื่อ พ.ศ. 2463 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งกองเสือบ้าหญิงขึ้น ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คุณ เปื้อง สุจริตกุล รัับพระราชทานยศเป็นนายกองหญิงเสือบ้ารุ่นแรกด้วย

วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมรสกับ คุณเปื้อง สุจริตกุล และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น “พระสุจริตสุตา” ดำรงตำแหน่งพระสนมเอก นับเป็นครั้งแรกที่พระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมรส ในพระราชพิธีครั้งนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ พระสุจริตสุตา แต่งกายแบบเจ้าสาวในประเทอังกฤษ คือ สวมเสื้อกระโปรงสีขาว มีผ้าโปร่งสีขาวคลุมศีรษะ ประทับดอกส้มและถือช่อดอกไม้ ดังที่เห็นในพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงฉายกับพระสุจริตสุตาในพระราชพิธีครั้งนั้น ในงานนี้โปรดเกล้าฯ ให้ทำเหรียญหย้อยคอกเป็นรูปหัวใจ² ห่วงที่ห้อยเป็นรูปเพชรารุช ด้านหน้าลงยาสีขาวมีพระบรมนามาภิไธยย่อ “รามร” และ “สุจริตสุตา” ด้านหลังเขียน วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2464 สำหรับพระราชทานแก่ผู้ที่มีาร่วมในพระราชพิธี

พระสุจริตสุตาสนใจเรื่องดนตรีมาก สามารถเล่นเปียโนได้ดี แต่งเพลงได้³ โดยเฉพาะการขับร้อง เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดแสดงโขนตอนนางลอยทรงพากย์ด้วยพระองค์เองโปรดเกล้าฯ ให้พระสุจริตสุตาเป็นต้นเสียงคู่กับสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี

* 1 ใน “คุณพระ” ผู้หญิงคนแรกของเมืองไทย เขียนโดย ลาวัญย์ โชคามระ

* 2 ดังได้เคยเชิญเป็นภาพปกหน้า และปกหลัง

* 3 ใน “สยามสังคีต” เขียนโดยนายแพทย์ พูนพิศ อมาตยกุล

ครั้งที่ทรงจัดแสดงละครพูดลับลำเรื่อง “วิวาห์พระสมุทร” ที่พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อปลาย พ.ศ. 2464 ก็โปรดเกล้าฯ ให้พระสุจริตศุภาแสดงเป็น แมรี พี่เลี้ยงชาวอังกฤษ ร้องเพลงคู่กับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงแสดงเป็นนาวาเอก-ไลออนส์ นายทหารเรืออังกฤษ หลายเพลง เช่น “แป๊ะ” และ “คนาวาแปลง” เพลงจากเรื่อง “วิวาห์พระสมุทร” เมื่อตอนพระสุจริตศุภาตั้งวงมโหรีขึ้นยังได้นำมาบรรเลงและบันทึกลงแผ่นเสียง เพลงชุด “ต้นวิวาห์พระสมุทร” ยังเป็นที่นิยมอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

พระสุจริตศุภา รับราชการสนองพระมหากษัตริย์คุณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ตลอดรัชกาล ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ทูลกิจจุลจอมเกล้า ท.จ. เมื่อ พ.ศ. 2464

ทูลกิจจุลจอมเกล้าวิเศษ ท.จ.ว. เมื่อ พ.ศ. 2466

ด้านการกุศลได้บริจาคเงินสมทบทุนสร้าง “สถานเสาวภา” สภากาชาดสยามได้รับทำไว้ในตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2464 ได้บริจาคทรัพย์บำรุงการกุศลต่าง ๆ อยู่เสมอ และได้บริจาคทรัพย์สร้างตึก “พระสุจริตศุภา” เป็นตึก 2 ชั้นรับคนไข้พิเศษไว้ที่โรงพยาบาลศิริราชด้วย

ด้านการศาสนาท่านก็ได้บำเพ็ญอยู่เสมอ เมื่อถึงวันครบรอบวันเกิดท่านจะถวายสังฆทาน ทอดกฐิน บวชพระเป็นประจำทุกปี จนเมื่อไม่สามารถไปประกอบพิธีด้วยตนเองก็ได้ให้ผู้อื่นไปทำแทน

พระสุจริตศุภาเป็นผู้มีความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดมาทุกรัชกาล ท่านจะเข้าเฝ้าตามตำแหน่งหน้าที่ในงานพระราชพิธีต่างๆ เสมอมา จนแม้เมื่อเดินไม่ถนัดต้องใช้ไม้เท้า ท่านก็ไม่ขาดจนจำวนายบางพระองค์ลือว่าท่านนั้นดูเหมือนนักร้องโศลกประจำพระราชพิธี ท่านเป็นผู้มีความกตัญญูอย่างสูงสนองพระคุณบิณฑามารดาเสมอมา ได้ปฏิบัติรับใช้ดูแลรักษาพยาบาลท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี ผู้เป็นมารดา ซึ่งพำนักอยู่กับท่านตราบจนสิ้นชีวิต โดยที่ท่านเป็นธิดาคณใหญ่ของบิณฑามารดา ท่านได้ดูแลปกครองน้อง ๆ ตลอดถึงหลาน ๆ โดยเลี้ยงดู ให้การศึกษา ตลอดจนแบ่งปันที่ดิน ทรัพย์สินเงินทองให้โดยทั่วกัน

4. x ในหนังสือเป็นเพลงฝรั่งว่าทำเวลาแสดงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เพลงแป๊ะ

(4)

ในปีปลายแห่งชีวิตพระสุจริตสุภาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดื้อเสมือนพระญาติผู้ใหญ่ โปรดเกล้าฯ พระราชทานทั้งที่ฟ้านักอาศัย ค่าใช้จ่ายประจำและค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ทรงติดตามทุกข์สุขอยู่ตลอดเวลา⁵ จนเมื่อเดือนมิถุนายน 2524 ท่านได้ป่วยและเข้าพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช จนถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2525 เวลา 22.45 น. ศิริรวมอายุได้ 86 ปี 3 เดือน 26 วัน

เมื่อถึงอนิจกรรมแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนเกียรติยศ พระราชทานโกศมณฑปประกอบศพ ฉัตรเครื่องสูงตั้งประดับ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง ชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานศพพระสุจริตสุภามาตั้งแต่วันถึงอนิจกรรมจนครบ 7 วัน วันครบ 50 วัน วันครบ 100 วัน จนถึงได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ทั้งนี้เป็นเกียรติยศยิ่งใหญ่แก่ตัวพระสุจริตสุภาและบรรดาผู้นับเนื่องในสกุล สุจริตกุลทุกคน ซึ่งต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณทั้งนี้เป็นล้นเกล้าฯ หาที่สุกมิได้

⁵ โปรดเกล้าฯ ให้นายขวัญแก้ว และ พ.อ. แพทย์หญิง คุณหญิง วัฒนา วัชรวิทย์ ดูแลอำนวยความสะดวก

ชีวประวัติ พระสุจริตสุดา (คุณเป็รื่อง สุจริตกุล)

เรื่องราวอันเป็นชีวประวัติของพระสุจริตสุดา (คุณเป็รื่อง สุจริตกุล) พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทั้งหมดเรียบเรียงขึ้นจากคำสัมภาษณ์ที่ท่านได้ให้แก่เจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร คือ นางสาวชนิษฐา วงษ์พานิช นางสาวจันทร์รัตน์ ประवालบีทม์ และนางสาววารุณี โอ-สธารมย์ ในวันที่ 1 และ 8 มีนาคม พ.ศ. 2521 เทปบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์ชุดนี้ได้เก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ตามโครงการประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า Oral History อนึ่ง การเรียบเรียงครั้งนี้ ได้จัดทำอธิบายความบางตอนให้เข้าใจชัดเจนขึ้นเป็นเชิงอรรถเฉพาะตอนนั้นไว้ด้วย

ชาติกำเนิด

พระสุจริตสุดา (คุณเป็รื่อง สุจริตกุล) เป็นธิดาคนโตของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล) และท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีเป็นบุตรของพระยาราชภักดี (โกะ สุจริตกุล) น้องชายคนสุดท้องร่วมบิดามารดากับสมเด็จพระปิยมหาราช ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดา เปี่ยม สุจริตกุล ในรัชกาลที่ 4)

พระราชโอรสและพระราชธิดาก่อนประสูติแก่สมเด็จพระปิยมหาราช ๆ คือ

1. พระองค์เจ้าอนุภาครรณอนันตนครไชย
2. สมเด็จพระนางเจ้าสุทธิดาวิมลยศจุฑา (พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ์)

ต้นราชสกุล "เทวกุล"

3. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ในรัชกาลที่ 5 (พระองค์เจ้า-สุนันทากุมารีรัตน์)
4. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสา อัยยิกาเจ้าแห่งรัชกาลปัจจุบัน (พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา)
5. สมเด็จพระศรีพัชรินทรบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพัน-

(6)

ปีหลวงในรัชกาลที่ 6 (พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี)

6. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ) ต้นราชสกุล “สวัสดิวัตน์”

สกุล “สุจริตกุล” นี้ จึงนับได้ว่าเป็นราชินิกุลได้สายหนึ่ง

ส่วนที่เกี่ยวกับบุพการีฝ่ายมารดาท่านคือ ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีนั้น ท่านเล่าว่า ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี เป็นธิดาของขุนพัฒน์ (หอย) ตำแหน่งนายอากรบ่อนเบี้ย เดิมเป็นชาวจีน ที่เดินทางเข้ามาพร้อมกับพี่ชายคือ ขุนพัฒน์ (แหยม) ทั้งสองพี่น้องตั้งถิ่นฐานทำมาค้าขายในกรุงเทพฯ มาตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ห้า ต่อมาได้ประมูลผูกขาดกิจการโรงบ่อนเบี้ย และการออกหวย ก ข จากรัฐบาลและขยายกิจการสาขาออกไปหลายแห่งเท่าที่ท่านจำได้คือ ที่ตลาดพลู ทั้งขุนพัฒน์ (หอย) และขุนพัฒน์ (แหยม) ได้ดำเนินกิจการค้านี้เป็นที่รุ่งเรืองก่อนหน้าที่ “ยี่ก่องขง” นายอากรบ่อนเบี้ยที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นจะได้เริ่มกิจการ

บ้านเดิมของท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี ตั้งอยู่ในบริเวณสำเพ็ง เขตชุมชนชาวจีน ปลูกสร้างแบบเก๋งจีนโบราณ ท่านจำได้คือว่าทางเดินเข้าบ้านปลูกด้วยหินแผ่นใหญ่ตามแบบบ้านคหบดีจีนยุคนั้น ตามที่ท่านเล่า นั้น ขุนพัฒน์ (หอย) นั้นมีบุตร ธิดาอยู่ 3 คน คือ ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีผู้เป็นมารดาของท่าน พระสวามีภักดิ์ (ไต้ฉิ่ง) หลวงสักรินทร์ (ไต้เข้า) น้องชายทั้งสองของท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีได้ดำเนินกิจการหวย ก ข และโรงบ่อนเบี้ยสืบต่อจากขุนพัฒน์ (หอย) ผู้เป็นบิดาจนกระทั่งรัฐบาลประกาศยกเลิกหวย ก ข และบ่อนเบี้ยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้เปลี่ยนมาดำเนินธุรกิจการค้าจัดตั้งโรงรับจำนำและร้านค้าทองมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีจนถึงปัจจุบันคือร้านเซ่งฮุ้นหลี ต่อมาขยายเป็นร้านเซ่งเฮงหลีด้วยและเป็นต้นสกุล “เฑาะก์าพูช”

พระสุจริตสุภาไถ่เล่าถึงการสมรสระหว่างบิดาคือ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) และท่านผู้หญิงมารดาไว้ว่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระโอรสสมเด็จพระปิยมหาราช เป็นผู้ชักนำให้มารดาของท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี ได้เฝ้าสมเด็จพระ-

บิณฑบาตได้มีการขอกุศลวัตถุมาถวายกัน ตามแบบประเพณีการสมรสในสมัยนั้น ณ ที่บ้าน
คลองค่านของพระยาราชนิกติ (โต) เวลานั้นตั้งอยู่ที่คลองค่านวัดปากน้ำ ขณะนั้นเจ้า
พระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) เพิ่งสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายนิติบัณฑิตจากอังกฤษ
และมีภรรยาเดิมอยู่แล้ว มีบุตรชายคนหนึ่งซึ่งเป็นพี่ชายของท่าน คือ พระยาอุคมาชนิกติ
(โต สุจริตกุล)

หลังจากที่ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีได้สมรสกับเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม)
แล้วจากการที่มีประสบการณ์ทางด้านธุรกิจการค้ามาบ้างทำให้ท่านได้ลงทุนธุรกิจ
ขอสัมปทานรัฐบาลทำบริษัทเดินเรือโดยสารและโดยสารข้ามฟาก ซึ่งในสมัยนั้นเรียก
ว่า “เรือเขียว” มีเส้นทางเดินเรือเริ่มที่บ้านคลองค่าน (ซึ่งต่อมาย้ายไปเริ่มที่ประตูน้ำ
เพราะท่านได้ย้ายบ้านไปตั้งอยู่ที่บริเวณประตูน้ำ) ผ่านประตูน้ำภาษีเจริญ ประตูน้ำดำเนิน
สะดวก และบางยาง ไปออกเส้นทางแม่น้ำนครชัยศรี และราชบุรี ต่อมา เกิดมีผู้สนใจ
ลงทุนขอสัมปทานเส้นทางเดินเรือแข่งขันกันมากขึ้น อาทิเช่นบริษัทสุพรรณเมธังแดง
บริษัทเรือชาวของพระยาภิรมย์ภักดี ก่อให้เกิดปัญหา “นักเลงโต” ในบรรดาลูกเรือ
ระหว่างบริษัทต่าง ๆ ทำให้ควบคุมดูแลคนในบริษัทลำบากขึ้น ประกอบกับเวลานั้น
เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) ได้รับความเห็นชอบจากต่างประเทศ เกรงว่ากิจการค้า
ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดคดีพิพาท เป็นที่มิหวังมองต่อหน้าที่ราชการจึงได้ขอให้ท่านผู้หญิง
สุธรรมมนตรีเลิกกิจการค้านี้เสีย

ท่านเล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) บิดาของท่าน
ว่า ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กอยู่ในตำแหน่งสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวีมาตั้งแต่
ยังเป็นเด็ก และในขณะนั้นพี่น้องหญิงของบิดาท่าน คือ คุณท้าววนิดา (เหม) คุณท้าว
วนิดา (เพ็ญ) ก็ได้ถวายตัวรับราชการเป็นข้าราชการสำนักฝ่ายในอยู่แล้ว บิดาท่านจึงได้ใช้
ชีวิตและได้รับการศึกษาอบรมเลี้ยงดูอยู่ในราชสำนักมาตั้งแต่เล็ก เป็นผู้ตามเสด็จบรรดา
สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้มีความ
สนิทสนมคุ้นเคยโดยเฉพาะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ฯ ท่านยังจำเกร็ด
ที่เล่าถึงบิดาสมัยที่เป็นเด็กอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ได้ว่า คนในวังสมัยนั้นเรียกเจ้าพระ--

(8)

ยาสุธรรมมนตรี ว่า “คุณยักษ์ใหญ่” เพราะครั้งหนึ่งได้ตามเสด็จพระราชทานกุญแจหลวงที่วัดอรุณราชวราราม และชอบใจอยากเป็นยักษ์ปูนปั้นที่เฝ้าพระอุโบสถวัดนั้นตามประสาเด็ก

เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) ได้เคยเรียนหนังสือชั้นต้นมาตั้งแต่อยู่ที่บ้านคลองด่าน วัดปากน้ำ ก่อนที่จะเข้าเรียนหนังสือในพระบรมมหาราชวังตามแบบมหาดเล็กหลวงในยุคนั้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเลือกเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) ให้เป็นนักเรียนทุนหลวงรุ่นแรกที่ไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษ และเป็นการเริ่มต้นศึกษาภาษาอังกฤษชั้นต้นที่ต่างประเทศ จนกระทั่งสำเร็จชั้นเนติบัณฑิต ซึ่งจัดว่าเป็นรุ่นแรกของเมืองไทย เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีสำเร็จการศึกษาเนติบัณฑิตจาก Middle Temple มหาวิทยาลัยลอนดอนได้เข้ารับราชการประจำแผนกศาลต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม

ศาลต่างประเทศมีความสำคัญต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลขณะนั้น เพราะปัญหาจากสนธิสัญญากับต่างประเทศที่ไม่เสมอภาคในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ก่อให้เกิดปัญหาอำนาจทางการศาลของรัฐบาลไทยที่ไม่อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคดีความของคนในบังคับต่างชาติ ศาลต่างประเทศจึงถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาให้แก่รัฐบาลในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งอำนาจทางการศาลในการพิจารณาคดีให้แก่ชาวต่างประเทศและคนในบังคับชีวิตวัยเด็ก

พระสุจริตสุตา (เป็รื่อง) เล่าว่าตัวท่านได้อยู่กับบิดามารดาตั้งแต่ครั้งบ้านยังอยู่ที่ คลองด่าน ปากน้ำภาษีเจริญ ในสมัยนั้นเจ้าคุณปู่ของท่านคือ พระยาราชภักดี (โค) เป็นที่รู้จักดีของชาวบ้านละแวกนั้น ซึ่งต่างเรียกขานท่านว่า “เจ้าคุณที่ด่าน”

สมัยยังเด็ก ในฐานะพี่สาวคนโตท่านต้องมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลน้อง ๆ โดยเฉพาะสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี น้องสาวคนเล็ก ซึ่งชนมากตามประสาเด็กก็ท่านยังจำได้ว่าหัดขี่ม้าและชอบมากมาตั้งแต่เด็ก มีเกร็ดเกี่ยวกับความสนใจเรื่องการขี่ม้าว่า ปกติ ที่บ้านเลี้ยงม้าไว้ขี่เล่น 2 ตัว ท่านกับสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี โปรดการขี่ม้าด้วยกันเสมอ วันหนึ่งได้ขี่ม้าเสียบผิงแม่น้ำจากบ้านไปค้ำมเส็นทางเลียบบคลอง—

พระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนราชินีขึ้น เด็กหญิงที่ได้ถวายตัวอยู่กับเจ้านายหลายพระองค์ก็ได้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนี้ สำหรับเด็กในปกครองของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบราชนั้น จะได้รับพระราชทานเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ตักเย็บจากผ้าที่สมัยนั้นเรียกว่า “ผ้ากฐี” (กฐีหนึ่งเท่ากับผ้า 20 ผืน) นอกจากนี้จะได้เงินค่าใช้จ่ายตลอดจนอาหารกลางวันซึ่งมีคนนำอาหารปั้นโตจากวังไปส่งให้ที่โรงเรียน เสื้อผ้าที่ใช้แล้วก็มีพนักงานในวังนำไปซักให้ที่วังหน้า นักเรียนสตรีที่เรียนอยู่ในโรงเรียนราชินีนั้น นอกจากเป็นพวกเด็กหญิงที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังแล้วก็มีลูกหลานของผู้มีตระกูลและผู้มีทรัพย์สมัยนั้น อัตราค่าเล่าเรียนประมาณเทอมละ 4-5 บาท นักเรียนต้องสวมเครื่องแบบเป็นเสื้อลายน้ำเงินสลับขาว มีทั้งนักเรียนประจำและไป-กลับ การเรียนตอนเช้าเริ่มประมาณ 9.00 น. เข้า ถึง 11.00 น. หยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน เมื่อเลิกเรียนท่านก็เดินทางกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง เรื่องการเดินทางไป-กลับ โรงเรียนของเด็กนักเรียน “ชาววัง” ยุคนั้น ระยะเวลาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถโปรดฯ ให้นำนั่งเรือขบวนแจวหัว-ท้าย ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินจากพระบรมมหาราชวังไปประทับ ณ พระราชวังสวนกุหลาบ ซึ่งอยู่นอกเขตเมืองสมัยนั้น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบราชนั้น ได้ตามเสด็จประทับอยู่ในตำหนักสวนสีกุหลาบ จึงโปรดให้พวกนักเรียนโดยสารถยนต์จากตัวพระตำหนัก ออกมาแถวประตูสี่แฉ่งเพื่อขึ้นรถรางสาย ซังซี ซึ่งจัดขึ้นพิเศษเก็บค่าโดยสาร 1 เฟื้อง ปรากฏว่านักเรียนแย่งกันขึ้นมากเพราะชั้น 2 ราคา 2 ไพ ไม่มีคนอยากนั่งจนกระทั่งทำให้มีนักเรียนตกจากรถราง จึงถูกสั่งห้ามโดยสารถรางไปโรงเรียน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบราชนั้น โปรดให้ขอยืมรถยนต์หลวงเป็นรถกึ่งกระบะจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มารับส่งนักเรียนในตอนเช้าและเย็นแทน

แต่ปรากฏว่ามีความไม่สะดวกในการขึ้นลง และเวลาที่รถยนต์แล่นผ่านพระราชวังสราญรมย์บรรดาเหล่าเสด็จหลวงรุ่นหนุ่มของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พวกกันมาคุที่หน้าต่าง และหัวเราะล้อเรียนเป็นที่สนุกสนาน ภายหลังเมื่อสมเด็จพระศรีพัชรินทราบราชนั้น ทรงทราบความลำบากของนักเรียนดังกล่าว ก็โปรดให้เปลี่ยนมานั่งเรือโดยสาร

เป็นเรือบดสองลำ แจวหัว—ท้าย ตรงกลางมีประทุนปรากฏว่าวันหนึ่งเกิดอุบัติเหตุขึ้น เรือบดทั้งสองลำแจวออกจากบริเวณพระราชวังสวนกุหลาบ ผ่านคลองผดุงกรุงเกษมจะไปท่าราชวรดิษฐ์ ประจวบกับมีเรือกลไฟสายหนึ่งแล่นสวนมาบริเวณท่าราชวรดิษฐ์ หน้ากรมทหารเรือ เรือบดลำหนึ่งซึ่งท่านจำได้ว่ามีหม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขาพระธิดาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ โดยสารไปคว่ำเกิดล่มลง เป็นที่ตกใจกันมาก แต่ไม่มีผู้ใดเป็นอันตราย

ในเรื่องการเล่าเรียนนี้ คุณพระเล่าว่าก่อนหน้าที่เข้ามาอยู่ในพระบรมมหาราชวังนั้น ท่านเคยเรียนหนังสือภาษาไทยมาตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่บ้านคลองค่าน โดยเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีจ้างครูผู้ชายจากโรงเรียนวัดปากน้ำ ให้มาสอนหนังสือบรรดาบุตรหลานที่บ้าน ดังนั้นการเรียนหนังสือในโรงเรียนราชินีจึงไม่สู้ลำบากนักในสมัยนั้น สังคมยังไม่นิยมให้สตรีได้รับการศึกษาสูง ท่านจึงได้ศึกษาอยู่จนจบหลักสูตรชั้นมัธยมปีที่ 4 ในสมัยนั้นก็ลาออก

สำหรับการฝึกฝนอบรมท่านอื่น ๆ ภายในราชสำนักฝ่ายในนั้น เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์เช่นความรู้ของกุลสตรีเกี่ยวกับการบ้าน การเรือน เย็บปักถักร้อย จัดดอกไม้ ร้อยมาลัย ตลอดจนปรุงน้ำอบเครื่องหอมต่าง ๆ คุณพระฯ ได้เรียนรู้วิธีการเหล่านี้จากการสังเกตและฝึกหัดทำจากบรรดาคุณพ่อกับงานในวังหลายคน ท่านสามารถจดจำทำได้คล่องจนเมื่ออายุมากแล้ว ยังจักงานการฝีมือช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เสมอมา

สภาพในวังท่านอื่น ๆ ของสมัยนั้นท่านเล่าว่า ในเขตพระราชฐานชั้นในนั้นมีแต่สตรีเท่านั้นที่เข้าไปได้ ผู้ชายที่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปก็มักเป็นพวกคนงาน “กุลี” ที่ต้องเข้าไปทำงานเป็นครั้งคราว โดยมีคุณพ่อกับงานเช่น โขลน กุมเข้าไปและนั่งเฝ้าอยู่ด้วย งานจนเสร็จในแต่ละวันก็กลับออกไป ห้ามนอนค้างในวัง

สำหรับผู้ที่อยู่ในวังชั้นในนั้นต้องเรียนรู้ถึงข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ห้ามเหยียบธรณีประตูเพราะถือว่าเป็นพระธิดา ทั้งนี้พวกพนักงานโขลนเป็นผู้เฝ้าและคอยกวาดชั้นลงโทษ ความรู้สึกสมัยเด็กท่านคิดว่าพวกโขลนและเจ้าจอมบางคนนั้นคึกคักมากหน้ากัว ท่านเคยเห็นการลงโทษทาสโดยการใช้หวายเส้นเล็กเขียน และจำตรวนที่ข้อเท้า มีโซ่สั้น ๆ

โยงเชื่อมตรวนทั้งสองข้างไว้ เวลาเดินไปไหนมาไหนก็ต้องดึงเชือกที่ผูกไว้ขึ้นมาจึงจะ
 เก้าเท้าได้สะดวก เสียงโซ่กระทบกันดังมาก เป็นที่รำกั้น

ส่วนที่พักอาศัยในพระราชฐานชั้นในนั้นนอกจากพระที่นั่งและตำหนักใหญ่ ๆ
 ของบรรดาเจ้านายชั้นสูงแล้ว ที่ที่รู้จักกันดีสำหรับเด็กคือ แถวเต็ง ซึ่งเป็นที่อยู่ของ
 พนักงานอยู่จนรวมทั้งสนประมาณ 200 คน ทิวอาคารเป็นตึก มี 2 หลัง หลังหน้าทา
 สีน้ำเงินเป็นตึก 2 ชั้น อีกหลังหนึ่ง เป็นตึกชั้นเดียวทาสีแดง เล่ากันว่าคืนวันหนึ่งมีคน
 หม่อมเจ้าคำปิ่นกำแพงวังเข้ามาถึงแถวเต็ง จึงมีคำสั่งให้ชาววังจุดเทียนถือคิกทั่วไปในเวลา
 กลางคืน ถ้าเทียนไขเกิดดับก็ต้องร้องบอกว่า “ไฟดับไฟดับ” และต้องรีบไปต่อเทียน
 จากกระป๋องเทียนของคุณพนักงานโขนที่เผ่าประตูปักตะกรุดรวมทั้งตัวท่านในเวลานั้น
 ชอบใจสนุกสนานที่จะได้ออกไปเดินในเวลากลางคืน สภาพของเต็งชั้นล่างทำเป็นร้านกำ
 ข่ายของซึ่งส่วนมากเป็นอาหารคาวหวาน ข้างบนเป็นเรือนนอนผู้ที่ฐานะไม่สู้ดีจึงจะทำ
 ของขาย ซึ่งก็มีลูกค้าในวังมากอยู่ เพราะสะดวกกว่าที่จะออกไปซื้อจากตลาดข้างนอก
 พวกซึ่งมีฐานะดีที่อยู่แถวเต็งก็มี เช่นคุณเง็ก คุณบ่วย ซึ่งเป็นธิดาพระยาภักดีราชเศรษฐี
 ซึ่งเป็นพวกเจ้าภาษีเงิน พวกนี้อยู่เฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไรและยังเลี้ยงบ่าวไพร่ไว้ด้วย

ในบริเวณใกล้เคียงแถวเต็ง เป็นที่ที่เรียกว่าอุโมงค์ คือสวมในวังสมัยนั้น พัน
 อุโมงค์ทำเป็นม้าสำหรับนั่ง เจาะเป็นช่อง ข้างใต้ตั้งดังเรียงกันไป ทำให้สามารถนั่งคุย
 กันได้นาน ในเวลากลางคืนก็ต้องจุดตะเกียงน้ำมันมะพร้าวติดตัวไปด้วย ส่วนการอาบ
 น้ำมีการวางท่อระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้ไหลเข้ามาตามท่อ ซึ่งมีฝาเหล็กปิดเป็น
 ระยะตามทางตลอดถนน เวลาต้องการใช้น้ำ ก็เปิดฝาท่อ แล้วเอากระป๋องตักน้ำจากท่อ
 ไปใส่ตุ่ม ส่วนน้ำที่มันนี้ ไซ้กรองน้ำฝนใส่ตุ่มตั้งเป็นแถวใช้ได้ตลอดทั้งปี ในกรณีที่น้ำ
 ฝนไม่พอใช้ ในเรือนแต่ละหลัง ผู้เป็นนายก็ใช้ให้บ่าวไปตักน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นมา
 แกว่งสารส้มให้ตกตะกอน เสียก่อนใช้

เวลาที่มิผู้บ่วยใช้ในวังชั้นในก็จะมีการตามหมอเข้ามารักษา ถ้าไม่หายหรือมี
 คนตาย ก็จะหามออกทางประตูศรีสุทวารวงศ์อนิราม กลับบ้านเพื่อทำการรักษาต่อหรือ
 ประกอบพิธีศพ แต่ในช่วงที่ท่านใช้ชีวิตอยู่ในวัง ไม่เคยมีโรคระบาดขึ้นภายในวังเลย

ถ้ามีคนเจ็บป่วยได้รับการรักษาพยาบาลกันจนหาย

ชีวิตของราชการสำนักฝ่ายในสมัยนั้น ถึงแม้มีความสนุกสนานและสะดวกสบาย แต่สังคมภายในก็มักอยู่ตามพวกหมู่ของเจ้านายที่ตนเข้าไปถวายตัว พระสุจริตสุภา ได้ถวายตัวอยู่ในความปกครองของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พ.ศ. 2457 พอศึกกับที่พระยาราชภักดีเจ้าคุณปู่และตัวท่านเอง บ่วยลง จึงกราบทูลลาออกจากวังรักษาตัวอยู่ที่บ้านซึ่งต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่ประตูหน้าภาษีเจริญ ท่านเล่าว่าการทูลลาออกของพวกข้าหลวงฝ่ายในนั้น ไม่เป็นปัญหายุ่งยากและมีอยู่เสมอ ตัวท่านเองเมื่อยังเป็นเด็กเคยเห็นเพื่อนรุ่นพี่ไปกราบลาทูลลาสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เพื่อออกไปแต่งงานก็ทรงโปรดประทานพระราชอนุญาตอย่างง่ายดาย

ท่านเล่าว่าในช่วงชีวิตที่ท่านได้เข้าไปอยู่ในวังยุคนั้น เป็นช่วงที่มีคุณค่าต่อตัวท่านอย่างยิ่ง ทั้งในด้านการศึกษาอบรมจิตใจ กิริยามารยาทที่ทำให้มีความสุขเยือกเย็นอดทน และมีความรู้อย่างกุลสตรีไทย เช่นการจักตอกไม้ งานการเรือนต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตัวท่านมากในสมัยต่อมา

ชีวิตในราชสำนักรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระสุจริตสุภา (เปรี๊ยะ) กราบทูลลาออกมาอยู่บ้าน ในระหว่างนั้นมีพี่น้องหลายคนได้รับราชการถวายตัวทั้งแต่ยังเป็นมหาดเล็กเดิมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ครั้งพระองค์ท่านยังดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อภิเษกเจ้าฟ้าสยามบรมราชกุมารี (อุ้ม สุจริตกุล) และ พระยาอุดมราชภักดี (โต สุจริตกุล) ด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงรู้จักและคุ้นเคยกับครอบครัวของท่าน ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนที่บ้านซึ่งขณะนั้นย้ายมาอยู่ที่ประตูหน้าแล้วเสมอ ๆ

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงหมั้นกับพระองค์เจ้าวิมลภาเทวี พระธิดาองค์หนึ่งใน กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระองค์ท่านได้ทรงคัดเลือกสุภาพสตรี จากตระกูลผู้ดีในยุคนั้นเข้ามารับราชการฝ่ายใน ทำหน้าที่เป็น “เลขาอินเวทกิง” ตามเสด็จพระองค์เจ้าวิมลภาเทวี ในเวลาที่โปรดให้โดยเสด็จพระราช—

ดำเนินไปในงานพระราชพิธีต่าง ๆ

พระสุจริตสุตา (เป็รื่อง) เป็นผู้หนึ่งที่พระองค์ท่านทรงโปรดเลือกเข้ามาเป็น “เลขาธิการ” โดยรับสั่งผ่านพระยาอุคมราชภักดี พี่ชายของท่าน ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาหม่อมเจ้าหญิงวรวรรณพิมลขึ้นมาเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักขมีลาวัณ และพระนางเธอลักขมีลาวัณ พระองค์ท่านก็ยังโปรดให้ท่านเป็น “เลขาธิการ” ตามเสด็จพระนางเธอลักขมีลาวัณต่อไป จนกระทั่งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2464 พระองค์ทรงส่งขอพระสุจริตสุตา (เป็รื่อง) จากเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ทรงมีการจกทะเบียนอภิเษกสมรส และพระราชทานงานเลี้ยงที่พระราชวังพญาไท และทรงแต่งตั้งเป็นที่พระสุจริตสุตาพระสนมเอก

พระสุจริตสุตา (เป็รื่อง) ได้พำนักอยู่ในพระราชวังพญาไท ในฐานะพระสนมเอกอยู่จนตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้เล่าถึงชีวิตในพระราชสำนักคุณั้น ขนบธรรมเนียมประเพณี และพระราชจริยาวัตรของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งแตกต่างไปจากรัชกาลก่อน

ท่านเล่าว่า การมี “เลขาธิการ” ซึ่งก็คือข้าราชการสำนักฝ่ายในสมัยใหม่ ที่เป็นผู้ตามเสด็จพระมเหสี พระชายาในเวลาที่โปรดเกล้าให้ตามเสด็จพระราชดำเนินในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ด้วย ประเพณีที่พระชายาหรือพระมเหสีตามเสด็จร่วมพระราชพิธีนี้ ก็เป็นพระราชนิยม อย่างเมื่อครั้งที่ พระสุจริตสุตาได้รับแต่งตั้งไม่นาน ก็ทรงโปรดให้ตามเสด็จในฐานะพระสนมเอกไปในพระราชพิธีเบ็คสนามม้าราชฤทธมัยเป็นครั้งแรกท่านเล่าว่า พระองค์ทรงยกมือให้ท่านยื่นเสมอพระองค์ นอกจากนี้ในเรื่องของแบบแผน ประเพณีฝ่ายใน ในบางเรื่องตัวท่านเองก็ได้ยึดถือตามแบบเก่าแก่ เช่น ท่านไม่ชอบที่มีตำแหน่งพนักงานโขน หรือคุณท้าวอย่างแบบโบราณ เพราะเต็มไปด้วยวิธีการยุ่งยาก ท่านชอบชีวิตที่สงบ เรียบง่าย ผู้คนไปมาหาสู่เข้าพบได้โดยสะดวก

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านเล่าว่า ส่วนใหญ่แล้วโปรดประทับที่พระราชวังพญาไท กับพระราชวังสนามจันทร์นครปฐมมากกว่าในพระบรมมหาราชวัง และหน้าที่ของราชการสำนักฝ่ายในซึ่งแต่เดิมในรัชกาลก่อน มีเจ้าจอม

อยู่งานด้านต่าง ๆ เช่น ฝ่ายทันตกรรม พระภุชญา หรือพระที่ เป็นผู้ถวายพระราชปฏิบัติ นั้น พระองค์ทรงโปรดให้บรรดามหาดเล็กอยู่งานต่าง ๆ ทำหน้าที่เหล่านั้นแทน ส่วน พระชายาและพระมเหสีก็ทรงโปรดให้ชั้นเฝ้าเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งโปรดให้ ร่วมโต๊ะเสวยพระกระยาหารตามปกติ หรือในเวลาที่ทรงต้อนรับแขกเมือง

สำหรับตัวท่านนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีน้ำพระทัยทรงงามไม่เคย กริ้วท่านเลยตลอดชนชีพ โดยปกติแล้วพระองค์ท่านทรงคัดสรรพระทัยอย่างมั่นคงและ เกิดเกี่ยวข้องในหน้าที่ราชกิจและส่วนพระองค์ พระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์นั้น เนื่อง จากทรงเข้าบรรทมก่อนข้างคึกจึงทรงตื่นพระบรรทม เวลาตื่นขึ้นสายประมาณ 10 นาฬิกา เสวยพระกระยาหารเช้าที่เรียกว่า “เบรคฟาสต์” เป็นข้าวต้มบ้าง อาหารฝรั่ง เช่น หมูแฮมไข่ดาวบ้าง ส่วนมื้อกลางวันก็โปรดเสวยในเวลาบ่าย 3 โมง มักเป็นข้าว ซึ่งบาง ทีทรงสนุกที่เสวยด้วยพระหัตถ์ทรงล้างพระหัตถ์ด้วยโซดา ตามด้วยน้ำอโศกโกลัญจ กลินลาเวนเดอร์ ประทับกับพื้น หลังพระกระยาหารกลางวัน ก็ทรงพระอักษร ส่วน มากเป็นบทละครพระราชนิพนธ์ จนถึงเย็น จึงได้เสด็จลงทอดพระเนตรกีฬาต่าง ๆ ที่ พวกมหาดเล็กเล่นแข่งขันกัน จนถึงเวลาน้ำชา และกว่าที่จะถึงเวลาพระกระยาหารเย็น ก็เป็นเวลาค่ำมาก ตามปกติโปรดให้พระมเหสีและพระชายาได้ร่วมเสวยพระกระยาหาร ค่ำด้วยเสมอ บางครั้งโปรดให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ บางท่านคือ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ เสนาบดีกระทรวงวัง กับเจ้าพระยารามราฆพ (เพื่อ ฟังบุญ ณ อยุธยา) ร่วมโต๊ะเสวยด้วย

สำหรับพระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์ที่โปรดปรานมากคือ การกีฬาและการ เล่นออกกกำลังกายต่าง ๆ ทั้งที่ทรงลงเล่นด้วยพระองค์เองไม่ได้ทุกวันเพราะทรงมีพระวร- กายไม่แข็งแรงเนื่องมาจากผลการผ่าตัดโรคไส้ติ่งอักเสบตั้งแต่ครั้งที่ทรงศึกษาอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ ขณะนั้นพระสุจริตสุตยังอยู่ในพระบรมมหาราชวังกับสมเด็จพระศรีพัช- รินทราบรมราชินีนาถ ได้ทราบว่า นายแพทย์ทางประเทศอังกฤษได้รื้อโทรเลขตอบคำ กราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาต ทำการผ่าตัดถวาย ทำให้การรักษาล่าช้า และแสดง ผลไม่สู้ดีต่อมาในระยะยาว และยังปรากฏอีกว่าเมื่อสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง รับโทรเลขตอบจากแพทย์ว่า ทำการผ่าตัดแล้ว พนักงานได้แปลข้อความผิดเป็นสันพระ-

ชนม์แล้ว พระองค์ถึงกับประชวรพระวาโย จากการผ่าตัดครั้งนั้นทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระอาการประชวรเรื้อรังด้วยโรคกล้ามเนื้ออักเสบ ในเวลาต่อมาทรงออกกำลังมากไม่ได้ และต้องใช้ผ้าพันบริเวณพระนาภีไว้ให้แน่นตลอดเวลา ขณะที่เสวยพระกระยาหารทรงกดพระนาภีไว้ จนท่านเองก็ได้ยินเสียงก้อง “ฟอๆ” บ่อยๆ

พระราชกรณียกิจอย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดมากคือการละคร แต่ต่างจากราชการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งโปรดละครในอย่างเก่าให้ข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เป็นสตรีล้วนฝึกหัดและเล่นตลอดมาในสมัยนั้น การละเล่นที่ทรงโปรดมากคือ โขน ซึ่งใช้ผู้แสดงเป็นชายคัดเลือกจากข้าราชการสำนักฝ่ายหน้า คือพวกมหาดเล็ก ภายหลังจึงโปรดให้ฝ่ายในซึ่งเป็นหญิงเข้าร่วมแสดงด้วย

นอกจากโขนแล้ว ยังทรงโปรดให้มีการแสดงละครพูดจากบทพระราชนิพนธ์ เรื่องการละครที่แตกต่างจากราชการก่อนอีกเรื่องหนึ่งคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดร่วมแสดงละครด้วย โดยเลือกเล่นเป็นตัวประกอบที่มีบทบาทสำคัญ แต่มิใช่ตัวเอก บุคคลที่เล่นเป็นตัวละครตัวเอกในยุคนั้นตัวพระคือ เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) ตัวนางคือ พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ ณ อยุธยา) สองท่านนี้เป็นบุตรพระนมทัต พระพี่เลี้ยงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ เมื่อเสด็จกลับจากประเทศอังกฤษก็โปรดให้ท่านทั้งสองถวายตัวทรงพระกรุณาขับเลี้ยงเป็นที่โปรดปรานใกล้ชิดมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าพระยารามราฆพ ซึ่งคงแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีเจ้ากรมมหรสพ และผู้บัญชาการกองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ผู้ที่เล่นละครเป็นตัวนางได้อย่างมีความสามารถ คือ นายหยิบ ณ นคร บุตรเจ้าพระยาบดินทร์—เดชา ตัวละครอื่น ๆ นอกจากนั้นทรงโปรดให้บรรดามหาดเล็กฝึกหัดเล่นเป็นตัวลิงบ้าง ยักษ์บ้าง การคัดเลือกบุคคลที่มีหน้าตาสวยเกลี้ยงเกลาให้รับบทนาง พระสุจริตสุภาเล่าว่า น้องชายของท่านที่เป็นที่นายกวดหุ้มแพร ก็เล่นบทลิงในการฝึกหัดเล่นโขน ดังนั้นละครในราชสำนักกั้นรัชกาลจึงใช้ตัวละครที่เป็นชายล้วน จนกระทั่งเมื่อพระองค์ท่านทรงสถาปนาพระองค์เจ้าหญิงวัลภาเทวีขึ้น จึงได้โปรดให้เจ้านายและข้าราชการสำนักฝ่ายในที่เป็นสตรีเข้าร่วมในการเล่นละครด้วย สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี และพระสุจริตสุภา

เอง เป็นนักร้องต้นเสียงในการเล่นละคร ซึ่งท่านทั้งสองได้เคยฝึกหัดเล่นดนตรีและร้องเพลงมาแต่ครั้งอยู่ที่บ้าน เพราะมีโรงละครและคณะดนตรีของตนเอง ท่านหัดร้องเพลงกับหม่อมจันทน์ หม่อมเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ท่านสามารถเล่นดนตรีสากลโดยเฉพาะออร์แกนและเปียโน มีครู ชิเกรว่า ต้นสกุลศรีภรณาทน์มาฝึกสอนให้

ท่านเล่าว่าเคยเป็นต้นเสียงในการเล่นละครบทพระราชอินทร์เรื่อง “พระร่วง” ในครั้งนั้นทรงโปรดให้จัดเป็นละครพระราชกุศลเก็บเงินเรียไรสร้างเรือรบพระร่วง และอีกครั้งหนึ่งท่านได้ร้องเพลงกับนางลอยในงานพระราชกุศลเก็บเงินเรียไรขึ้นพระรามหกให้กับกิจการเสือป่า การละครยุคนั้นจึงเป็นประโยชน์ต่อราชการแผ่นดินมาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดที่จัดละครพระราชกุศลเสมอ เพื่อเก็บเงินรายได้บำรุงกิจการสาธารณประโยชน์ดังกล่าว พระสุจริตสุภาเล่าเกร็ดเรื่องเกี่ยวกับการเล่นละครนี้ว่าตัวท่านเองไม่ชอบแสดงละคร จึงสมัครใจเป็นนักร้องต้นเสียงเพราะท่านอายุคนคู่ซึ่งส่วนใหญ่ก็อยู่ในแวดวงผู้รู้จักคุ้นเคย ท่านเล่าว่าแม่แก่น้องชายของท่าน (นายกวคหุ่มแพร) ออกมาเล่นละคร คนรู้จักก็ยังให้ร้องทักทายเป็นที่สนุกสนาน

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านละครแล้ว การเสือป่าก็เป็นกิจกรรมอีกประเภทหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งขึ้น ทรงโปรดให้มีการซ้อมรบเสือป่า ที่พระราชวังที่สนามจันทร์ นครปฐมอยู่ทุกปี ท่านเล่าว่าตัวท่านเองและสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี ก็ได้รับพระราชทานตำแหน่งเสือป่าหญิงนายกองโท และได้ตามเสด็จเข้าร่วมพิธีตรวจแถวกองเสือป่าในการซ้อมรบ แต่มิได้ตามเสด็จเวลาประทับแรมคงอยู่แต่ที่พระราชวังสนามจันทร์ ต่อมาระยะหลังตัวท่านไม่ค่อยได้ตามเสด็จบ่อยนัก คงอยู่แต่ในพระตำหนักพระราชวังพญาไท

พระสุจริตสุภา (เป็ร้อง) เล่าว่าท่านเป็นพระสนมเอกเพียงคนเดียวที่อยู่ในพระราชวังพญาไท ร่วมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจนตลอดรัชกาล แต่ไม่มีพระราชโอรสหรือพระราชธิดา ในขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีทรงตกพระโลหิตหลายครั้ง แต่ไม่ทรงมีพระประสูติกาลอีกเลย พระสุจริตสุภา (เป็ร้อง) ถวายพระราชปฏิบัติในฐานะพระสนมเอกอย่างสม่ำเสมอตลอดพระชนชีพของพระองค์ไม่เคยเป็นที่ขัดพระราชหฤทัยเลย ถึงแม้ว่าบางครั้งพระสุจริตสุภาไม่ได้ขึ้นเฝ้าตามหน้าที่เช่นประทับร่วม

เสวยในระยะหลัง ด้วยอ้างว่าสุขภาพไม่ดีพระองค์ท่านก็ไม่เคยกริ้ว ทรงแสดงพระเมตตา และไว้วางพระทัยในตัวท่านเสมอ พระสุจริตสุภาได้เล่าถึงความรู้สึกที่ท่านมีต่อพระองค์ท่านนั้น เป็นความรัก แบบจงรักภักดีอย่าง “ข้ารักเจ้า” หรือ “บ่าวรักนาย” ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งความเข้าใจที่ทำให้พระองค์ท่านทรงโปรดชุบเลี้ยงอยู่จนกระทั่งสวรรคต

คำอธิบายประกอบข้อความบางตอน

1. สมเด็จพระปิยมมาวดี และพระยาราชภักดี (โก สุจริตกุล) สืบเชื้อสายจากบุพการีเดียวกันคือ หลวงอาษาสำแดง (แดง) กับคุณท้าวสุจริตร่าง (นาค) ซึ่งรับราชการเป็นที่ท้าวทองกีบม้า ตำแหน่งวิเสทนอก ท่านนาคนี้มีบุตรพจนมาแต่ประเทศจีน และถือได้ว่าเป็นต้นสกุล “สุจริตกุล” มีตราสกุลเป็นรูปพญานาคพันแดง อันเป็นสัญลักษณ์ตามนามของท่าน ส่วนหลวงอาษาสำแดง (แดง) รับราชการมาแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีตำแหน่งเป็นสมุห์บัญชีกรมมหาดเล็กนายเวรฤทธิ และได้เป็นเจ้ากรมเรือต้นซ้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองท่านมีบุตรธิดาที่ได้รับราชการรวม 4 คน คือ

- (1.) เจ้าพระยาสิริรัตนมนตรี (หงษ์)
- (2.) ท้าววนิดาพิจาริณี (เหม)
- (3.) สมเด็จพระปิยมมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา (พระนามเดิม เปี่ยม)
- (4.) พระยาราชภักดี (โก)

2. ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีมีพี่น้องร่วมบิดามารดา 4 คน คือ

- (1.) ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี (กิมไล้ สุจริตกุล)
- (2.) พระสวามีภักดีภูวนารถ (ไต้ฉิ่น เตะชะกำพูช)
- (3.) นางสาวพูนทรัพย์ เตะชะกำพูช
- (4.) หลวงศักดิ์กรินทร์ภักดี (ไต้เห่า เตะชะกำพูช)

และมีพี่ร่วมบิดาที่เกิดแต่ภรรยาที่เกิดแต่ภรรยาทางเมืองจีนอีก 2 คน ได้ส่งบุตรเข้ามาอยู่เมืองไทย คือ

1. นายถึกมัน เตชะกำพุช ซึ่งเป็นบุตรของพี่ชาย นายถึกมัน เป็นเจ้าของบริษัทบางกอกเฮาส์เฟอनिซิงคอร์ปอเรชันจำกัด
2. นายกเสียร สุพรรณานนท์ ซึ่งเป็นบุตรของพี่สาว นายกเสียรมีกิจการค้าในเมืองไทยเช่น ร้านค้าทอง “เซ่งเฮงหลี” หลายสาขา ส่วนที่ไต้หวันมีโรงแรม “ไทยจีน” และโรงงานอุตสาหกรรมทำแป้งเป็นต้น
3. เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลัด) มีบุตรธิดาที่เกิดแต่ภรรยาอื่นอีกหลายคนเฉพาะที่เกิดแต่ท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีนั้น มีทั้งสิ้น 12 คน แต่มีชีวิตอยู่เพียง 6 คนเมื่อท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีถึงอนิจกรรมในปีพ.ศ. 2512 คือ
 - (1.) พระสุจริตสุภา (เปื้อง สุจริตกุล) พระสนมเอกในรัชกาลที่ 6
 - (2.) พระพิบูลย์ไอศวรรย์ (เปรียบ) สุจริตกุล
 - (3.) สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายาในรัชกาลที่ 6 (พระนามเดิม ประไพ)
 - (4.) นายกวดหุ้มแพร (โต สุจริตกุล)
 - (5.) นายจิตติ สุจริตกุล
 - (6.) นางปัมปลัด บุนนาค ภรรยานายชาญ บุนนาค

“คุณพระ” ผู้หญิงคนแรกของเมืองไทย

เมื่อหกสิบปีย้อนขึ้นไปจนถึงสมัยแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ถ้ามีบุคคลใดได้รับการเรียกขานพานชื่อว่า คุณพระ หรือเขียนชื่อตนเองว่าพระ และมีราชทินนามตามหลัง คำว่าพระนั้นแล้ว ก็เป็นที่รู้ที่เข้าใจว่าบุคคลนั้นเป็นชายที่มีบรรดาศักดิ์ชั้นพระ

เพราะว่า ถ้าเป็นคุณพระประเภทพระพี่เลี้ยงหรือพระนมสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระราชโอรสธิดาแล้ว คำว่าคุณพระนั้นก็ให้นำหน้านามเดิมเวลาที่ผู้อื่นระบุชื่อถึง แต่ถ้าเขียนชื่อตนเองก็จะเขียนเพียงพระหรือพระนมนำหน้าชื่อของตนเอง เช่น พระนมอิน พระนมทัก พระกำวย พระเลื่อน กังนั

แต่ทว่าได้มีคุณพระที่เป็นบรรดาศักดิ์นำหน้าราชทินนามที่พระราชทานแก่สตรีขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ นั่นคือ พระสุจริตสุดา

กำเนิดในสกุล สุจริตกุล อันเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๖-๗-๘ และ ๙ พระสุจริตสุดาเป็นธิดาคณใหญ่ของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม) และท่านผู้หญิงกิมไล้ ท่านผู้หญิงเกิดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘ มีนามเดิมว่า เป็รื่อง โดยที่เป็นธิดาคณใหญ่ซึ่งเกิดด้วยเอกภรรยาคุณเป็รื่องจึงได้รับการเรียกว่า “พี่ใหญ่” จากน้อง ๆ และญาติร่วมสกุลแทนการเรียกนามเดิมอยู่เสมอ แม้แต่ในเวลาปัจจุบันนี้

สกุลสุจริตกุลนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่เจ้าพระยาสิริรัตนมนตรี (หงษ์) เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๖

เจ้าพระยาสิริรัตนมนตรีผู้นี้เป็นบุตรชายคนใหญ่ของท้าวสุจริตธำรง (นาค) และหลวงอาสาสำแดง (แดง) ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น ท้าวสุจริตธำรงมีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวทองพยศ ได้เลื่อนเป็นท้าวสุจริตธำรงในรัชกาลที่ ๕ และในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้นได้มีบุตรธิดากับหลวงอาสาสำแดง ซึ่งเดิมเป็นสมุหบัญชีกรมมหาดเล็กวรฤทธิในรัชกาลที่ ๓ ธิดาของท่านคือเจ้าจอมมารคาเปี่ยม ผู้ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระปิยมมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา พระชนนีของสมเด็จพระพันปีหลวง สมเด็จพระพันวัสสา สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ (พระนางเรือล่ม) สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

บุตรชายอีกคนหนึ่งของท่านสุจริตราชรังและหลวงอาษาสำแดงคือ พระยาราชภักดี (โค) ท่านผู้หนึ่งและที่เป็นบิดาของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม)

ในวัยเยาว์ คุณเปรื่องไม่ค่อยจะได้อยู่กับบิดามารดามากนัก ด้วยความเป็นธิดาคนใหญ่ และมีท่านผู้ใหญ่ในสกุลเป็นผู้ใหญ่อยู่ในวัง คุณเปรื่องก็มักจะไปอยู่กับญาติผู้ใหญ่ตามวังต่าง ๆ เสมอ แม้ในพระบรมมหาราชวังก็เคยไปค้างอยู่นาน ๆ ทั้งที่ท่านนักสมเด็จพระพันวัสสา ซึ่งเรียกกันว่าพระตำหนัก และตำหนักสมเด็จพระพันปี ซึ่งภาษาในวังเรียกกันว่าทับน ทลอคจนสวนหงษ์และสวนสลุด อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสองพระองค์ ณ บริเวณพระราชวังสวนกุหลาบ เป็นธรรมคาของผู้ใหญ่ที่ชอบมีลูกหลานอยู่ด้วย เพื่อจะได้ให้ความเอ็นดูและปรานี และยังลูกหลานนั้นเกิดแต่ญาติสนิทที่ทำการเป็นหลักฐานด้วยแล้วก็ย่อมได้รับความเอ็นดูเพิ่มพูนขึ้นเป็นพิเศษ ชีวิตของคุณเปรื่องในปฐมวัยจึงเจริญขึ้นในเขตครัววังต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักแล้ว

เมื่อเจ็ด-แปดสิบปีมานี้ สถานศึกษาสำหรับสตรีที่ขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุคนธ์มีอยู่สองแห่งคือ โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าโรงเรียนหม่อมโค๊ด กับโรงเรียนราชินีสุนันทาลัยคือโรงเรียนราชินีที่ปากคลองตลาดในปัจจุบันนี้ สำหรับโรงเรียนแห่งหลังนี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ และเป็นสถานศึกษาที่เจ้านายตลอดจนข้าราชการนิยมส่งบุตรหลานไปรับการศึกษากันอยู่มาก โดยที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงเป็นประธานในราชสกุล เทวกุล สวัสดิวัตน์และราชินิกุลสุจริตกุล ดังนั้นเจ้านายและกุลสตรีในสกุลทั้งสามนี้ก็ย่อมศึกษาในโรงเรียนราชินีแห่งเดียว

หลังจากที่คุณเปรื่องโกนจุกแล้ว ก็ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงในสำนักของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็โปรดเกล้าฯ ให้ส่งไปเรียนวิชาสามัญยังโรงเรียนราชินีร่วมกับข้าหลวงอื่น ๆ นอกจากนั้นก็ยังได้รับการอบรมในวิชาอันเป็นหน้าที่ของกุลสตรี โดยเฉพาะเป็นต้นว่า การทำดอกไม้ การฝีมือ และการกริ้ว ตามแบบของชาววัง

ในสมัยนั้น ซึ่งเมื่อเจ็ด-แปดสิบปีมาแล้วนี้ “ในวัง” เท่านั้น ที่เป็นสำนักสอนวิชาเหล่านี้ได้อย่างดีที่สุด เมื่อคุณเปรื่องเข้าศึกษาในโรงเรียนราชินีนั้น ตรงกับปี พ.ศ.

สมเด็จพระพันปีหลวงเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ หลังจากนั้นเหล่าข้าหลวงก็แยกย้ายกันจากสำนักของพระองค์ คุณเป็รื่องก็กลับมาอยู่ยังบ้านเดิมของท่านบิดาที่ตำบลภาษีเจริญ เวลานั้นท่านบิดายังมีบรรดาศักดิ์เป็น พระยาพิเชตพิเศษพิไลยวินิจฉัย โภคผล

กลับมาอยู่บ้านได้ไม่นานนัก คุณเป็รื่องก็กลับเข้าไปอยู่ในวังอีก แต่ทว่าเป็นพระราชวังพญาไทในฐานะราชเลขาณการฝ่ายใน ในระยะเดียวกันกับที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลภพฤติยากร ซึ่งสมัยนั้นยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นหม่อมเจ้าธานี—นิวัติ ทรงรับราชการเป็นเลขาณการฝ่ายหน้าด้วย

การที่ผู้ใดได้รับราชการ ในฐานะเลขาณการของพระมหากษัตริย์ย่อมไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้โดยง่าย และยิ่งพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นทรงเป็นนักปราชญ์และกวีด้วย แล้วผู้ที่จะเป็นราชเลขาณการก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ไม่น้อย และการที่เมื่อหกสิบปีมาแล้วนั้นผู้หญิงไทยจะได้มีความรู้และความรอบรู้ถึงขั้นนั้น เรียกว่าหาตัวได้น้อยเหลือประมาณทีเดียว

และต่อจากนั้นไม่นานนัก ประมาณปีเดียว ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาคุณเป็รื่อง สุจริตกุล ขึ้นเป็นพระสุจริตสุคาพระสนมเอก นอกจากเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับพระราชทานตามศักดิ์นางในแล้ว ของพระราชทานส่วนพระองค์ซึ่งมีความหมายยิ่งใหญ่ ก็พระธำมรงค์ทองเกลี้ยง ซึ่งค้นในจารึกไว้ว่า “วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๔” อันเป็นวันที่พระองค์ได้ทรงร่วมพระชนม์ชีพกับพระสุจริตสุคา วันนั้นเรียกว่าเป็นวันประวัติศาสตร์อันหนึ่งของเมืองไทย ที่องค์พระมหากษัตริย์ได้ประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสที่พระราชวังพญาไท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคล้องพระกรกับแขนคุณเป็รื่อง สุจริตกุล ซึ่งแต่งกายในชุดชาวบริสุทธิมีผ้าคลุมผมแบบตะวันตกเดินลอดใต้ “ซุ้มประสานดาบ” โดยมีคนตรีบรรเลงเพลง ไบรเคิล มาร์ช (Bridal march) ที่มีเนื้อร้องว่า Here come's the bride ประกอบและสมเด็จพระพันปีเสด็จ มาจุฉาเจ้า (พระราชสกุลยศในขณะนั้น) ได้ถวายน้ำพระมหาสังข์แก่องค์พระเจ้าอยู่หัวและพระราชทานน้ำพระมหาสังข์แก่ คุณเป็รื่อง สุจริตกุล

ที่พระบรมรูป แห่งพระองค์ด้วยเครื่องแบบนายพลเสือป่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๗ ทรงจารึกถวายพระหัตถ์ไว้ว่า “ให้เปรื่องเมื่อยรักไว้คู่แทนตัวยามจากกันเป็นครั้งคราว” และที่พระบรมรูปทรงเครื่องจอมพลเรือ ก็ทรงจารึกไว้ว่า “ให้เปรื่องเมื่อยสนใจ”

แม้ว่า “ข้างใน” หลายท่านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ จะประสบกับความผันผวนแห่งชีวิตกันอย่างไรก็ตาม แต่พระสุจริตสุคนธ์ไม่ต้องพบกับภาวะเช่นนั้นเลย ด้วยความเป็นบุคคลเรื่อย ๆ ดำเนินชีวิตอยู่ในทางสายกลาง トラบจนสิ้นรัชกาลที่ ๖ และในรัชกาลต่อ ๆ มาก็คือเป็นบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ที่ควรแก่การเคารพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกท่านว่า “คุณพี่” ในฐานะที่ท่านเป็นทั้งญาติและ “ข้างใน” ของสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช แต่ญาติร่วมสกุลหรือแม่แต่เจ้านายก็มักเรียกท่านด้วยนาม “พี่ใหญ่” ซึ่งนาม “พี่ใหญ่” นี้ แม้แต่องค์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เองก็ทรงเรียก

ปัจจุบันนี้ พระสุจริตสุคนธ์ในปัจฉิมวัยที่ครบ ๘๔ ปี เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ นี้ ยังมีรูปโฉมที่อ่อนกว่าอายุของท่านมาก ท่านพำนักอยู่ที่บ้านในซอยคันสนแยกถนนเพลินจิต มีความสุขอยู่กับหลาน ๆ ทั้งหลายของท่าน และหาความเพลิดเพลินกับการเล่นดนตรี ซึ่งเป็นของโปรดของท่านแต่เยาว์วัย

“คุณพระ” ผู้หญิงคนแรกของเมืองไทย

ในชุดสารคดีประวัติศาสตร์

ของ

ลาวัญย์ โขตามระ

คณะนารีศรีสมุทร วงเครื่องสายผสมเปียนโนหญิง วงแรกของประเทศไทย

เปียนโน เป็นเครื่องดนตรีมาจากยุโรป คาดว่าเคยเข้ามาในเมืองไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ สมัยนั้นนับเป็นเครื่องดนตรีที่หรูหรามาก ใครเล่นได้นับว่าเก่งและเป็นคนทันสมัยที่สุด วิถีเล่นนั้น เดิมทีเคียวเป็นการ “เคียว” เพลงต่าง ๆ ทั้งไทยและฝรั่ง ต่อมาคุณพระสุจริตสุภา (เปรี๊ยะ สุจริตกุล) พระสนมเอกในรัชกาลที่ ๖ จึงนำมาบรรเลงร่วมกับวงเครื่องสายไทย ก็เกิดเป็นวงเครื่องสายผสมเปียนโนขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๔-๖๕ คุณพระสุจริตสุภา ได้จัดให้มีการฝึกหัดดนตรีขึ้น ณ ที่พักของท่านในสวนกุหลาบ วิทยายุทธมีเด็กผู้หญิงรุ่น ๆ อายุ ๘-๑๕ ปี อยู่ในอุปการะของท่านหลายคน คุณพระฯ จึงจัดให้มีกรมASON ๓ ท่านด้วยกัน คือ หลวงว่องจะเข้รับ พระสรรเพลงสรวง (บัว) และครูขุ่ม ทั้ง ๓ คนนี้เป็นพี่น้องร่วมสกุล กมอวาทีน

คุณหลวงว่องจะเข้รับ ทำหน้าที่สอนจะเข้ให้แก่ นางสาวทองสุข สุระพินธุ (ส่องแสง อมาตยกุล) คุณศรีสะอาด และ คุณทองดี ซึ่งผู้เขียนไม่ทราบนามสกุลเดิม คุณทองดีนั้น ปัจจุบันคือ คุณครูทองดี สุจริตกุล ครูสอนจะเข้คนสำคัญของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ส่วนคุณศรีสะอาดนั้นปัจจุบันเปลี่ยนนามสกุลเป็น “แก้วโกเมน” และเลิกเล่นดนตรีไปแล้ว

คุณพระสรรเพลงสรวง (บัว) เป็นคนสี่ซอกฝีมือเยี่ยมคนหนึ่ง ลูกศิษย์ที่ต่อชอู้จากท่านก็คือ คุณจำรัส (ไม่ทราบนามสกุล) และคุณฉลวย รัตนจันทร์ ปัจจุบันคือ คุณครูฉลวย จิยะจันทร์ นักสี่ซอกฝีมือเยี่ยมของเมืองไทย แห่งวงดนตรีไทย กรมประชาสัมพันธ์

ผู้บรรเลงซอด้วงประจำวง คือ คุณประคอง พุ่มทองสุข ปัจจุบันคือ คุณครู นิภา อภัยวงศ์ (ภรรยาคุณครูแสง) ซึ่งเคยสอนดนตรีไทยอยู่ในโรงเรียนจิตรลดา มา ระยะเวลาหนึ่ง ปัจจุบันเป็นเจ้าของวงดนตรีไทยคณะ ส. สุรางค์ศิลป์ คนสีซอด้วงอีกคนหนึ่ง คือ น้องสาวคุณครู นิภา อภัยวงศ์ ชื่อแจ่ม พุ่มทองสุข ปัจจุบันใช้นามสกุลสุวรรณเกตุ

สำหรับคนเป่าซอขลุ่ยมีคนเดียว คือนางสาวเฉลย รัตนจันทร์ พี่สาวของคุณครู ฉลวย จิยะจันทร์ แต่เดิมนั้นคุณครูทองดี สุจริตกุล เป็นคนตีโทนรำมะนา แต่ระยะ หลัง ๆ ท่านเปลี่ยนมาเล่นจะเข้แทน

นักร้องในวงดนตรีของคุณพระสุจริตสุคนธ์ มีคุณครู นิภา อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า เป็นนักร้องที่มีกำลังดี เสียงดังฟังชัด คู่กับคุณหญิงแนบ เนตรานนท์ และยังมี อีก ๒ ท่านคือ คุณประเทือง ณ หนองหาร กับ คุณอาไพ สุจริตกุล ทุกท่านที่กล่าว นามมานี้เคยได้อัดแผ่นเสียงมาแล้วทุกคน

บุคคลสำคัญในวงดนตรีไทยวงนี้ คือ คุณสมิตรา สุจริตกุล ซึ่งเป็นนักเปียนโนหญิงคนสำคัญที่นำชื่อเสียงมาสู่วงดนตรีวงนี้ คุณสมิตรา เดิมอยู่ในสกุลสิงหलगะ ท่านเป็นพี่สาวของคุณหญิงสุภัทรา สิงलगะ เจ้าของเรือนต์ข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา คุณสมิตรา นั้นเคยเที่ยวเปียนโนถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวบ่อย ๆ สมัยที่ท่านอยู่กับคุณพระสุจริตสุคนธ์ หักดนตรีกันอยู่ที่ตำหนักเกาะขวางในสวนกุหลาบ มีครูสอนเปียนโนที่เข้าไปฝึกซ้อมเป็นประจำ คือ “ครูฉออ่อน” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โฉกเนตตะสูตร” ผู้อำนวยการสำคัญของกองดุริยางค์สากล กรมศิลปากร รุ่นเดียวกับคุณพระเจนดุริยางค์ คุณสมิตรา ปัจจุบันท่านก็ยังแข็งแรงคืออยู่ แทนาน ๆ ท่านจะแสดงฝีมือสักครั้ง ท่านเป็นครูของ คุณณัษชา พันธุ์เจริญ และได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุตรของท่านด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ วงดนตรีนี้ยังมีได้ใช้ชื่อ นาวีศรีสมิตร แต่ยกย่องกันว่า เป็นดนตรีฝ่ายในบรรเลงประจำในวัง อาทิเช่น ที่พระที่นั่งอัมพรสถานและที่พระราชวังพญาไท แล้วแต่ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะประทับอยู่ ณ แห่งใด

เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้ว คณะดนตรีนี้ก็ยังคงอยู่ในสวนกุหลาบต่อ

ไปและยังบรรเลงอยู่บ้าง ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ คุณพระสุจริตสุตา ได้แต่งเพลงเถาขึ้น เพลงหนึ่งท่วงทำนองคล้ายเพลงมอญรำดาบ ท่านให้ชื่อว่า "เพลงสฤตสวรรค์เถา" ใช้บรรเลงจากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่อง "ปลอญแก" นับเป็นเพลงไทยไพเราะมากอีกเพลงหนึ่ง แผ่นเสียงเพลงนี้ยังมีอยู่ที่ผู้เขียนทั้งเถา

ถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๖ สำนักงานพระคลังข้างที่ ได้สร้างโรงภาพยนตร์เฉลิมกรุง ขึ้นในโอกาสเปิดโรงภาพยนตร์ใหม่นี้ วงดนตรีนารีศรีสุมิตรได้รับเชิญมาบรรเลงให้ประชาชนฟังที่เฉลิมกรุงอยู่หลายวัน เป็นที่ชื่นชมมาก ค่ายเป็นวงดนตรีหญิงชั้นดี วงเดียวที่มีอยู่ในเมืองไทยขณะนั้น และเล่นเครื่องสายผสมเบียนโน ราว พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๖๙ ที่คุณพระสุจริตสุตา ได้จัดการให้มีการบันทึกเสียงวงดนตรีของท่านร่วมกับห้าง ท. แจ็กชวณ บางลำพู และบริษัทคอยเซ่ แกรมโมโฟน จากเยอรมันโดยทำแผ่นเสียงหน้าสีน้ำเงิน มีตราครอบพัคตร์สี่ทอง เขียนชื่อว่า คณะนารีศรีสุมิตร ประกอบด้วยเพลงจากเรื่องวิเวทพระสมุทรตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง โดยมีนักร้องและนักดนตรีตั้งกล่าแล้วข้างต้นร่วมงาน ซึ่งได้รับคำชมเชยมาก สำหรับแผ่นเสียงเดี่ยวพญาโศก คุณครูนิภา อภัยวงศ์ เป็นผู้ขับร้อง เบียนโนฝีมือคุณสุมิตรา สุจริตกุล แผ่นเสียงชุดนี้ขายดีมาก จนแม้ท่านเจ้าของเองก็เกือบไม่มีฟังต้องแอบเก็บไว้เป็นตัวอย่าง ซึ่งเหลือมาจนถึงทุกวันนี้ ผู้เขียนเองได้รับมรดกแผ่นเสียงชุดนี้ประทานมาจาก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี หลายแผ่นด้วยกัน ได้ถ่ายรูปมาให้ดูแล้ว ทุกแผ่นยังอยู่ในสภาพดีเยี่ยม

คุณพระสุจริตสุตา นั้น ตัวท่านเองก็เป็นนักร้องเพลงไทย หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วไม่นาน ท่านก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านถนนพระราม ๕ ตรงข้ามโรงเรียนวชิราวุธ แล้วย้ายมาอยู่คลองประปา สามเสน ผู้เขียนรู้จักท่านมาตั้งแต่สมัยหนีภัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไปอยู่หัวหิน ท่านให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนมาก เคยเอาขนมไปขายท่านที่บ้าน "สุจริตเวสน์" หัวหิน ท่านซื้อรับประทานจ่ายสตางค์แล้วท่านก็ไม่เอาสตางค์ทอน ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๓) ท่านมีอายุราว ๘๕ ปี สายตาไม่ค่อยดีนักแต่ความจำยังดีมากท่านย้ายบ้านมาอยู่ที่ถนนเพลินจิตเมื่อไม่นานมานี้

จากบทความฉบับนี้ จะเห็นได้ว่า คุณพระสุจริตสุตา เป็นผู้ก่อตั้งวงเครื่อง

สายผสมเบียนโนหญิงล้วน วงแรกของเมืองไทย นักดนตรีของท่านล้วนแต่ยอดเยี่ยม เป็นครูถ่ายทอดวิชาให้อนุชนรุ่นหลังนี้ก็มีมาก อาทิเช่น คุณครูจูลวย จิยะจันทร์ คุณครูทองดี สุจริตกุล คุณครูนิภา อภัยวงศ์ และคุณครูสุมิตรา สุจริตกุล เป็นต้น วงการดนตรีไทยเป็นหนี้พระคุณของท่านอยู่ไม่น้อยทีเดียว

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๓

คณะนารีคีรีสุมิตร

วงเครื่องสายผสมเบียนโนหญิงวงแรกของเมืองไทย

ในสยามสังคีต

ของ

นายแพทย์หุนพิศ อมาตยกุล

จิตตกถา

ของ

พระพุทธรังษณี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ถวายเทศนา

ในการพระกุศลที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ

ทรงบำเพ็ญประทานศพ

พระสุจริตสุดา

๑๘ มีนาคม ๒๕๒๕

ณ ศาลาร้อยปีบรมหาราชอนุสรณ์ วัดเบญจมบพิตรฯ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ทฺฐนํคฺคหฺสฺส ลหุโน ยตุถกามนิปาติโน

จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหนฺติฯ

บัดนี้ จักรับประทานถวายพระธรรมเทศนาในจิตตกถา ฉลองพระศรัทธาอนุรูปแก่พระกุศลราศีทักษิณานุประทาน ในการที่สมเด็จพระราชภคินีบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงโปรดให้นำเพ็ญเป็นไปเพื่อประทานศพคุณพระสุจริตสุดา นามเดิมเป็รื่องนามสกุล สุจริตกุล พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพิเศษ เหตุเพื่อจะทรงอุทิศกัลปนาผลวิบากสมบัติที่จะทรงได้รับจากการทรงบำเพ็ญพระกุศลนี้ ไปให้แก่คุณพระสุจริตสุดานั้น ด้วยอำนาจพระกตัญญูทเวทิตาธรรมและพระอุปถัมภ์ธรรม ตามวิสัยแห่งสัพปริสมันทิลาในพระพุทธศาสนา สำเร็จเป็นพระกุศลทักษิณาทาน ตามพระพุทธรักษาบรรหาร แปลความได้ว่า “เมื่อมาระลึกถึงคุณธรรมความดีของบุพพเปตชนผู้ล่วงลับไปแล้วบุคคลผู้อยู่ ณ ภายหลังฟังตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณาทาน” ดังนี้ ฯ

อันคุณพระสุจริตสุตา พระสนมเอกนั้น ได้ชื่อว่าเป็นกุลสตรีคนแรกที่ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสแล้ว ให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสนมเอก เพราะโดยปกติแล้ว ท่านผู้ได้รับการประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสเช่นนี้ ย่อมจะได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมเหสีบ้าง เป็นพระราชเทวีบ้าง หรือเป็นพระวรราชชายาบ้างเป็นต้น. คุณพระสุจริตสุตานี้ นอกจากจะได้รับราชการฝ่ายในเป็นพระสนมเอกแล้ว ยังได้รับราชการปฏิบัติหน้าที่เป็นราชเลขานุการส่วนพระองค์ในรัชกาลที่ ๖ อีกด้วย และได้รับพระราชทานยศในกองเสือป่าฝ่ายหญิงเป็นรุ่นแรก ซึ่งก็ได้รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความซื่อสัตย์จงรักภักดีมีความสุจริตเป็นที่ตั้ง ตลอดรัชสมัยในรัชกาลที่ ๖ นั้น และได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด คือ ทูตียจุลจอมเกล้าวิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นสำคัญ.

นอกจากนี้ คุณพระสุจริตสุตานี้ ยังเป็นผู้ที่สนใจในเรื่องการดนตรีโดยเฉพาะการขับร้องเป็นพิเศษ ซึ่งก็ได้สนองพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องการดนตรีนี้เป็นอย่างดีจนได้รับการยกย่องในปรากฏเสมอมา. ในส่วนการบุญกุศลนั้นแล้ว คุณพระสุจริตสุตา นอกจากจะเป็นผู้มีศรัทธาปสาทะเชื่อมั่นและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง โดยได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามอรรถาธิบายมาด้วยดีแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่นิยมชมชอบตามท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรีผู้เป็นมารดาซึ่งเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธาปสาทะแก่กล้าในพระพุทธศาสนา. อาศัยความเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิต่ออย่างสูง สสนองพระคุณของท่านผู้เป็นบิดามารดาด้วยดีตลอดมา เช่นปฏิบัติรับใช้ดูแลรักษาพยาบาลท่านผู้หญิงผู้เป็นมารดา ตราบจนสิ้นชีวิต. ในฐานะเป็นธิดากนโท คุณพระท่านได้ปกครองดูแลน้อง ๆ ตลอดถึงหลาน ๆ ด้วยเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง จึงเป็นที่รักและเป็นที่เคารพนับถือของบรรดาญาติและผู้มีวิสาสะโดยทั่วไป. ในบั้นปลายของชีวิต ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ เป็นอย่างยิ่ง ควรแก่การถือเป็นทิฏฐานุกติเป็นอย่างดีท่านหนึ่ง.

การที่คุณพระสุจริตสุตา ได้รับพระมหากรุณาธิคุณทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็น
 อย่างดียิ่งก็ได้รับความรัก ความเคารพนับถือ และความยกย่องด้วยประการต่างๆ จาก
 ท่านผู้เป็นญาติและท่านผู้มีวิสาสะคุ้นเคยก็ ก็เพราะคุณพระท่านเป็นผู้มีคุณธรรมมีความ
 ประพฤติปฏิบัติเรียบร้อยดีงามและเป็นผู้มีมารยาทงดงามในที่ทุกสถาน ดำรงตนและวาง
 ตนไว้โดยชอบ ประกอบกรณกิจทั้งหลายล้วนแต่ที่เป็นสุจริตสมกับตระกูลวงศ์ เป็นผู้
 นำใจมั่นคงไม่ทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูงจนเกินศักดิ์ บำเพ็ญตนหรือปฏิบัติตนเป็นบุคคล
 ที่มีแต่ความซื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีกตัญญูกตเวทีมั่นคงไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์นั้น ๆ
 เป็นอย่างดี. อันบุคคลผู้มีธรรมาศัยประพฤติปฏิบัติได้เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีการอบรมฝึกฝน
 จิตใจมาด้วยดีเป็นสำคัญ เพราะการอบรมฝึกฝนจิตใจนี้เป็นจริยาที่นิยมของบัณฑิตทุกหมู่
 เหล่า แม้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ทรงสรรเสริญไว้ ต้องตามนัยะพระพุทธรูปนิพนธ์
 กาตาที่ได้รับประทานยกมาเป็นอุเทศบทเบื้องต้นนี้ว่า “ทุนฺนิกุทสฺส ลฺหุโน” เป็นต้น
 แปลความว่าการฝึกจิตซึ่งเป็นธรรมชาติเบา ชุ่มยาก และมีปกติคอยตกไปในความใคว
 เป็นการดี (เพราะว่า) จิตที่ได้รับการฝึกแล้ว มีแต่ทำให้เกิดสุข ดังนี้ ฯ

จักรับประทานถวายวิสาขาคามแห่งพระพุทธรูปนิพนธ์โดยประสงค์. เบื้องต้น
 คำว่าจิตในพระคาถานี้ ท่านประสงค์นามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่สำคัญคือ กางจาก
 มโนและวิญญาณซึ่งเป็นแต่เพียงอาการของจิต มโนเป็นอาการมีหน้าที่สำหรับน้อมไปหา
 อารมณ์ ส่วนวิญญาณเป็นอาการสำหรับรู้สึกอารมณ์ เป็นชนิดเจตสิก เพราะเป็นธรรม
 เกิดจากจิต ไม่ใช่ตัวจิต เหมือนแสงสว่างที่เกิดจากไฟ เป็นอาการของไฟ ไม่ใช่ตัวไฟ
 ฉะนั้น. จิตคือความคิด ถ้าคิดในทางดีเป็นฝ่ายกุศล เรียกกุศลจิต ถ้าคิดในทางชั่ว เป็น
 ฝ่ายอกุศล เรียกอกุศลจิต ถ้าคิดในทางไม่ดีไม่ชั่ว เป็นกลาง ๆ เรียกอพยากกจิต. จิต
 นี้เป็นหัวหน้าเป็นประธานของธรรมทั้งหลาย บรรดาการงานที่ทำด้วยกายหรือด้วยวาจา
 จะเป็นดีหรือเป็นชั่วก็เพราะจิต สุขทุกข์ที่พึงประสบในภพอันเป็นปัจจุบันชาตินี้ก็เพราะ
 จิต เมื่อจิตดี สิ่งที่ทำค่าที่พูดก็พลอยดีไปตามจิต ผลที่เกิดเป็นสุขคอยติดตามสนองให้
 เป็นเหมือนเงาที่ตามตัว เมื่อจิตชั่ว ก็พลอยชั่วไปตามจิต ผลที่เกิดก็เป็นทุกข์คอยติดตาม

อำนวยความสะดวกให้เป็นไป เหมือนล้อเกวียนที่หมุนไปตามรอยเท้าโคที่วางไปอยู่ฉะนั้น. อนึ่ง สุกคติและทุกคติที่จะพึงประสพในภายข้างหน้า ก็เพราะจิต จิตก็ไม่เศร้าหมองด้วย ความ โลก โกรธ หลง กติที่เป็นที่ถึงก็เป็นคติคือเป็นสุกคติ ถ้าจิตชั่วเศร้าหมองด้วย โลก โกรธ หลง กติที่เป็นที่ถึงก็เป็นคติที่ชั่วคือทุกคติ. ซอนี่มีพระบาสิรับรองได้ความว่า “เมื่อจิตก็ไม่เศร้าหมอง สุกคติเป็นอันหวังได้ เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคติก็เป็นอันหวังได้เช่นเดียวกัน” ดังนี้. อนึ่งมีพระพุทธภาษิตว่า “ผู้ใดสำรวมจิต ผู้นั้นย่อมพ้นจากบ่วงคือเครื่องผูกของ มาร” ดังนี้. อันนั้นก็แสดงว่า ผู้ที่จะบรรลुพระนิพพาน ก็ต้องอาศัยจิต. รวมความว่า สุขทุกข์ สุกคติทุกคติ และพระนิพพานที่บุคคลและสัตว์โลกจะพึงได้พึงถึงนั้น ก็ล้วนแต่ สำเร็จได้เพราะจิตทั้งนั้น. จิตเท่านั้นเป็นธรรมสำคัญยิ่งกว่าธรรมทั้งหลายทั้งหมด แม้แต่ พระพุทธพจน์ก็ตรัสยืนยันไว้ว่า “ก่อนนิกขุทั้งหลาย เราพิจารณาไม่เห็นธรรมชนิดอื่น ที่เป็นเอกเหมือนจิตเลย. นิกขุทั้งหลาย จิตที่บุคคลฝึกฝนแล้ว ก็คุ้มครองรักษาและสำรวม แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อันใหญ่” ดังนี้. เพราะเหตุนี้ การฝึกฝนจิตจึงเป็น การดี.

วิธีการฝึกฝนจิตในที่นี้ ท่านหมายถึงว่า เมื่อเวลาที่จิตตกอยู่ในอารมณ์หรือส่วน ติ เช่นตกอยู่ในสภาวะแห่งปัญญาความรู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว ควรประคับประคองไว้ และฝึกฝนให้ดียิ่งขึ้นไป. ถ้าตกอยู่ในสภาวะแห่งความประมาทขาดความรู้เข้ากำกับให้เป็น ไป เช่นตกอยู่ในสภาวะแห่งความอยากได้หรือความโกรธ อันอาจทำให้หลงผิดไปได้ ต่างๆ ในสภาวะการณเช่นนี้ท่านหมายถึงกิริยาที่ขมที่ปราบหรือที่ทรมารจิตให้รู้สำนึก ได้ ไม่ให้มีความคิดฟุ้งซ่านหรือซบเซาค้ำยอำนาจความคิดผิดเห็นผิดและเพลิดเพลิดหลง ใหล ซึ่งเป็นอาการของความประมาทขาดสตินั้นเพราะจิตที่มีอาการเช่นนั้นเป็นจิตชั่ว อาจ ทำให้คนเป็นไปต่าง ๆ เช่นในคราวที่ประสพอารมณ์ที่ชอบใจ เป็นต้นว่าลาภยศเพียงเล็กน้อย ก็ปล่อยความเหิมเห่อเสียจนหลง กำเริบเสียจนลืมตัวทำตนเหมือนฝูงลา ที่ท่าน กล่าวเปรียบเทียบไว้ในพระกาดาวว่า “เพียงเหตุที่คุ้มกินแต่ของเลวก็เป็นเพียงนำทางนม ที่มีรสจืดจืด ความเมายังมิได้แก่ฝูงลา” ดังนี้. ครั้นได้ประสพอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ เช่น

ความเสื่อมลาภ ตอยยศ ถูกนิทาหรือได้ทุกข์ ก็ถึงความละห้อยชบเซาจนไม่เป็นสมฤติ แสดงอาการคุดคูลผู้วิกลจริต บางทีกลับหลงผิดคิดใช้เครื่องแก้ในทางที่ไม่ชอบ เช่น คัมสุรา หรือยาพิษฆ่าลงไปอีก คัวยเข้าใจว่าเป็นเครื่องแก้ แต่ที่แท้ก็คือถมนคนให้ตกหนักลงไป เพราะเป็นเหมือนล้างของสกปรกคัวยน้ำที่ไม่สะอาด จะได้ความหมกจกสะอาดมาแต่ไหน.

ตามอาการที่กล่าวมา ย่อมแสดงว่า โลกธรรมคืออารมณ์ที่ชอบใจและไม่ชอบใจนั้นไม่ได้ทำอะไรให้ยิ่งไปกว่าหน้าที่ของตนเลย ซึ่งมีหน้าที่เพียงแต่ให้เกิดขึ้นแล้วก็แปรไปเสื่อมไปเท่านั้น. ส่วนอาการที่เป็นไปต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของคนทำให้แก่ตัวเองทั้งสิ้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เป็นเพราะจิตไม่ได้รับความฝึกฝน จึงคิดผิดเห็นผิดแล้วและทำตนให้เป็นไปต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องทำลายตนเอง และนำผลร้ายให้แก่ตนเอง ยิ่งไปเสียกว่าที่เหตุนั้น ๆ จะทำให้ข้อนี้มีพระพุทธรูปสุภายศเป็นเครื่องเตือนใจอยู่ ความว่า "จิตที่บุคคลตั้งเอาไว้ผิด พึงทำเขาให้เหลวไป ยิ่งกว่าความพินาศที่โจรหรือคนมีเวรต่อกันจะพึงทำให้แก่กันและกันเสียอีก" ดังนี้. อันจิตที่ไม่ได้รับความฝึกฝน ย่อมทำบุคคลให้เข้าใจผิดคิดผิดไปต่างๆ ล้วนแต่เป็นทางแห่งความหลงความเขลาตั้งแสดงมา. เพราะเหตุนี้ บุคคลผู้มีปัญญาที่เรียกว่าบัณฑิตจึงนิยมการฝึกฝนจิตเพราะจิตที่ได้รับการฝึกฝนแล้ว ย่อมเป็นจิตที่ควรแก่การงาน อันเป็นเหตุให้รู้เท่าทันธรรมดาศาที่เป็นไป นำความเข้าใจให้ถูกต้องตามความเป็นจริง.

ก็อะไรเล่าเป็นตัวธรรมดาศา ความแปรปรวนของอารมณ์อันไม่อยู่คงที่ นี้คือตัวธรรมดาศา. เพราะอารมณ์ทุกชนิด ทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ย่อมไม่พ้นจากความแปรปรวนไปได้ ต้องตกอยู่ในวิสัยของธรรมดาศา คือความแปรปรวนทั้งสิ้น. สิ่งใดมีความแปรปรวน สิ่งนั้นชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะอาการที่แปรปรวน เป็นอาการที่ไม่เที่ยง. สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะเป็นสิ่งที่จะทนไต่เที่ยงหรือไม่ให้แปรปรวนไม่ได้. สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา คือจะหาตัวตนมาบังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่จิตต้องการไม่ได้ จึงไม่ใช่ตัวตน เพราะไม่มีตัวตนจะให้บังคับบัญชาให้เป็นทุกข์ได้. ธรรมดาศา

มีอยู่เท่านั้น ที่เรียกว่าวิปริณามธรรม ซึ่งส่ออาการเป็น ๓ อย่าง คือ อนิจจัง—ไม่เที่ยง
 ทุกข์—เป็นทุกข์ อนตฺตา—ไม่ใช่ตัวตนหรือไม่มีตัวตน. อาการทั้ง ๓ อย่างนี้มีรวมอยู่ใน
 ที่แห่งเดียวคือในวิปริณามธรรม จะแยกออกจากกันไม่ได้เลย เหมือนแสงสว่างกับความ
 ร้อน จะแยกออกจากไฟไม่ได้ฉะนั้น. โลกธรรมคือวิปริณามธรรมนั้น เมื่อฟังตามอารมณ์
 ที่ปรากฏแก่ใจก็เป็น ๒ คือชอบกับไม่ชอบ. เมื่อฟังตามธรรมคาก็เป็นอย่างเดียว คือ
 แปรปรวน แต่ถ้าฟังตามอาการก็เป็น ๓ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. เพราะ
 โลกธรรมก็คือตัวธรรมคาหรือตัววิปริณามธรรมนั่นเอง

การพิจารณาโลกธรรมนั้นให้เห็นจริงด้วยจิตใจ คือให้เห็นด้วยปัญญาจนอาการ
 ที่แปรปรวนนั้นปรากฏแก่ใจ ไม่สักว่าจำได้แล้วก็รู้ไปตามจำ ท่านเรียกว่ารู้เท่า คือ
 ธรรมามีเท่าใด ใจก็รู้เท่านั้น ธรรมคาเป็นอย่างใด ใจก็รู้เป็นอย่างนั้น ไม่เกินขึ้นไป
 หรือไม่ต่ำลงมา กิริยาที่รู้ดังนี้ในโลกธรรมสูตรเรียกว่ารู้เท่า. อีกอย่างหนึ่ง ความรู้สึกทัน
 ในเวลาที่อารมณ์นั้น ๆ มากระทบเหมือนตาเห็นรูปก็รู้ว่ารูปในทันที อย่างนี้ในพระสูตร
 นั้น เรียกว่ารู้สึกทัน. อันการรู้เท่าและรู้ทันธรรมคาของอารมณ์ว่าเป็นอย่างไรดังกล่าวมา
 เป็นตัววิปัสสนาญาณคือรู้ด้วยปัญญาอันเห็นแจ้งตามความเป็นจริง เป็นเหตุให้เกิดความ
 เบื่อหน่าย คือไม่อยากจะใคร่คิดในสิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตานั่น เพราะรู้เช่น
 เห็นชนิดเสียแล้วว่า สิ่งเหล่านั้นถึงจะคิดจะเลว น่าชอบใจรักใคร่หรือไม่ น่าชอบใจรักใคร่
 อย่างไร ก็คงตกอยู่ในวิสัยแห่งวิปริณามธรรม คือมีแล้วก็กลับไม่ตี เกิดแล้วก็ดับ รวม
 แล้วก็ต้องพราก รวยแล้วก็ต้องจน เป็นดังนี้เหมือนกันหมด. เมื่อความเบื่อหน่ายเกิดแล้ว
 ความยินดีเฟลิดเฟลิดซึ่งมีประจำสันดาน ก็ถึงความอันตรธานดับสูญไป เมื่อเบื่อหน่าย
 ไม่มีความยินดีเฟลิดเฟลิดแล้ว จิตก็วิราศคือปราศจากราคานุสัย ได้แก่หมครักหมคพอใจ
 ในสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด. เพราะหมครักหมคพอใจในสิ่งเหล่านั้น จิตก็พ้นจากอาสวะคือ
 หมคยึคหมคคือด้วยอำนาจอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น. แต่ขั้นนี้ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า สัน
 ชาติสันภพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว. ไม่ต้องทำกิจที่เคยทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกต่อไป เป็นอัน
 ได้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ บรรลุสุขอย่างยิ่งคือพระนิพพาน เลิกเกิด เลิกตาย เลิกยุ่งต่าง ๆ

กันได้ เพราะสันชาติสันเรื่องที่จะต้องคิดต้องทำหมดแล้ว. อันจิตที่ได้รับความฝึกฝน
 ย่อมทำบุคคลให้ประสพสุขอย่างสูงดังแสดงมา. เพราะเหตุนี้ ผู้มีปัญญาที่เรียกบัณฑิตจึง
 นิยมความฝึกฝนจิต เพราะเป็นการคับค้วยประการฉะนี้

คุณพระสุจริตสุตา เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่ามี การฝึกฝนอบรมจิตมาด้วยดี เพราะแม้จะ
 ได้ ประสพกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจด้วยประการหนึ่งประการใด เป็นผู้
 วางเฉยได้ ไม่ทะเยอทะยานไปเกินเหตุที่ได้รับนั้น ๆ เป็นผู้มัจฉิมนั่นคงไม่หวั่นไหวไปตาม
 อารมณ์นั้น ๆ ถึงแม้จักไม่เป็นผู้ที่ได้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ แต่ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ฝึกฝนอบรม
 จิตมาแล้วด้วยดีพอสมควร ย่อมจักประมาณีให้ได้รับความสุขกายสบายจิต โดยสมควร
 แก่การที่ปล่อยใจไว้ว่างได้นั้น ๆ ทุกประการ. เพราะเหตุนี้ ผู้มีปัญญาที่เรียกว่าบัณฑิต
 จึงนิยมความฝึกฝนจิต เพราะเป็นการดีด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระราชาภิกษุบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ไท้ทรงพระอนุสรณ์
 คำนึงถึงคุณธรรมความดีนั้น ๆ และในฐานะเป็นผู้ใหญ่ในพระราชวงศ์ตระกูล จึงได้ทรง
 โปรดให้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน ด้วยพระกรุณาแก่ศพคุณพระสุจริตสุตา และ
 ด้วยพระกตัญญูกตเวทิตาและพระอุปถัมภ์ธรรม โดยสมควรแก่สัปปริสวิตยโนพระพุทธ-
 ศาสนา. กุศลทักษิณานุประทานทั้งปวงนี้ เป็นกุศลทักษิณาทานอันตั้งอยู่ดีแล้วในสงฆ์
 ย่อมจักอำนวยผลวิบากสมบัติเป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่คุณพระสุจริตสุตา ใน
 สัมปรายภพสมดังพระเจตนาปรารภนั้น ๆ ทุกประการ. รับประทานถวายพระธรรมเทศ-
 นาในจิตตกถา พอเป็นเครื่องฉลองพระศรัทธาอนุโมทนาในพระกุศลราศีกทักษิณานุ-
 ประทาน มีนัยะดังถวายวิสัชนามา เอวักมีด้วยประการฉะนี้.

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศานี้ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์จตุรวรรคจักได้รับ-
 ประทานสวดพระคาถาธรรมบรรยายโดยท่านองสรภัญญี เพื่อเพิ่มพูนพระกุศลราศีกทักษิ-
 ณาทานให้ภยไยยิ่งขึ้นไปและเพื่อให้เกิดอุปมาธรรมโดยสมควรแก่สมามม ฌ กาลบัค
 นี้. ขอดถวายพระพร.

บทละครพูดสลัปลำ

เรื่อง

“วิเวกพระสมุท”

ของ

ศรีอยุธยา

“วิวาห์พระสมุทร”

ตัวละคร

ท้าวमितัส (เจ้าผู้ครองเกาะอัลพะเบตา)

อันเดร (เจ้าต่างนคร)

คิริล (สหายของอันเดร)

คริสโตเฟอร์ (หัวหน้านักบวช)

โยฮันนิส (หลานคริสโตเฟอร์)

คอนสตันตินี (สหายของโยฮันนิส)

มาร์ทีส (พลเมืองอัลฟา)

นายนาวาเอก เอ็ดเวิร์ด ไลออน

นายเรือเอก ยอร์ช วอเตอร์ส

นายเรือโท ยอน วอลลิส

เด็กหลี่ (เจ๊กบ๋อยของนายนาวาเอก ไลออน)

อันโดรเมดา (ธิดาท้าวमितัส)

แมรี ริคเคิลล์ (นางสาวอังกฤษ, พี่เลี้ยงนางอันโดรเมดา)

เอเลน

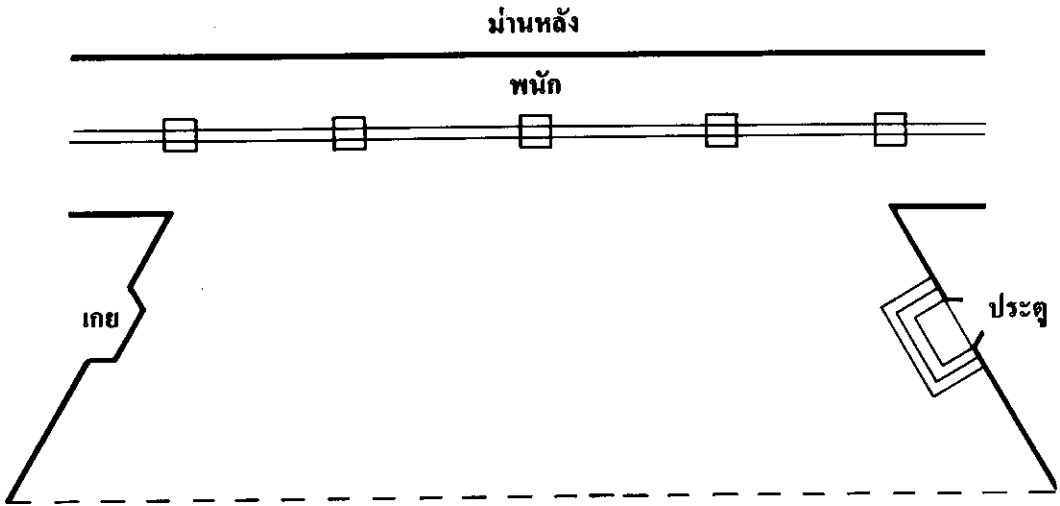
โสเฟีย

} (นางสาวใช้ในวัง)

เซเลีย (หญิงชาวเมืองอัลฟา)

นอกจากนี้มีทหารเรือ, ตำรวจ, หญิงชายพลเมือง ฯลฯ

ฉาก

ลานระหว่างวังกับวัด, เมืองอัลฟา, นครหลวงแห่งอัลพะเบตา ฉากพื้นหลังเป็นทเล, มีเกาะและแหลมบังเป็นอ่าว, เห็นทเลใหญ่ทางระหว่างช่องเกาะและแหลม, ด้านหลัง, ต่อฉากหลังเข้ามา มีพนักก่อดด้วยศิลาแลปูนอย่างแข็งแรง, สูงราวแค่เอว. มีเสาสี่เหลี่ยมชั้น ๆ เป็นคอน ๆ (ต้องทำให้แข็งแรงพอที่คนจะขึ้นนั่งบนนั้นได้.) ด้านขวาเป็นวังทำวมิดัส, เปนตึก ๒ ชั้น ชั้นล่างมีหน้าต่าง ๓ ช่อง เปิดได้ทั้ง ๓ ช่อง, ชั้นบนมีหน้าต่าง ๓ ช่องเหมือนกัน, แต่เปิดได้แต่ช่องเดียวคือช่องกลาง ซึ่งมีเกยยื่นออกมาข้างหน้าด้วย (และเกยนี้ต้องทำให้แข็งแรงพอที่คนจะยืนได้.) ด้านซ้ายเป็นโบถวัด, มีประตูใหญ่อยู่กึ่งกลาง (เปิดได้), และมีบรรไดลงจากประตู เปนบรรไดปูศิลา. ปลายฉากทั้งข้างขวาและซ้ายทำหักไป, เพื่อให้เห็นเปนถนน เดินไปมาได้ห่างปลายฉากกับพนักด้านหลัง.

ฉากนี้ใช้สำหรับตลอดเรื่อง, แต่ในชุดที่ ๑ มีธงเที่ยวติดคกแต่ง และที่ประตูโบถแขวนพวงดอกไม้ใบไม้เป็นเฟื้อง, ในชุดที่ ๒ ไม่มีของคกแต่ง.

ชุดที่ ๑

(เมื่อเปิดฉาก, พลเมืองยืนอยู่แน่นลานหันหน้าไปทางโบสถ์, มีทหารยืนรายทางจากประตูโบสถ์ไปทางข้างขวาโรง, อันเป็นทางที่เจ้าเมืองเดินจากวังไปโบสถ์. ที่ประตูโบสถ์มีตำรวจของเจ้าเมืองยืนยามอยู่คู่ ๑. ประตูโบสถ์เปิดอยู่.)

บทร้องหมู่-ชาวเมือง

(โยนดาบ)

- พวกเราชาวบุรียินดีเหลือ
จึงแสนสุขสนุกทุกเวลา
ถึงเมืองเราเล็กน้อยกระจ่ายจัด
ใครอยากโตโอ้อ่างก็ช่างใคร
อยู่ที่กลางหว่างน้ำสมุทรล้อม
เมื่อยามร้อนลมโชยโรยรินเรา
ถึงยามหนาวลมอ่าวกก็พัดอ่อน
ดังนี้ตั้งเมืองแมนแสนสบาย

พระเปนเจ้าเอื้อเพื่อเราหนักหนา
ทั้งทิพาราตรีไม่มีภัย
จะเดือดร้อนจนนึกก็หาไม่
เราพอใจมั่นเหมาะแล้วเกาะเรา
เหมือนกำแพงแรงห้อมดินักเจ้า
ก็บรรเทาความร้อนระทมกาย
หอมกรุ่น ๆ ไออากาศค่อยผาดผาย
ทั้งหญิงชายสุขสมอารมณ์จินต์. ฯ

บทสวด (ในโรง, ทางโบสถ์)

(ลำ- “Onward Christian Soldiers”)

- อ้าพระองค์ผู้ทรงฤท
พระรังฟ้าและรังดิน

ชิมหิทธิโลกินทร์
นรชาติรังสรรค์

● ทรงสร้างสัตว์ดิรัจฉาน	และประทานชีวิต
ทรงสร้างพืชผลาพร	ณ ประดิษฐานทุกฤกษ์
● ขอพระองค์พระโลเกศ	สุรเดชทรงอา
นุกาเวประสาทสา	ระพัตเพิ่มพูนผล
● โปรดรักษาพระองค์รา	ชะวิศาละดล
อิกรักษะนฤมล	วราชบุตรี
● ขอให้ทรงเจริญสุข	นิรทุกข์ขายี
ให้สองทรงสวัสดิ์	นิรโรคภัยพาล
● อิกคุ้มครองทั้งผองทวย	นรราชภูร์สุขสานต์
คุ้มครองรัฐระโกลาน	สิริรุ่งรุจี

(เมื่อเริ่มบทสวดนี้ บรรดาคนที่อยู่กลางโรงคุกเข้าทั้งหมด, เว้นแต่ทหารกับตำรวจซึ่งยืนตรงอยู่, ครั้นเมื่อจบบทสวดแล้ว ทุกคนร้อง "สาธุ" แล้วลุกขึ้นยืน บัดนี้ดนตรีเริ่มตีเพลงซึ่งจะร้องต่อไป, และตีเรื่อยจนกว่าจะเริ่มร้อง, ในระหว่างนี้มีตำรวจประมาณสี่คู่เดินเร็วออกมาจากในโบต, นำหน้าท้าวमितศซึ่งจูงราชบุตรี, มีหัวหน้านักบวชและนักบวชกับขุนนาง, และผู้หญิงออกมาด้วย, คือ แมรี ริดเคิลล์. เอเลน, โซเฟีย, เปนตัน. ตำรวจเมื่อลงบรรไดถึงพื้นแล้วกลับหลังหัน, ยืนหันหน้าไปทางโบต, ท้าวमितศกับราชบุตรียืนที่บรรไดชั้นบน, กำบังพลเมือง. บัดนี้พลเมืองจึงเริ่มร้องเพลง.)

บทร้องหมู่-พลเมือง

(นางนาค)

- ไชโยราชาธิบดี ผู้ครองบุรี และเขตตะแคววันแคนงาม
- ยโสโถมยงนงราม ประเสริฐเลิศงาม ผู้พระบุตรีศรีสมร

- ข้าเจ้าเหล่าชนนิกร อำนวยอวยพร ให้นางสวัสดีวัฒนา
- จงเจริญพระชนม์พรรษา สุขทุกทิวา ราตรีอย่ามีหมองมล
- ขอพระเป็นเจ้าสากล จงบันดาลคล ให้นางเกษมเปรมปรีดิ์
- กันภัยอย่าให้ย่ำยี ประสงค์ใครมิ จงได้สัมฤทธิ์สิทธิ์สรรพ ฯ

บทพากย์-ท้าวมิดัส

- ขอบใจขอบใจท่านครัน ประนอมพร้อมกัน ให้พรแก่พระนุตรี
- วันนี้วันงามยามดี คล้ายกับคดี สมภพแห่งเจ้าธิดา
- ตัวเราปลื้มเปรมวิญญา ที่ปวงประชา อุสาหะช่วยอวยพร
- บัดนี้โฉมของอร จะกล่าวสุนทร มธุรสตอบขอบใจ.

บทร้อง-อันโครเมดา

(นาคราช)

● ได้ฟังคำอวยพรสุนทรหวาน
ข้าจะขอกล่าวตอบเพื่อขอบใจ
ธรรมดาหญิงชายทั้งหลายไซ้
หากมีมิตรจิตหายระคายแค้น
อันข้านี้ไซ้คดีเป็นหนักหนา
ถึงมีทุกข์สักหน้อยก็ถอยลด
ขอเทเวศร์ทรงเดชวิเศษศักดิ์
โปรดบันดาลสุขสวัสดิ์สถาวร

แสนทราบสร้านกมลวิมลใส
จงรับไมตรีขอบเพื่อตอบแทน
ถ้าหากไร้เพื่อนยากลำบากแสน
รสใด ๆ ไม่แม่นไมตรีรส
เพราะรู้ว่าท่านเป็นมิตรทั้งหมด
เมื่อฟังพจน์มิตรช่วยกันอวยพร
ช่วยพำนักเหล่าท่านสโมสร
อนุสรสิ่งใดสมใจเทอญ. ฯ

พินพาทย์เล่นเพลงพระยาเดิน, กระบวนท้าวมิดัสเข้าโรงหายไ้ทางขวา. เมื่อกระบวน
ไปพ้นแล้ว พลเมืองต่างคนต่างหายไ้, และคนอื่น ๆ ก็หายไ้หมด, คงเหลือแต่โยฮันนิสกับ
คอนสตันติโน๊ส.)

เจรจา

โยฮันนิส - อย่างไรเพื่อน? วันนี้เจ้าหล่อนราวกับนางฟ้าเทียวนะ!

คอนสตัน. - (พูดกระซอก ๆ) ไม่เห็นแปลกอะไรกว่าวันอื่น ๆ.

โยฮันนิส - เอ๊ะ! นี้อย่างไรกัน? พูดด้วยดี ๆ ก็กระโซกเอาราวกับจะกัด. เป็นอะไรไปหรือ
เพื่อน?

คอนสตัน. - เปนอะไร ๆ ทุกอย่างนอกจากตาย!

โยฮันนิส - ฮือ! ก็แว่นทำไมอย่างเดี๋ยวนั้น.

คอนสตัน. - ก็ถ้าแกอยากไ้ฉันตายนักก็ไม้อยากอะไร. ดาบก็มีอยู่กั้บมือ ฟันเสี้ยกั้แล้วกัน.
หรือผลักฉันไ้คม่าลงไปจากเขื่อนนี้กั้ได้.

โยฮันนิส - ขอบใจที่เนะหนทางไ้, แต่ฉันเองก็ยังไม่อยากตาย และถ้าฉันฆ่าแกได้โดยฉันไม่
ต้องเสียชีวิตเองด้วย บางทีฉันก็จะทำตามความประสงค์ของแกได้, แต่ฉันไม่เห็น
คารอด เพราะฉันจำใจต้องซัดใจเพื่อน, ยอมฆ่าเพื่อนไม่ได้จริง ๆ เทียว.

คอนสตัน. - นี้แกพูดเปื่อยของแกจบหรือยัง?

โยฮันนิส - อ้าว! ฟังคูสิ! กลับหาว่าพูดเปื่อย! แกจะพูดอะไรก็พูดไปซิ, ฉันไปห้ามปรัมอะไร
แกฤ?

คอนสตัน. - จะช่วยออกความคิดหน้อยไม่ไ้ฤ?

โยฮันนิส - เรื่องอะไร?

คอนสตัน. - ก็เรื่องเดิมนั้นสิ.

โยฮันนิส - ก็ฉันไ้้อออกความคิดให้ทีหนึ่งแล้วไม่ไ้ฤ?

คอนสตัน - จริงอยู่, แต่มันไม่มีผลอะไรเลย.

โยฮันนิส - ทำไม?

คอนสตัน - เพราะผู้หญิงเขาไม่รักฉันนั่นสิ.

โยฮันนิส - อ้อ! นั่นเป็นข้อขัดข้องสำคัญอยู่, แต่ฉันจะช่วยแกอย่างไรก็ไม่ได้, เพราะถ้าฉันจะไปเกี่ยวเจ้าหล่อนแทน แกก็คงไม่ชอบเป็นแน่.

คอนสตัน - การเกี่ยวพาราสิอะไรฉันก็คงจะไม่เลวกว่าแกนัก, แต่ที่ฉันไม่สำเร็จประสงค์ก็เพราะมีข้อขัดขวางสำคัญอัน ๑.

โยฮันนิส - อ้ายเครื่องขัดขวางนั้นมันเป็นอย่างไร, รูปร่างเป็นอะไร?

คอนสตัน - รูปร่างมันก็เป็นผู้ชายนั่นสิ.

โยฮันนิส - โอโฮ! ชื่ออะไร?

คอนสตัน - ชื่ออันเดร.

โยฮันนิส - อ้อ! แม่ละดา? แกมันจะหึงษ์มากเกินไปกระมัง. ต้องขอให้เข้าใจว่าอันเดรเขาเป็นเชื้อเจ้าต่างเมืองมา, เจ้านายของเราก็ต้องรับรองอย่างเป็นสัมพันธมิตรหรือญาติกันตามแบบ, อันเดรจึงได้ไปมาบ่อย ๆ ที่วัง, ก็ยอมจะได้มีโอกาสพูดจากับเจ้าหญิงอยู่บ้างเป็นธรรมดา

คอนสตัน - ธรรมดาทำไมต้องเยี่ยมหน้าต่างพูดกัน.

โยฮันนิส - ธรรมดาคนเราที่จะพูดกัน ถ้ามีอะไรขวางอยู่ระหว่างกลางก็พูดกันไม่ได้ถนัด, เพราะฉะนั้นเมื่อมีผนังค้ำขวางอยู่ ก็ต้องไปโผล่หน้าต่าง.

คอนสตัน - เวลาไม่ได้ขอให้แกล่เล่นตลกเลย, ขอให้ช่วยในความทุกข์ร้อนต่างหาก.- อ้าว! โน่นแน่นมาแล้ว. เราแอบดูเขาก่อนเถอะว่าเขาจะออกทำอย่างไร เมื่อเขาคิดกลเราจะได้ช่วยของของเขา.

(คอนสตันดิโนสพาโยฮันนิสเข้าไปในประตูโบทแล้วหับประตูแง้มดู. อันเดรกับคิริลเดินเข้ามาจากทางซ้าย, คิริลหยุดยืนอยู่ที่พนักหลังเพื่อดูคันทางให้สหาย, และฝ่ายอันเดรไปยืนตรงหน้าต่างวัง เยหน้าร้องส่งเสียงขึ้นไปที่น่าต่างกลาง.)

บทร้อง-อันเดร
(คลื่นกระทบฝั่ง)

● อันโครเมดาสุดาสวรรค์	ยิ่งกว่าชีวันเสนาหา
ขอเชิญสาวสวรรค์ขวัญฟ้า	เปิดวิมานมองมาให้ชื่นใจ
ถึงกลางวันสุริยันแจ่มประจักษ์	ไม่เห็นหน้างลักษณะยิ่งมีดใหญ่
ถึงราตรีมีจันทร์อันอำไพ	ไม่เห็นโฉมประโลมใจก็มีดมด
อ้าดวงสุริย์ศรีของพี่เอ๋ย	ขอเชิญเผยนำต่างนางอีกหน
ขอเชิญจันทร์ส่องสว่างกลางสากล	เชื่อมมาให้พี่ลยเอือกอุรา ฯ

(นางอันโครเมดาออกมาทางหน้าต่างช่องกลางชั้นบน)

บทร้อง-อันโครเมดา
(บังใบ)

● ได้ยินคำสำเนียงเสียงเสนาะ	แสนไพเราะรสรักปนหนักหนา
เหมือนอินเสียงหงส์ทองที่ฟ่องฟ้า	กล่อมสุนทรวอนว่านำยินดี

(นางออกมาที่เกยมองลงไปเห็นอันเดร, และร้องต่อไป)

ถึงแม้ว่าจะสนิทสนม	ก็ผวาเมื่อสดับศัพท์เสียงพี่
ถึงดินนร้อนรุ่มกลุ่มฤดี	เสียงเหมือนทิพย์วารีมาประพรม
แต่ไฉนว่าอนิจจาได้กินหวาน	มิช้านานก็ต้องกลืนทั้งขื่นขม
พอพี่ไปใจน้องต้องระทม	ยิ่งมาชมก็ยิ่งชำระกำใจ. ฯ

บทร้องทุกข์ - อันเดรกับอันโดรเมดา

(แขกสาหร่าย)

- อันเดร - ถ้าแม่ที่เลือกได้ตามใจพี่
จะยื่นชมขวัญตาผู้ยาใจ
จะไปพื้นที่นั่นนั่นหาไม
กว่าจะได้สรว่วมกอดแม่ยอดรัก ฯ
- อันโดร. - โอ้พี่อย่าอดยาคิตของมิตรเอ๋ย
กลิ่นหอมได้ค่อมดม
เมื่อไรเลยจะได้เชยชิดชม
ห่างรักหักอารมณ์
- อันเดร - ถ้าแม่ไม่เกรงใจบิดาเจ้า
นี้หากเกรงโฉมฉายจะขายภักตร์
จะลักองค์นี้ขียวจากตำหนัก
จึงจำหักใจคอยดูด้วยที่ ฯ
- อันโดร. - โอ้อันโดรเมดานิจาเอ๋ย
หมดหอมต้องตรอมใน
กระไรเลยเจ้าบ่เคยเข้าใจ
แทบจะบรรลัย
- อันเดร - หัวใจจะขาดเสียแล้วเอ๋ย ฯ

เจรจา

- อันเดร - แม่ยอดรักของพี่ หล่อนพูดเช่นนี้พี่เสียใจ มิใช่พี่นี้จะแกล้งเมื่อไรเล่าน้องแก้ว
มันปนกรรมของเราแล้วจึงไม่สมประสงค์.
- อันโดร. - อันเดร, นี้เธอจะพูดปนกลอนอย่างนี้เสมอหรือ? หรือปนแต่มาพูดที่นี้เท่านั้น.
- อันเดร - พูดปนกลอนเสมอใครจะไปนี่ออกเล่าหล่อนก็.
- อันโดร. - ถ้าเช่นนั้นทำไมต้องมาพูดปนกลอนที่นี้ด้วยเล่า?
- อันเดร - ประการ ๑ เพราะธรรมเนียมตัวนายโรงเขาต้องพูดปนกลอน, อีกประการ ๑ ล้น
อุสาห์นั่งแต่งคำพูดไว้เพราะ ๆ ก็ต้องหาโอกาสพูดเพื่อไม่ให้เสียเวลาที่ใช้สมอง
แต่ง.

- อันโคร. - นี่แน่, เธอเลิกเป็นนายโรงเสียสักพัก ๑ ไม่ได้หรือ?
- อันเคร - อ๊ะ! ก็ถ้าเลิกเป็นนายโรงเสียแล้ว ฉันก็มีไม่ได้กับหล่อนๆ?
- อันโคร. - ถ้าไม่เลิกก็เห็นจะไม่มีเวลาพูดกันจบละ เพราะเรื่องแต่งกลอนดิฉันแต่งไม่เป็นเลย, เพราะฉนั้นพูดกันอย่างคน ๆ ดึกว่า
- อันเคร - ก็ตามใจหล่อนสิ.
- อันโคร. - ดิฉันขอลถามว่าเธอมีความคิดอย่างไรบ้าง.
- อันเคร - ความคิดคนนะมีหลายอย่างหลายประการนักหล่อน.
- อันโคร. - อะไรบ้าง?
- อันเคร - อย่าง ๑ ฉันทึกว่าจะยกทัพมาล้อมเมืองนี้.
- อันโคร. - ก็แล้วอย่างไรเล่า?
- อันเคร - มีข้อขัดข้องสำคัญอยู่ที่คือ 'ไม่รู้จะได้อะไรมาอย่างไร, เพราะเรือของพระบิดาฉันที่มีอยู่ ๓ ลำ ท่านเอาไปขายเขาเสียแล้วในระหว่างเวลาที่ฉันมาอยู่ทางนี้.
- อันโคร. - ก็ไปหาเช่าเรือคนอื่นเขาไม่ได้ๆ?
- อันเคร - ขัดข้อง; เพราะขุนคลังเก่าเอาเงินไปเข้าหุ้นส่วนเบงก์เสียหมด, แล้วเบงก์ก็ล้มละลายเสียด้วย.
- อันโคร. - ก็กู้เงินใครเขาไม่ได้ๆ?
- อันเคร - ฉันทเห็นมีคนที่มีเงินพอที่จะกู้ได้อยู่รายเดียว ก็แต่ท่านพระบิดาของหล่อนเองเท่านั้น, แต่การที่จะกู้เงินของท่านไปเช่าเรือบรรทุกกองทัพล้อมเมืองของท่านเอง คุณนออกจะกระไร ๆ อยู่สักหน่อย.
- อันโคร. - ถ้าเช่นนั้นทำไมไม่ตรงไปทูลพระบิดา ขอตัวดิฉันตรง ๆ
- อันเคร - เออ! จริงนะ! ลืมนึกไปได้นี่! แต่หล่อนเชื่อหรือว่าท่านจะยอมยกให้?
- อันโคร. - ข้อนั้นดิฉันรับประกันไม่ได้; แต่ก็ยังไม่มีใครได้เคยไปพูดจาขอร้องโดยตรงเลย, เพราะฉะนั้นถ้าเธอรีบไปพูดดู บางทีจะสำเร็จได้กระมัง?
- อันเคร - ถ้าเช่นนั้นฉันจะรีบเข้าไปเดี๋ยวนี้ทีเดียว.
- อันโคร. - ไปเดี๋ยวนี้ไม่เป็นประโยชน์, เพราะเวลานี้ยังบรรทมกลางวันอยู่.

อันเดร - ก็เมื่อไรจะคืนเล่าหล่อน.

อันโดร. - ราวบ่าย ๕ โมง.

อันเดร - ดกลง! บ่าย ๕ โมงฉันจะไปหาท่านทีเดียว.

อันโดร. - ดีแล้ว. เวลาจะไปเสียที่ก่อนดีกว่า.

อันเดร - ลาทีนะ! (จูบมือโบกไปให้นาง)

(นางโบกมือตอบแล้วหายเข้าไปทางหน้าต่าง; บัดนี้คริสจึงเดินมาหาอันเดร)

คริส - ผมไม่อยากขัดคอ, แต่ผมขอขอให้เจ้าทราบว่าการที่จะไปขอนางนั้น จะไม่เป็นการง่ายเท่าที่เจ้าคิดคอกนะ.

อันเดร - ทำไม

คริส - ประการ ๑ ท้าวมิดัสเธอเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมาก, เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ทำให้เธอโลภอยากได้ทรัพย์, หรือเธออยากเป็นใหญ่, เธอคงไม่ค่อยเต็มใจ, นอกจากนี้จะทำให้เธอตกใจกลัวนั่นแหละ บางทีก็จะสำเร็จได้เหมือนกัน.

อันเดร - ก็แล้วอีกประการ ๑ เล่า?

คริส - อีกประการ ๑ มีผู้ที่เขาต้องการนางงามนั้นอยู่ด้วยอีกราย ๑.

อันเดร. - ฉันรู้แล้ว, แต่ฉันไม่รู้สิว่า เขาได้เปรียบฉันอย่างไร, มั่งมีก็ไม่มากกว่า

คริส - เจ้าทราบได้อย่างไรว่าเขาไม่มีกว่า.

อันเดร - ก็ถ้าเขาไม่ขัดสนอยู่ละก็ ทำไมจึงจะตะเกียกตะกายอยากได้นางอันโดรเมดานักเล่า?

คริส - อ้อ! นี่ใคร ๆ ที่อยากได้เจ้าหญิงนั้น แปลว่าต้องการทรัพย์สมบัติของหล่อนทั้งนั้นหรือเจ้า?

อันเดร - ก็อย่างนั้นนะสิ!

คริส - ขออภัยเถิด, ก็ตัวเจ้าเองล่ะ?

อันเดร - อย่างอื่นไปนะ, ที่จริงเมื่อแรกมาฉันเองก็นึกถึงแต่ทรัพย์สมบัติของหล่อนมากกว่าอย่างอื่น, แต่ครั้งมาได้คุ้นเคยกันเข้าแล้ว แลเห็นว่าหล่อนออกจะรักฉันจริง ๆ ฉันก็ออกจะเกิดเอ็นดูขึ้นมาก จนเลยกลายเป็นออกจะรักจริง ๆ แล้ว. แต่อย่ามัวพูดกันเสียเวลาเปล่าเลย, ช่วยกันคิดอุบายที่จะใช้ เพื่อให้ท่านท้าวมิดัสตกลงยกลูกสาวให้เร็ว ๆ หน่อยเถอะ.

คริส - จะเอาเงินไปล่อให้โลกหรือ-

อันเดร - เราก็ไม่มีเงิน!

คิริล - จะป้อยอด้วยยศหรือ-

อันเดร - เราก็ไม่มีจะให้เธอได้!

คิริล - ถ้าเช่นนั้นต้องใช้อำนาจทำอะไรอะอะ-

อันเดร - เราก็ไม่มีอะไรจะสำแดงอำนาจ.

คิริล - มีสิ!

อันเดร - ที่ไหน?

คิริล - ในอ่าวนั่นอย่างไรล่ะเจ้า.

อันเดร - ฉันไม่เข้าใจ!

คิริล - อะไรไม่เข้าใจ. ก็เรือรบมีอยู่นั้นทั้งล้าอย่างไรล่ะ.

อันเดร - ก็มันเรือแพनावอะไรของเราที่ไหน?

คิริล - แล้วกัน! ถึงมันไม่ใช่ก็ตีต่างเอาไม่ได้หรือเจ้า?

อันเดร - จะตีต่างตีแต่งอะไรได้. เขาชักธงอังกฤษอยู่ออกโทนโท!

คิริล - ก็ตีต่างที่เราได้ไปทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ แล้วอังกฤษส่งเรือรบมาช่วยเรา
อย่างนี้ก็จะแล้วกัน.

อันเดร - ชอบกล. น่าลองดู.

คิริล - ลองเถอะ!

บทร้องคู่ - อันเดรกับคิริล

(ฉากหนึ่ง)

อันเดร - ผู้ใดมีอำนาจวาสนา

กำหนดคือยุติธรรมจงจำไว้

คิริล - ไครหมัดย่อมต้องถ่อมกายขอบ

ธรรมคาหาอะไรก็ทำได้

ไครหมัดใหญ่ได้เปรียบเรียบเทียวเกลอ.

ต้องคอยหมอบคอยกราบราบเทียวเหนือ

	คอยระแวงเขยงอยู่ละเออ	มิได้กล้าเขยงขึ้นตั้งตั้ง
<u>อันเดร</u>	- มีอำนาจวาสนาวาจาสิทธิ์	พูดสิ่งใดไม่ผิดเพราะฤทธิ์ขลัง
<u>กิริส</u>	- ถึงพูดผิดกำหมัดชดลงปึง	กลายเป็นพูดถูกจึงไปทั้งเพ
<u>อันเดร</u>	- กำหมัดเล็ก	
<u>กิริส</u>	- ลูกเด็กเถียงได้	
<u>อันเดร</u>	-	จะส่งเสียงเถียงไป
<u>กิริส</u>	-	ไม่ไหวเหว
<u>อันเดร</u>	- ต้องขอยืมหมัดโต	
<u>กิริส</u>	- ไว้ไว้เบ้	
<u>อันเดร</u>	-	เดินไอ้เอ๋
<u>กิริส</u>	-	วางปึงให้ถึงดี๋

(สองสหายเดินจูงมือกันไปทางขวา)

(ขณะนั้นได้ยินเสียงอะอะในโรงงานข้างขวา คือได้ยินเสียงจีนพูดอะอะว่า “เลี้ยวก้ง!
นี่ทำโลอย่างลี้!” ฯลฯ และเสียงคนอื่นพูดกันต่าง ๆ นานา, แล้วเด็กหลี่จึงออกมาจากทางขวามีพลเมืองห้อมล้อมมาเป็นกลุ่มใหญ่. พอโพล่ออกมา พลเมืองก็ร้องบหต่อไปนี่ :-)

บทร้องสลับ

(ชมดงนอก)

ลูกคู่ - นี่ตัวอะไรอยากใครรู้ ดู ๆ คล้ายมนุษย์เรานี้หนา
เซเลีย - เหมือนมนุษย์พร้อมพริ้งทั้งกายา

- มารีโคส - แต่ทว่ามีทางกลางกระบาน
เซเลีย - เดินเหมือนคน
มารีโคส - ไม่นั่น, เหมือนลิงไพร
เซเลีย - พุคก็ได
มารีโคส - มากกว่า, เครฉาน
เซเลีย - คนหรือไร?
ลูกคู่ - เข้าใกล้, ไม่ได้การ
มารีโคส - อย่าลือหนา
ลูกคู่ - ทำจะพล่าน. มากัดตาย?

เจรจา

- เด็กหลี่ - เลี้ยวก้ง? พวกนี้เขี้ยวทั้งนั้ง?
เซเลีย - นั้นมันพุดหรืออะไร?
มารีโคส - ดูเหมือนพุดหล่อน.
เด็กหลี่ - ดูเหมืองพุก? โคลุพุกไล่, ไล่แต่ฟ้ง. หูไม่แตกก็ฟ้งพุกเอาซี!
เซเลีย - นี่แกเป็นคนฤา?
เด็กหลี่ - อุบ๊ะ? ถามอิลอยอย่างนั้น? ไม่เป็นคงจะเป็นอิลละ?
มารีโคส - หมายถึงเปนสัตว์นะสิ.
เด็กหลี่ - เปนสักอิล? เปนปู้มึงก็ไล่, ลียาแท้ ๆ !
เซเลีย - มันก็พุดคล้ายคนนะมารีโคส.
เด็กหลี่ - เม่หนูกนี้ก็พอยเขี้ยวไปล้วย? ก็อ้วเปนคนนะสิ, เลี้ยวก็เป็นผัวหล่อนก็ไล่?
เซเลีย - อื้อ! คูสิ พุดอะไรอย่างนั้น?
เด็กหลี่ - ที่ยังงี้ละก็เข้าจายละ! ผู้หญิงมันเหมืองก้งทั้งน้าน, พุดถึงผัวอี่เข้าจาย.

มารีโคส - นี่แน่! แกว่าแก่เป็นคน ทำไมแกมีหางที่หัว?

เด็กหลี - หางที่ไหน? นี่ผมต่างหาก.

มารีโคส - ผมเขาก็ไว้อย่างฉันหรือคนอื่น ๆ ซิ, นี่ทำไมยาวเป็นหาง.

เด็กหลี - ลีอนี้เป็นคงงอง่าหมามาก! ไว้ผมอย่างนี้ลี้มาก, ไข้ไล่หลายอย่าง.

มารีโคส - ไข้ได้ย่ำไรบ้าง?

เด็กหลี - อ้วจึเล่าให้ฟัง. ฟังลี้ ๆ นะ!

บทร้อง - เด็กหลี

(จินน่าเรือ)

● อ้วเป็นเงินจิวไลชโคไม่ลู้
เมืองของอ้วตงอ้วอล่ามเลื่อง
ก็ผมเปียนี้ซี้เป็งยี่ฮ้อ
เมื่อทำผิดโปลิสเขาชอบนั๊ก
แม้เป็งบ้อยลับซำชายนายหัวหลัง
ไม่ต้องหาผ้าผ่อนให้ล้องใจ
แม้เป็นกุกทำตัวไม่ก้วยาก
ผ้าเช็ดด้วยขามอไลไม่ต้องมี

พากันลูดุกเล่งไม่เป็งเลื่อง
เป็งบ้างเมืองนั๊กปาดนิลาตลัก
บอกเซียงฮ้อไปไหนโคลู้จัก
จับหางเปียลูดุกเอาตัวไป
นายเขาสั่งซัดเกือกเลือกใหม่ ๆ
เอาหางเปียลูดุกเกือกมันลี้
ไม่ล่ำบากขากนานการซัดลี้
เอาเปียนี้ต่างผ้าหน้าขมจิง. ๆ

เจรจา

มารีโคส - อ้วะ! ข้าไม่เห็นดีเลย! สกปรกจะตาย!

เด็กหลี - ลีอไม่ลู้จักอไล, ไม่ลู้จักของลี้.

- มารีโคส - ที่ทางบ้านเมืองแคะจะเป็นอย่างไรไม่ทราบ แต่ที่บ้านเมืองนี้เขาไม่ใช่อย่างนั้น
- เซเลีย - แกว่าแคะมาจากเมืองไหนนะ?
- เด็กหลี่ - มวงจิ้น.
- เซเลีย - อะไรนะ? เมืองตั้นหรือ?
- เด็กหลี่ - มวงจิ้น! ดงฮั่ว!
- เซเลีย - นั่นเป็นไรเล่า! ฉันว่าแล้ว! มาจากดงจริง ๆ แหละ.
- เด็กหลี่ - เลี้ยวก้ง! โคบอกว่ามาจากดง! อ้าวว่าดงต่างหาก.
- เซเลีย - รู้แล้ว! แคะพูดไม่ชัด จึงพูดว่า “ดง.” ฉันเรียกว่าดง
- คนอื่น ๆ - (พูดกันแซ่) คนป่านะสิ.
- เด็กหลี่ - คนป่าที่ไหน? โง่แท้ ๆ พวกลื้อ. อ้าวมาจากทะเลต่างหาก.
- มารีโคส - เอ๊ะ! ถ้าเช่นนั้นก็เป็นผีทเลน่ะสิ!
- เด็กหลี่ - เลี้ยวก้ง! เบิ่งคงแท้ ๆ หว่าว่าเป็นผีทเล! ยังไม่ทั้งตายอโหลเบิ่งผีเสี้ยวเลี้ยว:
- คนแก่ผู้ ๑ - พวกเราระวังให้ตั้นะ! ฉันได้เคยได้ยินปู่ตายายท่านกล่าวอยู่ว่า, ถ้าเมื่อไรจะมีภัยมาถึงเมืองเรา, จะมีผีขึ้นมาจากทะเล.

(คนอื่นพากันตกใจ ต่างคนต่างพูดกันต่าง ๆ, และต่างคนต่างหลีกออกไปให้ไกล

เด็กหลี่)

- เด็กหลี่ - (พูดกับคนดู) โง่แท้ ๆ พวกนี้! อ้าวลื้อเบิ่งผี อ้าวต้องหลอกให้ลีนุก (ทำเสียงดู) เฮ้ย! อ้ายพวกเหล่านี้! มิงลู้จักกูไหม? กูเบิ่งเจ้าทเล ซ้อจู้ยเซียงฮ่องเต้! มิงต้องเอาหมู เป็กโก่มาให้กูกิน. ไม่เป็นยังงี้ กูจิกิงพวกมิงทั้งหมด.
- คนแก่ - เจ้าประคุณ! อย่าโกรธเลย! ลูกจะไปจัดหาเครื่องเส่นมาให้.
- เด็กหลี่ - ไปแล้ว ๆ! กูเสียนลัก ลู้ไหม? (พูดกับคนดู) ขออย่าให้พวกทเลทางหัวหลังมาทางนี้เลย จิมาชักคอ!
- คนแก่ - เชิญมาทางนี้เถิดเจ้าข้า.

- เด็กหลี่ - ไปไหน?
- คนแก่ - ไปกินเครื่องเส้นเจ้าข้า.
- เด็กหลี่ - ลีที่เสียว. นำกูไป! (ตาแก่กับพลเมืองนำเด็กหลี่ไปข้างซ้าย, คงเหลือแต่มารีโคสกับ
เซเลีย.)
- มารีโคส - เซเลีย, ท่าทางมันจะไม่ได้เรื่องเสียแล้ว. จะเกิดยุ่งกันใหญ่. จะทำอย่างไรดี.
- เซเลีย - ฉันเห็นว่าควรไปปรึกษาหม่อมอังกฤชดูจะดี, เพราะเขาเป็นคนมีความรู้มาก.
- มารีโคส - จริงหล่อน, บางทีหม่อมเขาจะช่วยคิดอ่านแก้ไขเรียบร้อยไปได้. ไปหาหม่อมดีกว่า.
(สองคนพากันไปทางซ้าย)

(โยฮันนิสกับคอนสตันติโน้สออกมาจากโบสถ์)

- โยฮันนิส - สำเร็จแล้ว!
- คอนสตัน. - สำเร็จอะไร?
- โยฮันนิส - อุบายที่จะซ่อนกลของอันเดร.
- คอนสตัน. - ก็อย่างไร?
- โยฮันนิส - เราต้องคิดอ่านอุบายให้พวกพลเมืองแตกตื่นกลัวผีเทเลให้มาก ๆ. เวลานี้ก็พอบรรจบ
ครบรอบร้อยปี ถึงเวลาที่นิยมกันว่าพระสมุทจะมาทวงสร้อย.
- คอนสตัน. - แล้วก็จะเป็นประโยชน์อะไรกับเรา ฉันยังแลไม่เห็น.
- โยฮันนิส - อ้าว! ก็เมื่อพลเมืองตื่นกันเช่นนั้นแล้ว ท่านเจ้าเมืองก็คงจะต้องคิดแก้ไข, ฉันก็จะ
ยุขริวlungของฉันให้ทูลเจ้าเมืองว่า ทางที่จะแก้ไขก็มีได้อยู่ทางเดียวคือ ต้องทำพิธี
วิวาหะลูกสาวเจ้าเมืองกับพระสมุท ตามแบบโบราณที่เคยได้กระทำมาทุก ๆ
รอบร้อยปี.
- คอนสตัน. - อู๊วะ! หล่อนก็จมน้ำตายเสียเท่านั้นเอง. บ้างจริง ๆ ความคิดของแก!
- โยฮันนิส - ก็ฟังให้จบก่อนสิ! พอถึงเวลาจะได้ฤกษ์ ขริวlungของฉันก็จะสิ้นไปว่า , พระ
สมุทบอกว่า ถ้าให้นางนั้นแต่งงานกับผู้ที่พระสมุทจัดให้มาเป็นผัวนางแทนตัว
ละก็เป็นใช้ได้.-

คอนสตัน. - ชอบกล!

โยฮันนิส - ธรรมดาผู้มีสติปัญญา, ถ้าเอาชนะไม่ได้ตรง ๆ ก็ต้องเอาชนะด้วยอุบาย!

บทร้องคู่ - โยฮันนิสกับคอนสตันติโนัส

(โยสลับ)

โยฮัน. - ปากเปเนเอก

คอนส. - เลขเปเนโท

โยฮัน. - โบราณว่า

คอนส. - หนังสือตรี

โยฮัน. - มีปัญญา

คอนส. - ไม่เสียหลาย

โยฮัน. - ถึงรู้มาก

คอนส. - ไม่มีปาก

โยฮัน. - ลำบากตาย

คอนส. - มีอุบาย

โยฮัน. - พุคไม่เป็น

คอนส. - เห็นป่วยการ

โยฮัน. - ถึงเปนครูรู้วิชา

คอนส. - ปัญญามาก

โยฮัน. - ไม่รู้จักใช้ปาก

คอนส. - ให้จัดจ้าน

โยฮัน. - เหมือนเต่าฝังนั่งซื่อ

คอนส. - สือรำคาญ

- โยฮัน. - วิชาชาญมากเปล่า
คอนส. - ไม่เข้าที่
โยฮัน. - ใครช่างพูดพลิกแพลงเหมือนแรงมาก
คอนส. - คนนิยมลมปากมากเจียวพี
พร้อมกัน - ถึงรู้น้อยด้อยคำให้เข้าดี คงเป็นที่สมคณที่เฉโก ฯ

(ร้องจบแล้วพากันไปทางขวา)

(นางแมรี ริดเคิลล์, กับนางเอลเลนและโสเฟีย, กับมารีโคสและเซเลีย เดินเข้ามาจากทางซ้าย)

เจอร์จา

- แมรี - อ้อ! เป็นเรื่องราวชอบกลอยู่. แล้วก็พวกพลเมืองเขาเชื่อถือกันแน่นอนเทียวฤ?
มารีโคส - พวกคนสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อก็มีมาก, แต่พวกผู้ใหญ่ ๆ เขาเชื่อ เพราะเดียงเขาไม่มีใครขึ้น.
เอลเลน - คราวนี้ถ้าแห่มไม่ช่วยคิดแก้ไขเห็นจะไม่ได้การ.
โสเฟีย - เจ้าหญิงจะถูกจับไปแต่งงานกับพระสมุทเสียแน่ละ.
แมรี - การแต่งงานกับพระสมุทเขาทำพิธีกันอย่างไร?
เอลเลน - ตามที่ดิฉันได้ทราบมา, คือแต่งพระองค์เจ้าหญิงด้วยเครื่องขาวเหมือนเจ้าสาว แล้วแหล่งไปชายทะเลในวันที่น้ำขึ้นมากที่สุด, เอาตัวนั่งไว้กับเก้าอี้ จนน้ำทะเลขึ้นพาเอาเก้าอี้ลอยออกไปในทะเล.
แมรี - เอ๊ะ! ถ้าเช่นนั้นมิจมน้ำตายฤ?
โสเฟีย - แล้วแต่คลื่นลม, ถ้าคลื่นลมไม่จัดนัก ก็ช่วยเอากลับขึ้นมาได้ แต่ถ้าคลื่นลมจัดก็ช่วย

ไม่ได้.

- เอเลน - แต่ถึงจะช่วยขึ้นมาได้ก็เต็มที่, เพราะเมื่อแต่งงานกับพระสมุทแล้ว จะแต่งกับคนอื่นอีกไม่ได้อีกต่อไป.
- แมรี - ล้าบากอยู่หน่อย. แต่เรายังไม่ควรจะตัดสินใจ เพราะบางที่ท้าวมิดัสจะไม่ให้ทำตามธรรมเนียมเดิม.
- เอเลน - ก็ถ้าพลเมืองร้องให้ทำพิธี จะขัดเขาได้หรือคะ?
- โสเฟีย - แล้วเวลานี้ก็พะเอิน จำเพาะครบกำหนดร้อยปีแล้วด้วย.
- เซเลีย - แล้วก็พะเอินมีอ้ายตัวคนปลาตมาจากทะเลด้วย.
- แมรี - เอ! ถ้าเช่นนั้นก็ต้องคิดหาทางแก้, แต่ฉันก็ยังไม่ออกว่า จะแก้อย่างไร. ถ้าเช่นนั้นได้มีใครเป็นที่ปรึกษาสักคน ๑ จะดี.

(พิณพาทย์ทำเพลงกราวนอก, พวกพลเมืองพากันออกมา, โจทกัณเระอะอะถึงทหารเรือ, และต่างคนต่างยื่นเปนกุ่ม ๆ คอยดู. แล้วแถวทหารเรือจึงเดินออกมา, มีนายนาวาเอก เอ็ดเวิร์ด โลออน เดินนำหน้า และนายทหารอีก ๒ คนคุมแถว)

บทร้องทหารเรือ

(กราวนอก)

● พวกเราเสนาานาวายุทธ์
 ทุกหนย่อไม่รอร่า
 ว่องไวใช้จักรไม่พักผ่อน
 ยิ่งปืนเปรี๊ยะ ๆ ก็เที่ยงดี
 เปรี๊ยะ ๆ โครม ๆ โหมปืนใหญ่
 ปัง ๆ เรือถูกถูกปืนโต

ฤทธิรุทรากันสนั่นหล้า
 ระอิดระอาซึ่งนาวี
 เลี้ยวไล่คัษกรไปรี ๆ
 ได้ที่ซำปล่อยตอร์ปิโด
 แวบ ๆ แสงไฟดูแดงโร
 เผลาะ ๆ เหมาะโห่เสียพองแรง

พูดจ่อมตอรีปโดไปโรไล่
ถูกเรือข้าศึกตีกระแตก

แยะปึงเข้าไปไฟฟูแสง
พวกเรากุทธิแรงก็ไซโย!

(ในระหว่างที่ร้อง ทหารเรือย่ำเท้าตามจังหวะ จนเมื่อจบเพลงแล้ว จึงหยุดยืนตรง,
แล้วนายทหารบอกพัก.)

บทร้อง - นายนาวเอก โลอน, กับทหาร
(แขกไทย)

<u>โลอน</u>	- ทหารราชนาวิกีนักษนา เจ้านายใช้ตายไหนก็ตายไป	เพราะใจกล้าหาใครจะเปรียบได้ ถึงบรรลัยไว้ชื่อ
<u>ทหาร</u>	-	ให้ภาษา
<u>โลอน</u>	- ทุกประเทศเขตแดนวันแดนมนุช เพราะยามรบ ๆ จริงไม่นิ่งช้า	ทุกสมุทหน่านน้ำยาเกรงข้า ยามเมตตาใจดี
<u>ทหาร</u>	-	ปราณีคน
<u>โลอน</u>	- ไม่กล้าขี่ข่มเหงคนงร้าย	ทั้งหญิงชายนิยม
<u>นายทหาร</u>	-	ทุกแห่งหน
<u>โลอน</u>	- ผู้ชายชอบสนิทเปนมิตรคน	ผู้หญิงชอบพวกพล
<u>พลทหาร</u>	-	ว่าเจ้าผู้
<u>โลอน</u>	- ยามขึ้นบกยกไว้ให้พวกเรา	ไม่มีเหงาเฮใหญ่
<u>นายทหาร</u>	-	ใครไม่รู้
<u>โลอน</u>	- ที่ยวตลาดโรงร้านชานาญดู	พอยามเย็นหาคู่
<u>พลทหาร</u>	-	เที่ยวเดินกรอ
<u>นายทหาร</u>	- แต่ถึงเฟื่องเฟียงไร	

พลทหาร - ไม่หยาบหยาม
 นายทหาร - ไม่ลวนลามต่อหญิง
 พลทหาร - จริง ๆ หนอ
 นายทหาร - ล้วนรู้เลือกรู้รัก
 พลทหาร - รู้จักพอ
 นายทหาร - ชอบแต่ล้อสนุก
 พลทหาร - สุขด้วยกัน.๑

บทร้อง - แมรี (บุล่ง)

● ดิฉันนี่ปรีดีเปรมเกษมसानต์
 ขึ้นมายังแดนเกาะนี้เหมาะครัน
 ดิฉันเป็นอังกฤษมิตรบุตรี
 พระเอินมีเหตุการณ์รำคาญใจ
 ทหารเรือขึ้นชื่อและภานาม
 ขอท่านจงช่วยข้าในครานี้

เห็นทหารอังกฤษอุทธรณ์หันทัด
 ตัวดิฉันต้อนรับด้วยจริงใจ
 แห่งเจ้าครองธานีบุรีใหญ่
 ของงได้เมตตาปราณี
 ว่าชอบช่วยนงรามผู้หมองศรี
 จะยินดีขอบใจไม่ลืมบุญ. ๑

เจรจา

ไลออน - อ้อ! ถ้าเช่นนั้นจะเป็นหล่อนละคระมัง ที่ชื่อมิสส์แมรี ริคเคิ้ลล์?

แมรี - ถูกแล้ว.

ไลออน - ฉันทมีความยินดีมากที่ได้พบหล่อน. ตัวฉันชื่อนายนาวาเอก เอ็ดเวิร์ด ไลออน.

(จับมือกับแมรี) ฉันขออนุญาตนำนายทหาร ๒ นายนี้ให้หล่อนรู้จัก. - นายเรือเอก วอเตอร์ - นายเรือโท วอลลิส. (เมื่อออกข้อผู้ใด, ผู้นั้นเดินออกจากแถวไปจับมือกับแมรี.) เมื่อแต่ก็หล่อนกล่าวว่ามีควมรำคาญอะไรอยู่อย่าง ๑ ไม่ใช่ๆ? ถ้าฉันจะช่วยแก้ไขได้ฉันจะยินดีทีเดียว.

แมรี. - เรื่องราวอยู่ข้างจะยืดยาว, แต่ดิฉันขอกกล่าวถึงปลายเหตุเสียก่อน. เมื่อแต่ก็นี้เกิดเรื่องปลาอะไรขึ้นอัน ๑, คือพวกพลเมืองเกิดลือกันว่าผีมาจากทะเล

ไลออน - เอ๊ะ! หัวใจว่าไม่ได้หมายความว่าพวกทหารของฉัน.

แมรี. - ไม่ใช่, เพราะเขว่ากันว่าผีทางที่หัว.

ไลออน - อ้อ! ถ้าเช่นนั้นน่ากลัวจะเป็นอัยบ้อยของฉันเสียแน่แล้ว. ฉันกลับมาจากเมืองจีนมันคิดมากกับฉันด้วย.

แมรี. - ถ้าเช่นนั้นแน่แล้ว. พลเมืองที่นี้ไม่เคยเห็นจีน จึงเห็นเป็นตัวปลาอะไรอัน ๑, เพราะมีทางที่หัว.

ไลออน - ฉันบอกมันหลายหนแล้วว่าให้ตัดเปียเสีย มันก็ไม่ยอม; มันว่าถ้าตัดเปีย แปลว่าเป็นพวกจีนใหม่, คือเป็นคนในบังคับบริบิลิคจีน, แต่ส่วนตัวมันเป็นคนในบังคับอังกฤษ มันจะเอาเปียไว้ให้เป็นชื่อ. แล้วก็มันมาทำยุ่งอะไรหรือจะ?

แมรี. - มาตั้งตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญอะไรใหญ่โตทีเดียว.

ไลออน - ไม่ได้การ, วุ่นใหญ่. เข้าแผนของมันอีกแล้ว. ขึ้นบกที่ไหนก่อนเหตุที่นั่น! เดียวนี้ไปอยู่ไหน หล่อนทราบไหม?

แมรี. - มีตาอะไรมาพาตัวไป, ว่าจะไปหาเครื่องเส้นให้.

ไลออน - จมมัน! ฉันต้องให้คนไปจับเอาตัวมา. (พูดกับทหาร) ใครไปตามเด็กหีสัก ๒ คนเถอะ! (ทหาร ๒ คนออกมาจากแถวยื่นคอยรับคำสั่งต่อไป.) มันไปทางไหน ใครรู้บ้าง?

แมรี. - มาริโอส, ช่วยพาทหารเขาไปที่เกิด. พวกแกคงมีผู้รู้บ้างว่าเงินนั้นไปทางไหน.

มาริโอส - ได้สิແหม่ม. (พูดกับพลเมือง) ใครเห็นคนมีทางที่หัวอยู่ที่ไหนบ้าง! (มีผู้ตอบหลายคนว่า "เห็น! อยู่ทางโน้น.") ถ้าเช่นนั้นมาช่วยกันนำทหารเขาไป. (มาริโอสกับ

เซเลียนำทหารเรือ ๒ คนออกไปทางซ้าย พร้อมด้วยพวกพลเมือง.)

ไลออน - ทหารพักแถวได้.

วอเตอร์ส - พักแถว! (นายและพลทหารต่างคนต่างไปเดินหรือยืนเล่นเป่นหมู่ ๆ ทางข้างหลังโรง.)

ไลออน - ฉันได้ทราบข่าวว่า วันนี้เป็นวันประสูติเจ้าหญิงริดาเจ้าเมืองไม่ใช่ฤาจะ?

แมรี - คะ. เมื่อบ่ายนี้ได้มีงานสวดมนต์ที่วัด ถ้าวันนี้จะมีงานเลี้ยงและมีสโมสรสนับิบาดในวัง, ถ้าเจ้าเมืองทราบคงจะเชิญคุณเป่นแน่.

ไลออน - ถ้าพวกนายทหารของฉันได้รับเชิญก็จะได้อยู่, เพราะนานมาแล้วไม่ได้กินของดี ๆ.

แมรี - คิดฉันจะให้เขาไปทูลเจ้าหญิง. (พูดกับเอเลนและโสเฟีย) แม่เล็ก ๆ ทั้ง๒, วานไปทูลเจ้าหญิงให้ทรงทราบทีเถิด ว่านายนาวาเอก ไลออน กับนายทหารเรืออังกฤษขึ้นมาจากเรือรบ อยากรจะถวายพระพรวันประสูติ. (เอเลนกับโสเฟียไปทางซ้าย)

ไลออน - ฉันขอภัยในการที่จะถามอะไรสักอย่าง ๑ หล่อนได้จากบ้านมานานแล้วฤา?

แมรี - สักสามปีมาแล้ว.

ไลออน - ไม่คิดถึงบ้านบ้างฤา?

แมรี - ก็คิดถึงสิคะ! คุณเองต้องลงเรือไปเสียนาน ๆ ไม่คิดถึงบ้างฤา?

ไลออน - พุทโธ!! ทำไมจะไม่คิดถึงละหล่อน ฉันก็เที่ยวดูหรรตดูเห่อยู่หลายปีแล้วเหมือนกัน นาน ๆ จะได้โผล่กลับไปบ้านครั้ง ๑ ก็ไม่ได้อยู่นาน, ต้องถูกส่งลงเรือไปอีก. แต่นี่ฉันเคราะห์ดี ได้เลื่อนยศเป่นนายนาวาเอกแล้ว, ทำทางจะได้เป็นผู้บังคับการเรืออะไรที่อยู่ใกล้ ๆ บ้านสักหน่อย.

แมรี - ถ้าเช่นนั้นคุณกับฉันก็เห็นใจกันสิ!

ไลออน - ที่จริงเรื่องคิดถึงบ้านก็คงมีคล้าย ๆ กัน, แต่ผู้หญิงที่ต้องมาอยู่ไกลบ้านเช่นนี้ น่าจะรู้สึกว่าเหวยิ่งกว่าผู้ชาย.

แมรี - ก็เป่นอยู่. บางวันเมื่อตะวันรอน ๆ นึกถึงความสุขที่ได้เคยพบมาแล้วที่บ้าน ชักใจหายพิลึก.

ไลออน - จริงหล่อน, ใจมันวับ ๆ หว่า ๆ พิกล!

บทร้องคู่ - แมรี กับ ไลออน
(ตनावแปลง)

- แมรี. - เมื่อสายัณห์ที่วันจะขอแสง
ใจตึก ๆ รำภกถึงบ้านพลาง
เห็นแสงแดงจับน้ำทะเลกว้าง
แสนอ้างว้างเศร้าจิต
- ไลออน - อนิจจา!
เมื่อลมโชยโยยกลิ่นผกากรุ่น
กลิ่นสุคนธ์ตระหลบอบอุรา
หอมไม่ฉุนรวยรินชันนาสา
ยิ่งคิดถึงเกหา
- แมรี. - อ้ออกกรม.
เมื่อยามยินเสียงนกวิหคแว่ว
คิดถึงเพลงดนตรีที่เคยชม
ร้องแจ้ว ๆ เสียงใสในคันส้อม
ไอ้อารมณ์ซอกซำ
- ไลออน - ระกำใจ!
เมื่อยินเสียงดนตรีที่เคยเล่น
นึกถึงคราวเล่นระบำจนหน้าใจ
นึกฝันเห็นความสุขยิ่งทุกขีใหญ่
ราวจะใช้เพราะคณิง
- แมรี. - ซังอุรา!

(ฝรั่งรำเท้า)

- ไลออน - แต่วันนี้วันดี
- แมรี. - เปนศรีวัน
- ทั้งสอง - ได้ประสพพบกันควรสรรษา
- ไลออน - ไม่ควรคิดซ้อเศร้า
- แมรี. - เหงาวิญญา
- ทั้งสอง - มาหัวเราะดีกว่าสบายใจ
- แมรี. - ถึงเดี๋ยวนี้ไกลบ้าน

ขอเชิญท่านและทหารทั้งนายพล
ข้าจะเชิญกินของที่ต้องใจ

ทั่วทุกคนไปยังที่วังใหญ่
ขออย่าให้เสียศรัทธาที่ข้าเชิญ ฯ

บทร้อง - ไลออนกับทหาร

(มอญชมดาว)

ไลออน - ข้าขอขอบพระคุณสุนทรคำ

ทหาร - ข้าขอขอบพระคุณสุนทรคำ

ไลออน -

ช่างหวานฉ่ำหนักหนาน่าสรรเสริญ

ทหาร - ฮีบสุเร ฮีบสุเร ฮีบสุเร

ไลออน - หดทัยทำวนี่ดีเหลือเกิน

ทหาร - หดทัยทำวนี่ดีเหลือเกิน

ไลออน -

ทหารโห่ขึ้นเทอญ ฮีบสุเร

ทหาร - ฮีบสุเร ฮีบสุเร ฮีบสุเร

ไลออน - ที่ข้านำนาวามาที่นี้

ทหาร - ที่ข้านำนาวามาที่นี้

ไลออน -

เพราะไมตรีแมนมันไม่หันเห

ทหาร - ฮีบสุเร ฮีบสุเร ฮีบสุเร

ไลออน - เหล่าทหารพร้อมพร้อมกันทั้งเพ

ทหาร - เหล่าทหารพร้อมพร้อมกันทั้งเพ

ไลออน -

โห่เฮลวายไท จงไชโย

ทหาร - ฮีบสุเร ฮีบสุเร ฮีบสุเร

(ในตอนท้ายแห่งบทร้องนี้ ประตูปอดเปิดและคริสโตเฟอร์ หัวหน้านักบวช โยฮันนิส

และคอนสตันดีโนส ออกมาจากโบด ขึ้นที่บรโรไค; ทหารร้องจบ คริสโตเฟอร์ ร้องต่อที่เดียว)

บทส่ง - ร้องสลับ

คริสโตเฟอร์ (พราหมณ์เข้าโบด)

- คูก่อนราชามหายศ
ระวังเกิดจะต้องหม่นหมองใจ

อีกทวยราษฎร์ทั้งหมดฟังผู้ใหญ่
มหากษัตริย์จะมายาฮี

แมรีกับผู้หญิง (กำปอ)

- หนอยแน่หนอยแน่ท่านแก่เฒ่า
เขากำลังตั้งใจต่อไมตรี

มาพูดเข้าเป็นบ้านำบัดสี่
มาอื้ออื้ออื้ออำนาจ

คริสโตเฟอร์ (พราหมณ์เข้าโบด)

- ราชาระวังอย่าฟังโง่
จงนึกถึงถ้อยคำในตำนาน

พูดโยโสเสสรแสรังแกลั้งอวดหาญ
ที่โบราณบิดาท่านว่าไว้

ทหารเรือ (ปีนคดลิ่งนอก)

- โฮโฮฮาน่าหัวเราะ
โฮโฮฮาน่าหัวเหวี่ยง

ตาแก่เกราะกำลังจะคลั่งใหญ่
ควรรับไปส่งโรงพยาบาล

คริสโตเฟอร์ (ทำนองพากย์)

- คุดู กระจะไรใจเบา ไม่ฟังเสียงเรา ผู้รู้กระบิลปริญญา

แมรีและผู้หญิง (กำปอ)

- เจ้านายเธอจ่านงทรงต้อนรับ
มาพูดชวนกวนใจไม่เข้าการ

และค่านับโยธาผู้กล้าหาญ
จงกลับบ้านเกิดตาอย่าชวนโย

คริสโตเฟอร์ (ทำนองพากย์)

- มัวเหม่อเผลอเรื่อยเรื่อยชลา มีภัยใหญ่มา ราชาอย่านิ่งนอนใจ

ทหารเรือ (ปีนคดลิ่งนอก)

- ฮือฮือตาขวางท่าทางวุ่น

ฮือฮือแกจนจนเดือดพล่าน

หุยฮาตาแก่แกชมซาน

หุยฮากางยานเหมือนสิงไพร

คริสโตเฟอร์ (ศัพท์ไทย)

- ฟิงซี ผู้หญิงกับกลาสีมาชวนโง่ เกิดภัยใหญ่โต โอไม่รู้ตัว ราชาเชื่อหญิง จะยิ่งยุ่งนัวเกิดภัยไม่กลัว มัวหลงหลับตา เกิดเหตุแรงร้าย กล้ากลายปีศา ทัวทั้งภารา จะว่าวุ่นไป คนอื่นทั้งหมด (กรรารำ) (ร้องทั้งผู้ชายแลหญิง)

- ไฮโฮฮาน่าหัวเราะ
ดาเถ่าชะแรแก่ชรา
ฮือฮือโกรธาจนตาแดง
เกรี้ยวเกรี้ยวขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน

เฮะเฮะแค้นเหมือนคนบ้า
หลงแล้วคุณตามาตั้งค้น
ชะชะทำแข่งจนตัวสิ้น
เลิกกันดีกว่าคุณตาเฮย ฯ

ปิดม่าน

ชุดที่ ๒

(เมื่อเปิดม่านพวกพลเมืองอยู่เต็มลาน, ต่างคนต่างแสดงกิริยาอาการกระสับกระส่าย)

บทร้องหมู่ - พลเมือง (แขกมอญ)

- อยู่ดี ๆ มีภัยอันใหญ่หลวง
อนิจจามหาสาคร
เมื่อยอมให้อาศรัยในพื้นที่
ก็ล่วงลับพรรยาหลายพัน
เวียนมาทวงค่าเช่าเราไม่หยุด
โอ้อ้วนิจจาพระบุตร

เราทั้งปวงกลัวหมดสยดสยอง
ทำให้เดือดร้อนไปทั่วกัน
เราเห็นเหมาะสมจริงทุกสิ่งสรรพ
ควรจะยกให้กัน เสียสักที
พระสมุทข่มเหงคอยเร่งฉี
ในครานี้ต้องม้วยมรณา ฯ

บทร้อง - มาร์คัสกับเซเลีย (สาริกาชมเดือน)

- มาร์คัส - ● นี่แน่หญิงชายสหายรัก
- เซเลีย - ผู้ที่มีสติและปัญญา
- มาร์คัส - แม้สาครมีอิทธิฤทธิ์
- เซเลีย - บรรดาที่เกาะฝั่งทั่วทั้งปวง
- มาร์คัส - นี่เมืองอื่นไหน ๆ ไม่เห็นมี

เราควรจักคิดหลังและคิดหน้า
ไม่ควรหลงวาทที่หลอกลวง
คงจะมีฤทธิ์ทั่วไปทุกห้วง
คงไปทวงค่าเช่าเอาตามใจ
ที่วารีไปทวงสร้อยได้

<u>เซเลีย</u>	-	เมืองเราก็เหมือนเมืองใคร ๆ	เหตุใดจะต้องกลัวเกรง
<u>มาร์คัส</u>	-	ครั้งนี้มีผู้ที่เจอ	โยโสจงจิดคึกข่มเหง
<u>เซเลีย</u>	-	หวังประโยชน์โพผลของตนเอง	ไม่ยำเกรงอายุบาปแสนหยาบช้า ๆ

เจรจา

คริสโตเฟอร์ - เซเลีย คำที่เจ้าพูดมานี้ ปรากฏว่าคิดผิดหนักหนา เจ้าเป็นคนเบาปัญญาหลงเชื่อมิลาทิฐิไม่ไตร่ตรอง เขาพูดว่ากระไรก็หลงไหลเชื่อเขาไปหมด จะมาให้พวกพ้องพลอยต้องเดือดร้อนไปด้วย นี่แม่พลเมืองทั้งหลายชายหญิง จงฟังคำข้าผู้ป็นอาจารย์เถิด ข้าพูดครั้งนี้ เพราะมีความเมตตากรุณาต่อเจ้าทั้งหลาย ชาวเราไม่ควรที่เหิมหาญคัดค้านคำโบราณที่ท่านกล่าวมา, ซึ่งถ้าไม่จริงแล้ว ท่านจะจดไว้ทำไม ชาวเราเชื่อที่พระสมุททาสริย ตั้งภูมิลำเนาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย จะอวดดีขี้ขิ้นฝ่าฝืนไม่ได้ เราต้องจำใจครั้นคร้ามพระสมุท และปฏิบัติตามโบราณประเพณี ต้องขอมยกพระราชบุตรให้เป็นพระมเหสีพระสมุท บัดนี้ควรเราทั้งหลายจะช่วยกันวิงวอนพระเปนเจ้า ให้ทรงพระกรุณาแก่เราทั้งหลาย ให้ได้พ้นภัยสิ้นความทุกข์ร้อนต่อไป.

(บัดนี้คนทั้งหมดคุกเข่า หันหน้าไปทางโบถ. เว้นแต่มาร์คัสกับเซเลีย ซึ่งหลีกหายไปทางซ้าย; ฝ่ายคริสโตเฟอร์ยื่นประนมมือ และว่าคำอ้อนวอนพระเปนเจ้า ดังต่อไปนี้ :-)

คำอ้อนวอน - คริสโตเฟอร์

(ทำนองอ่านโคลง)

● อ้าพระสถิตชั้น	อัมพร
ผู้ประดิษฐ์แดนดิน	อีกฟ้า
สร้างสมุทสาคร	น้อยใหญ่

จงโปรดเมตตาข้า	บาทบงสุ์
● ทรงช่วยขจัดทุกข์	โพลภัย
ระงับดับขุกเข็ญ	ขุนข้อง
ทรงช่วยดับลมใน	อากาศ
ระงับระลอกท้อง	ทะเลหลวง
● ปวงพลีพรังพร้อม	บุชา
ถวายแด่พระผู้เป็น	โลกนาถ
ขอพระกรุณา	ปกเกศ
ขอรุ่งประชาราษฎร์	ปราศภัย
● ด้วยใจวาทะพร้อม	สรรเสริญ
ชมพระกรุณา	ครอบโลก
อ้าพระอย่าทรงเมิน	มานัส
โปรดช่วยระงับโศก	สิทธิ์ถวิล ฯ

(คนยืนขึ้นพร้อมกันแล้วสวดสรรเสริญพระпенเจ้าต่อไปนี้)

บทสวด

(สระพัญญะ)

● อ้าองค์พระโลเกษ	สุรเคชะพรหมินทร์
สร้างปวงสมุทสิน	รุประเทตะโลกีย์
● สร้างควงควนส่อง	สิริโรจะรังสี
สร้างจันทิมามี	สิริเห็นก็เย็นตา
● เหตุการณ์สะกอล	ชก็คลด้วยเดชา

นภาพประสาทา

- จงทรงพระเมตตา

กำจัดซึ่งโทษภัย

- โปรดช่วยอำนวนยอิฏ

โปรดช่วยอำนวนยพร

ระพัดสิ่งสัมฤทธิ์ไป

กรุณาฆ่าไท

พิบัติเบียดประชากร

ฐะสุผลให้พ้นร้อน

พลสุขสวัสดิ์.

(เมื่อสาวจบแล้ว พลเมืองค่านับคริสโตเฟอร์ แล้วต่างคนต่างไป. เมื่อพลเมืองไปหมดแล้ว โยฮันนิสกับคอนสตันดีโนัส จึงออกมาจากไนโบด.)

เจรจา

โยฮันนิส - ลุงดีมาก! ทำทางเห็นจะสมกะเนเราเปนแน่.

คอนสตัน. - คนเชื่อข้างเรามากจริงอยู่, แต่ก็ต้องอย่าลืมว่ามีผู้ที่ไม่เชื่อเราอยู่บ้าง.

โยฮันนิส - แต่ไม่เป็นไร! ข้างเราได้เปรียบ, เพราะขรัวลุงท่านเก่งมาก. ลากเอาอิซอมีงชาติจูออกมาพูด เล่นเอาเจียบเทียว. ที่จริงนางเซเล็กกับอ้ายเจ้ามาร์โคสนั้น, มันก็คงได้นางແหม่มอังกฤษหนุนหลังอยู่เท่านั้นเอง จึงได้เหิมหาญนัก; จริงไหม ขรัวลุง.

คริสโต. - ก็จักคิดอ่านพูดจากับແหม่มนั้น ให้มาเป็นพวกเราเสียไม่ได้หรืออย่างไร?

โยฮันนิส - ไม่ได้เป็นแน่! ธรรมเนียมผู้หญิงอังกฤษคือนัก, แล้วก็ใช้อุบายอย่างผู้หญิงชาวเราไม่ได้. ถ้าเขาไม่เต็มใจชอบพอเราจริง ๆ จีนเข้าไปทำเกาะเกาะชดิชรัยตบหน้าเอาด้วย.

คริสโต. - ถ้าเช่นนั้นก็ลำบากอยู่, เพราะลุงรู้สึว่าແหม่มคนนั้นแหละ เป็นผู้คิดขวางอย่างสำคัญในทางความคิดของเรา, และบางที่จะถึงแก่ทำให้ไม่เป็นผลสำเร็จก็เป็นได้.

โยฮันนิส - คุณลุงก็ไม่ควรจะวิตกไปเลย, ท้าวมิดัสท่านเป็นเจ้าบ้านผ่านเมือง, ท่านได้ลั่นวาจาไว้แล้วว่า จะยอมตั้งพิธีวิวาหพระบุตรกับพระสมุท ถ้าพลเมืองปราดนาเช่นนั้น.

ข้อสำคัญที่เราจะต้องคอยระวังก็มีอยู่เพียงแต่อย่าให้พลเมืองกลับใจเสียเท่านั้น.

- คอนสตัน. - ถ้าเราได้ตัวอ้ายคนปลาดั้นมาไว้ แล้วสอนให้มันพูดตามที่เราสอนละก็ประสบความสำเร็จแน่.
โยฮันนิส - เมื่อแต่กั๊นนี้ฉันพบมันแล้ว, นัคมันไว้ว่าให้มาพบกันที่นี้, แต่ทำไมยังไม่มาก็ไม่ทราบ.

(เด็กหลีเดินเข้ามาจากทางข้างขวา)

- โยฮันนิส - อ้อ! มาแล้ว. ทำไมเพิ่งมาละเกลอ?
เด็กหลี - โคบอกว่่าเพิ่งมา? อ้าวมาเป็งนางเล็ยว, มากอยจงหลัคเสี่ยคั้งหนึ่งเล็ยว.
โยฮันนิส - อ้าว! มานานแล้วทำไมไม่ตรงมาหาฉันละ?
เด็กหลี - อ้วหึ่งคงมันยุ่งกันนัค, เป็ยคกันแน่น, ฟังอ้ายแก่คังนั้นพูดไลไม่ลู้. พูดมากแท้ ๆ อ้ายเก้. (คริสโตเฟอร์มินหน้า, ออกเค็อง)
คอนสตัน. - แก่อย่าไปเรียกท่านว่่าอ้ายแก่สิ!
เด็กหลี - ทำไลไม่เก้หลือ. นวอกยวลาวกับเพะ ยังเป็งหนุ่มหลือ?
คอนสตัน. - ไม่ใช่, แต่ท่านเปนคนที่ใคร ๆ เชนับถือกันทั้งนั้น.
เด็กหลี - ไม่จิง! อ้วไม่นับถือ.
คอนสตัน. - อ้าว! แล้วกัน.
เด็กหลี - เล็ยวคังยังไล? อีไม่ไลเป็งคังของอ้วจิลันับถือ.
คริสโต. - ฉันเห็นว่่าจะพูดกับคนอย่างนี้ คุณาจะไม่เปนประโยชน์.
เด็กหลี - ก็ไคอยากพูดกับลือสะ? ไม่มีไคพูดกับลือ ลือทิลึ้งเข้ามาพูดทำไล?
(คริสโตเฟอร์สับคหน้า) หนอยแน่! ลือไม่ต้องค้อน ลือไม่ใช่ผู้หญิงลือค้อนทำไล.
โยฮันนิส - นี่แน่, พูดกับฉันคึคกว่า. แก่อยากได้เงินใหม่?
เด็กหลี - อ้อ! ทำไลจิงไม่อยากไล! ลือพูดยังงึบ้อย ๆ อ้วชอบฟัง.
โยฮันนิส - คึแล้ว. ฉันจะให้เงินแก่รอยเหริยญ.
เด็กหลี - อยู่ไหนสะ, เอามาซี! (แบมือ)

โยฮันนิส - ซ้ำก่อน! ถ้าฉันให้เงินแก แกต้องทำอะไรให้ฉันสักอย่างหนึ่งนะ.

เด็กหี - ทำไร?

โยฮันนิส - เย็น ๆ วันนี้เขาจะแห่ผู้หญิงสาวคน ๑ ไปลงทะเล

เด็กหี - ลงทะเลทำไร? อีจะอาบนํ้าหือ?

โยฮันนิส - เออ! เขาจะอาบนํ้า.

เด็กหี - อาบนํ้าทำไรต้องเห? อีอาบนํ้าไม่เหิงไคมาเหออีเลย. เมื่อไลอีวียากอาบนํ้า อีก็เก้ผ้าเลี้ยวเอาโพงตักนํ้าลทซ่า ๆ เท่านั้น.

โยฮันนิส - นั่นแหละ, ผู้หญิงคนนี้เขาเป็นคนสำคัญ; เขาอาบนํ้าต้องมีพิธี.

เด็กหี - ก็ให้อีว้ทำไร? จิให้อีว้ไปชวยเขาอาบนํ้าหือ?

โยฮันนิส - ไม่ใช่เช่นนั้น. ฐะของแกมื่ออย่างเดียว, ก็ถ้าเมื่อไรฉันให้อาณัติสัญญา -

เด็กหี - ใหยานัดอีว้ไมเอา; อีว้ดไมเปิง.

โยฮันนิส. - ไม่ใช่! แกเข้าใจผิด. ฉันหมายควาว่า ถ้าเมื่อฉันพยักหน้า

เด็กหี - ก็ทำไรไม่ว่างั้น? ทำไม่วายานัด?

โยฮันนิส - ถ้าฉันพยักหน้าจะก็แกต้องเดินออกมา, ซีมื่อไปที่คนนั้น (ชี้คอนสตันตินัส) แล้วพูดว่า “คอนสตันตินัส” !

เด็กหี - ไอ้อ่า! พูดว่าไลหนา?

โยฮันนิส - “คอนสตันตินัส”

เด็กหี - เข้าตั้งไลนะ?

โยฮันนิส - ไม่ใช่เข้าตั้ง. “คอนสตัน”

เด็กหี - กังตั้ง!

โยฮันนิส - ไม่ใช่! “คอนสตัน.”

เด็กหี - คนตั้ง!

โยฮัน - เออ ๆ, ตามใจเถอะ. ต่อ “ตีโนัส” อี๊กน้อยได้ไหม?

เด็กหี - ดีนนก!

คอนสตัน. - ก็พูดว่าดินเป็ดเสี่ยก็แล้วกัน!

- เด็กหลี่ - ก็ตามใจลื้อ? ดินเป็ก, ดินห่าน, ดินหมู ดินหมา, พุกไล่ทั้งนั้นถ้าให้ร้อนล้อยเหลียง!
ลื้อจะเอาไลเน่ดินไลเน่.
- คอนสตัน - ไม่เอาดินอะไรทั้งนั้นแหละ. เอาแต่มือเท่านั้นก็พอ.
- เด็กหลี่ - “คนตั้ง” ไม่เอาลื้อ?
- คอนสตัน - ไม่เอาละ! ซี้มืออย่างเดียวพอแล้ว.
- เด็กหลี่ - ซี้มือก็ได้ล้อยเหลียงเหมือนงักหลื้อ?
- โยฮันนิส - เออ! ได้เหมือนกัน.
- เด็กหลี่ - ขอล่องหน้าห้าสิบก่องไล่ใหม่?
- โยฮันนิส - ไว้เสร็จธุระก่อนจึงค่อยเอาเงินสิ.
- เด็กหลี่ - ก็ลื้อวไปสิ! (ตั้งท่าจะเดินไป)
- โยฮันนิส - ซักก่อน! เอาไปเพียงสามสิบก่องพอไหม? เวลานี้ฉันมีเงินติดกระเป๋าไม่นานเอง.
- เด็กหลี่ - เอาซี! (แบมือ. โยฮันนิสส่งเงินให้.)

บทร้อง - เด็กหลี่

(เงินต้องเซียง)

● แจ็กนิหลาคันักหนาย่าลูหมิง
ยอมเบ็งกุกเบ็งบ้อยถ้อยกายา
นายไวใจให้ร้อนไปจับจ่าย
ซื้อราคาข้อมเขาว์เข้าทำนอง
ของ ๆ นายเก่า ๆ เอาหม่มนุ่ง
เก็บเล็กเก็บน้อยค่อยเก็บไป
เลี้ยวลานายหัวหลังไปตั้งล้าง
เลยไล่เป็งเจ้สัวตัวเก่งลี

ลูจักทางหากินไม่เลือกทำ
ทงล้าบากอยากหาซึ่งร้อนทอง
อุสาห์ต่อคนขายจนได้ของ
เศษร้อนทองเลขตั้งได้ตามใจ
นายหล่ายุงช่างเขาเลาทางไล่
มิช้าโยลวยอุ้ลุ่มมั่งมี
ไม่ช้าเลยเป็งห้างเกี่ยมเต็มที
พวกอ้งยี่เลือกข้าเปงซาเฮีย

เที่ยวข่มขู่ขู่แข็งเล่งคามใจ
คอยลิวังหมาคำอย่างนำเนียบ

เคยเอาไล่เค็มที่ไม่มีเสีย
คงไม่เอี้ยเปงสุขสินุกนาน. ๙

เจรจา

เลี้ยวเมื่อไหร่มา?

โยฮันนิส - เย็นวันนี้. พอเห็นแห่มาก็มากี่แล้วกัน

เด็กหลี่ - เข้าใจเลี้ยว. (ออกไป)

โยฮันนิส - อย่างไรขรัวลุง. สำเร็จปราดนาแล้วไหมเล่า? คนเราในโลกนี้เขาว่ามีราคาทุกคน, และถ้าเอาเงินล่อให้พอ ๆ แล้ว จะปราดนาให้ทำอะไรเป็นต้องได้ทุกสิ่ง.

คริสโต. - ลุงยังไม่สู้เชื่อนัก. ลุงเห็นมันอย่างไร ๆ อยู่. บางทีมันจะพลิกเพลงเอาก็ได้.

โยฮันนิส - ข้อนั้นมันก็ต้องเสี่ยงบุญเสี่ยงกรรมบ้างสิขอรับ. ธรรมดาการเล่นพนันมันมีตาได้ก็ย่อมมีตาเสีย. แต่เราต้องหวังได้ไว้เสมอ!

บทร้องสามคน

(ลาวสมเด็จ)

โยฮัน. - ครานี้จะสมหมายสหายรัก

คริสโต. - อย่างหมายนักจักต้องนั่งร้องไห้

โยฮัน. } - พุทโธ่คุณลุง นี่แกช่างยุ่ง จริงนอ!
คอนส. }

คอนส. - เราหวังได้สำเร็จเสร็จตั้งใจ

คริสโต. - อย่างนี้กแน่เกินไปไม่เข้าที่

โยฮัน. } - เปนแน่จริงเจี๊ว อย่าได้เฉลียวใจเลย!

คอนส.

คริสโต. - มิใช่ลุงจะแกล้งมาแข่งซัก

โยฮัน. -

เปนแต่หนักใจหน้อยนั้นควรวที่

คริสโต.

} - เพราะว่าจะรัก จึงพลอยมาหนัก ใจนอ!

คอนส.

คริสโต. - ข้าขอให้สมหวังคังฤดี.

คอนส. -

ท่านให้พรเช่นนี้จงสมพร

คริสโต.

} - ขอให้สมพร ได้ชมบังอร จริงหนอ!

โยฮัน.

(จบบทแล้ว สามคนนี้เลยเข้าโรงทางข้างซ้าย, แล้วอันเดรกับคิริลจึงเดินมาจากทางขวา.)

เจรจา

คิริล - ตามใจพลเมืองในเรื่องอื่น ๆ ผมก็เห็นพอจะยอมได้อยู่, แต่ข้อที่จะยอมจนถึงแก่ให้พระบุตรตาย ผมเห็นอยู่ข้างจะมากเกินไปสักหน่อยหนึ่งละกรรมัง.

อันเดร - ฉันเข้าใจว่าบางที่ท้าวมิคัสจะได้ครองหาอุบายแก้ไขไว้เสร็จแล้ว ยิ่งกว่านั้น ฉันอาจจะบอกแก่ได้ว่า ดูเหมือนฉันจะทราบเค้าอยู่ตะหงิด ๆ แล้ว ว่าท้าวมิคัสจะคิดแก้อย่างไร.

คิริล - ความคิดเปนอย่างไร?

อันเดร - ได้ข่าวว่า ได้เขียนหนังสือไปเชิญผู้บังคับการกับทหารเรืออังกฤษขึ้นมาดูพิธี

คิริล - ก็แล้วหวังผลอย่างไร?

อันเดร - จะหวังอย่างไรก็ไม่ทราบแน่. แต่ตัวท้าวมิคัสมานั่นแล้ว, ถ้ารอฟังต่อไปบางทีจะ
ได้ความ

(ท้าวมิดัสเดินมาจากทางซ้าย. มีมหาดเล็กตามมา ๒ คน)

- มิดัส - (พูดกับมหาดเล็ก) คอยดูต้นทางไว้. ถ้าใครจะมาทางนี้บอกให้ทราบด้วย. (พูดกับ อันเดร) คุณเถิดอันเดร. ฉันมันช่างลำบากเสียจริง ๆ ! เวลานี้มีแต่คนลักลอบสอดแนมคอยฟังอยู่รอบข้าง, จนฉันไม่กล้าจะพูดความลับอะไรภายในวังของตนเองแล้ว, จึงต้องมาพูดกับเธอที่กลางพระลานเช่นนี้.
- อันเดร - ลำบากมากจริงอยู่หรือ!
- มิดัส - ฉันอยากจะมาเล่าให้เธอฟังว่าฉันได้จัดการไปแล้วอย่างไร. (เหลียวซ้ายแลขวา) ไม่มีใครอยู่ใกล้นอกจากพวกเราละไม่ใช่ฤ?
- อันเดร - ไม่มีละหรือ
- มิดัส - ในโน้นไม่มีใครฤ? (บ้วนปากไปทางโบด) โปรดดูเสียให้แน่หน่อยจะดี

(“คริสไปเปิดประตูโบด” มองดู แล้วกลับมาบอกว่าไม่มีใคร.)

- มิดัส - ไม่ได้, ต้องใช้ความระวังมาก, เพราะคริสโตเฟอร์แก่สำคัญนัก, แล้วก็แก่ไม่มีใครชอบฉันอยู่ด้วย. การที่ฉันได้กระทำคือ ได้วานให้แหม่มริดเดิ้ลไปหาผู้บังคับการเรือรบอังกฤษ ขอเชิญให้ผู้บังคับการกับนายและพลทหารเรือขึ้นมาช่วยงานด้วย.
- อันเดร - ก็แล้วท่านหวังจะได้ผลอย่างไร?
- มิดัส - ประการที่ ๑ หวังว่า พวกอังกฤษเขาคงไม่นิ่งดูคายน ให้ลูกสาวฉันจมน้ำ, และเมื่อเขาเห็นท่าทางจวนเจ็จจะช่วยหล่อนรอดจากทะเล, แล้วฉันก็จะได้พูดแก้ได้เต็มปากว่า ส่วนตัวฉันไม่ได้หวังลูกสาว ได้ยอมยกให้แก่พระสมุทแล้ว แต่หากพวกอังกฤษเขาช่วยหล่อนไว้เองต่างหาก. ประการที่ ๒ ฉันหวังว่า พวกพลเมืองคงจะไม่กล้าโต้แย้งหรือคัดค้านกิจการของทหารอังกฤษ เพราะถ้าจะเถียงก็จะต้องเถียงกับปืนและดาบปลายปืน, ซึ่งเถียงยากอยู่หน่อย.
- อันเดร - คำรึห์ของพระเจ้าอาอยู่ข้างจะรอบคอบอยู่มาก.

- กิริส - แต่พระกรุณาเห็นจะทรงลืมอะไรเสียอย่างหนึ่งละกรรมัง?
- มิตัส - ข้อใด?
- กิริส - หญิงที่ยกให้เป็นมเหสีพระสมุทแล้ว ถึงแม้ว่าจะเคราะห์ดีพอที่จะรอดจากทเลมาได้ ก็มีสามีอีกไม่ได้เลยไม่ใช่หรือ?
- มิตัส - ถูกแล้ว.
- อันเดร - อ้าว! แล้วกัน ถ้าเช่นนั้นหม่อมฉันมิเลยเป็นอันไม่ได้นางอันโดรเมดาหรือขอรับ?
- มิตัส - ทำทางมันก็จะเป็นอย่างนั้นแหละ
- อันเดร - แล้วกัน! เช่นนั้นจะใช้ได้หรือขอรับ?
- มิตัส - ก็ใช้ไม่ได้ก็จะทำอะไรละหลานชาย?
- อันเดร - ผมไม่รู้ไม่ชี้ด้วย, เป็นหน้าที่พระเจ้าอาจจะคิดหาอุบายให้ผมได้นางอันโดรเมดาให้จงได้, ถ้าหาไม่ไม่ได้เกิดความใหญ่เป็นแน่ละ! ไม่เชื่อคอยดูสิ, เป็นเกิดความใหญ่ทีเดียว

บทร้อง - มิตัส, อันเดร, กิริส

(สมิงทองมอญ)

<u>มิตัส</u>	- การที่จะบูเจิญเห็นน่าหัว
อันอำนาจราชศักดิ์ของเธอไซร์	จะให้ฉันนึกกลัวอย่างไรได้
มีเพียงไรตัวฉันนั้นย่อมรู้
<u>อันเดร</u>	- ถึงอำนาจราชศักดิ์จักมีน้อย
ถ้ามิเชื่อพระองค์จงคอยดู	ปัญญาไซร์ไม่ถ่อยมีพอกอยู่
ไม่ช้าจะบ่นอู้
<u>กิริส</u>	-	หรือครวญคราง
<u>อันเดร</u>	- ข้าจะหาแตรมาจากโรงหนัง	
<u>กิริส</u>	-	มารุมเป่ารอบวังทั้งสี่ข้าง
<u>อันเดร</u>	- เสียงให้หื้ออึ่งไปไม่วายวาง	

- กิริส - เลือกแต่อย่างเสียงแตกแพกทำนอง
- มิดัส - โอ๊ย เหลือทน!
- อันเดร - ยิงบ่นยิงเป่าอู๋
- มิดัส - ต้องอุคหู!
- กิริส - ยิงประทังให้ดังก้อง
- มิดัส - ฉันทวีงหนี
- อันเดร - รีตามไปทั้งกอง
- มิดัส - หนีลงคลอง?
- กิริส - ตามไปไม่ละลด!
- มิดัส - หนวกหูตาย!
- อันเดร } - มุ่งหมายให้ท่านแพ้
- กิริส }
- มิดัส - ต้องยอมแน่
- อันเดร } -
- กิริส } - ปรีดาเปนสาหัส
- สามคน - ประองคองกันฉันทน์สามัคคีรส จะเปลื้องปลครำคาญสำราญเอย ฯ

เจรจา

- อันเดร - ถ้าเช่นนั้นเอาเปนเข้าใจกันว่า ผมเปนอันต้องได้พระบุตรของพระเจ้าอาแม่ละนะ.
- มิดัส - เธอจะเข้าใจเช่นนั้นฉันทน์ก็อนุญาตไม่ขัดใจเธอเลย.
- อันเดร - เอ๊ะ! นี่พูดเปนเจ้าถ้อยอย่างไรอยู่! จะรับรองหรือไม่รับรองก็ว่ามาให้แน่นอนะขอรับ.
- มิดัส - จะให้ฉันทน์รับรองยิ่งกว่านั้นอย่างไรได้? ฉันทน์ได้บอกแล้วว่าฉันทน์ได้จัดการมากที่สุดที่จะทำได้แล้ว, ฉันทน์เตรียมหนทางไว้ให้ลูกสาวฉันทน์รอดจากทะเลแล้ว, ส่วนที่เธอต้องการ

จะให้เปนมียเธอ ฉันจะไปจัดให้ได้ๆ?

อันเดร - คิริล! พระเจ้าอาโยเฮเสียแล้ว.

คิริล - ผมจะไปเที่ยวตามแคร์เดียนี่! ผมจะเลือกหาของเงยเสียงแตก และเพี้ยนมากที่สุดที่จะหาได้; จะไปเที่ยวตามทั้งที่โรงหนังต่าง ๆ ทั้งที่ตามบ้านชลยศักดิ์

มิดัส - ซ้ำ ๆ ซ้ำ ๆ ! อย่าเพื่อความไปนักสิ่นา! พุทโธ่ ซ่างไม่สงสารหุมบ่! เลยเที่ยวหรือ?

คิริล - ก็ถ้าท่านไม่อยากหนวกหูก็ต้องตามใจเจ้าอันเดรสิขอรับ.

มิดัส - ฉันนี่ก็อยากตามใจดอกนะพ่อคุณ, แต่ปัญญาฉันมันทึบเสียแล้ว ไม่รู้จะคิดแก้ไขอย่างไรที่จะให้เป็นที่เรียบร้อยไปได้ทุกทาง. แต่เอาเถอะ ฉันจะลองปลุกษาแห่มมวิคเคิลส์ดูก่อน, บางทีเขาจะมีความเห็นอย่างไรบ้าง.

มหาดเล็กผู้ ๑ - มีคนมาแล้วเจ้าคะ.

มิดัส - รู้จักเขาไหม?

มหาดเล็ก - แหม่มอังกฤษกับนายทหารเรืออังกฤษ.

มิดัส - พอเหมาะเที่ยว!

(แมรีกับนายนาวาเอก ไลออน เดินคู่กันเข้ามาจากทางซ้าย. และมีผู้ตามมาอีกคือ นายเรือเอก วอเตอร์สกับนางเอลเลน, นายเรือโท วอลลิสกับนางโสเฟีย, และเด็กหัดตามมาสุดท้าย.)

มิดัส - แหม่มมาก็ดีแล้ว. ตกลงอย่างไรบ้าง?

แมรี - ได้พูดจากันตกลงกับท่านผู้บังคับการเสร็จแล้ว.

ไลออน - ท่านไม่ต้องวิตก! ข้าพเจ้าเตรียมการไว้พร้อมเสร็จ สำหรับที่จะช่วยเจ้าหญิงให้พ้นจากอันตราย, และถ้าใครจะทุ้งเถียงโต้แย้งก็ต้องพูดกับปืนและปลายดาบ.

มิดัส - แต่เดี๋ยวนีเกิดเหตุขัดข้องขึ้นอีกอย่าง ๑ แล้ว คือตามธรรมเนียมผู้หญิงที่ได้ยกให้พระสมุทแล้ว ถึงแม้ว่าจะเคราะห์ดีพอที่จะรอดจากทลมาได้ ก็มีผัวอีกไม่ได้ แต่อันเดรเขาจะต้องการลูกสาวฉันให้ได้ ฉันก็ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป.

ไลออน - อ้อ! ไม่มีทางที่จะผ่อนผันบ้างเลยหรือขอรับ?

มิดัส - ตามตำราโบราณมีอยู่ว่า ถ้าพระสมุทจัดผู้ ๑ ผู้ใดที่เป็นญาติวงศ์ขึ้นมาแทนตัวก็ยกให้ผู้นั้นได้.

ไลออน - ใครเป็นผู้ชี้ตัวว่าคนนั้นคนนี้เป็นผู้แทนพระสมุท.

มิดัส - ใคร ๆ ชี้ก็ได้ แต่ผู้วินิจฉัยเด็ดขาดตกอยู่ในหน้าที่หัวหน้านักบวช.

ไลออน - อ้อ! เช่นนี้เองแหละหล่อน! (แมรีพยักหน้า)

มิดัส - เอ๊ะ! อะไรกัน?

ไลออน - อ้ายบ๊อยผมมันไปเล่าให้ฟังว่ามีตาแก่หนวดยาวคน ๑ -

มิดัส - คริสโตเฟอร์แนละ!

ไลออน - กับผู้ชายหนุ่มอีก ๒ คน ได้ติดสินบนมันให้ทำอะไรอันหนึ่ง. (เรียกบ๊อย) เด็กหลี่!
มาเล่าไปที่หรือว่าเขาจะให้ทำอะไร?

เด็กหลี่ - อ้อ! เมื่อเห็นผู้หญิงลงมาอาบน้ำให้อ้วมาซึ่งผู้ชายคนหนึ่งเท่านั้น.

มิดัส - รู้ไหมว่าผู้ชายคนนั้นชื่ออะไร.

เด็กหลี่ - อ้อ! ชื่อคนตั้งดินนกก หลี่โลโก้ไม่ลู้ใส่!

มิดัส - อ้อ! คอนสตันตินี่สละกระมัง?

เด็กหลี่ - ดินนกกหรือดินไก่โลอ้วไม่ลู้ใส่!

อันเดร - อ้อนี่ก็แปลว่าเขาคิดกันจะสมมุติเอาคอนสตันตินี่ส เป็นตัวแทนพระสมุทละสิขอรับ?

มิดัส - ทำทางมันก็จะเป็นอย่างนั้น!

อันเดร - เราจะซ่อนกลเสียไม่ได้ฤ?

ไลออน - ได้! พระเณรข้าพเจ้าได้คิดเตรียมไว้เสร็จแล้ว, ความคิดไปตรงกันเข้าด้วย.

อันเดร - คิดไว้อย่างไร?

ไลออน - คิดว่าจะสมมุติให้ตัวท่านเป็นผู้แทนตัวพระสมุท, ได้ก็คิดเล่นกลไว้สนุกทีเดียว, แต่จะขยายในที่นี้ก็จะจืดเสีย. ขอให้ท่านเชื่อถือข้าพเจ้าเป็นแล้วกัน.

อันเดร - ตามใจท่านทุกอย่าง.

ไลออน - ถ้าเช่นนั้นเชิญท่านไปกับเด็กหลี่บ๊อยของข้าพเจ้าก่อน, เขาจะหาเครื่องแต่งตัวให้ท่าน

ใหม่ และจะอธิบายให้เข้าใจอะไรที่ท่านจะต้องทำ, แล้วข้าพเจ้าจะไปพบกับท่านที่ไฮเดล
และซีแองอีกทีหนึ่ง.—เด็กหลี่, พาท่านผู้นี้ไป. (เด็กหลี่พาอันเดรกับคิริลไปทางซ้าย).

มิดัส - อูบายของท่านเป็นสำเร็จแน่ๆ?

ไลออน - หวังใจว่าจะสำเร็จ :-แต่ถึงอูบายไม่สำเร็จ ก็คงจะใช้ปืนช่วยวิงวอนจนสำเร็จได้.
แต่ส่วนตัวท่านเองต้องขอให้ทำไม่รู้ไม่เห็นในกิจการอะไร ๆ ที่ผมจะทำทุก
ประการ.

มิดัส - เข้าใจแล้ว. ขอบใจมาก! (จับมือกับไลออน) ฉันจะต้องเข้าไปเตรียมตัว. ลาก่อน.
(เข้าโรงกับมหาดเล็ก).

แมรี - ดิฉันชอบใจคุณมากในการที่ช่วยคิดครวนี้. ดิฉันสงสารเจ้าหญิง ในการที่จะต้อง
ตกระกำลำบากโดยไม่พอที่เลย.

ไลออน - ถ้าอูบายของเราสำเร็จ เจ้าหญิงเธอก็จะได้แต่งงานกับซัวร์กของเธอ, หล่อนก็จะมิหมด
น่าที่หรือจะ?

แมรี. - ก็หมด.

ไลออน - ถ้าเช่นนั้นหล่อนจะไปไหนต่อไป?

แมรี. - ดิฉันยังไม่ทราบ.

ไลออน - ก็ไม่กลับไปบ้านหรือจะ?

แมรี. - กลับไปไม่ได้.

ไลออน - ทำไม?

แมรี. - ดิฉันจะบอกคุณตามตรง. พ่อดิฉันได้เมียใหม่, เขาไม่ชอบดิฉัน.

ไลออน - ถ้าเช่นนั้นหล่อนมีบ้านของหล่อนเสียเองมีดีกว่าหรือ, จะได้มีอำนาจสิทธิ์ขาดเป็น
เจ้าของบ้าน.

แมรี. - ดิฉันมีเงินมีทองอะไรที่ไหนจะได้มีบ้านของตัวเองได้?

ไลออน - จะต้องเงินมีทองทำไม. บ้านมิใช่จะหาได้แต่โดยทางซื้อด้วยเงินเท่านั้นเมื่อไร?

แมรี. - ก็ซื้อด้วยอะไรล่ะคะ?

ไลออน - ซื้อด้วยคำพูดคำเดียวก็พอ. พูดว่า “ตกลง” เท่านั้นก็พอแล้ว.

แมรี. - ตกลงอะไร?

ไลออน - หล่นก็ช่างทำไขสือไปได้! ฉันได้พูดจาวิงวอนมาหลายวันแล้ว ขอให้หล่นเมตตาต่อฉัน, ทำไมหล่นใจคำเสียจริง ๆ.

แมรี. - ดิฉันจะไปรู้ได้หรือว่าคุณพูดเล่นหรือพูดจริง? เขาว่าทหารเรือนะเก่งนัก, มักจะมีเมียไว้ทุกท่าเรือ.

ไลออน - อะไรหล่นก็เชื่อของเหลวไหลเช่นนั้นด้วยหรือ? พุทโซ่, แมรี เชื่อฉันบ้างไม่ได้เที่ยวหรือ?

บทร้องไลออน

(ปีแก้วน้อย)

● โฉมเฉลาขาวพวย่าเฉลียว	ที่เคยเที่ยวเจนจิตทุกทิศา
ไม่เคยเห็นนารีที่ค่องคา	จนพบแก้วกัลยาจึงสร้านรัก
พี่ขอร่ำคำขาดในชาตินี้	ไม่ขอมีก่อนให้เสียศักดิ์
แม่นวลน้องไม่ปองปรองครองรัก	ขอเชิญชักดาบฟันพี่บรรลัย ฯ

(แมรีใจอ่อน หันไปหาไลออน แสดงกิริยายินยอม, ไลออนจึงกอดและจูบ.)

เจรจา

ไลออน - วอเตอร์ส! วอลลิส! มาทางนี้! (นายทหาร ๒ นายกับหญิง ๒ คน ที่พูดกันอยู่ข้างหลังเดินออกมาข้างหน้า.) ขอให้ช่วยกันแสดงความยินดีด้วย มิสส์สตริดเค็ลส์ได้ตกลงยินยอมจะแต่งงานกับฉันแล้ว.

- วอเทอร์ส - ถ้าเช่นนั้นผมก็เลยขอพรสำหรับตัวผมกับเอลเลนด้วยทีเดียว.
วอลลิส - และผมขอพรสำหรับตัวผมกับโซเฟียด้วย.
ไลออน - ฉันทินดีให้พรด้วยเต็มใจ! (ต่างคนต่างจับมือกัน)

บทร้องสลับ - นายทหารกับหญิงสามคู่
 (สามเส้า)

- หญิง - เป็นผู้หญิงแท้จริงแสนลำบาก
ชาย - เป็นผู้ชายยิ่งยากกว่าหลายเท่า
หญิง - หญิงต้องเจียมกายามาแต่เยาว์
ชาย - ชายต้องเฝ้าวิงวอนให้หล่อนรัก
หญิง - หญิงถึงรักต้องแสร้งแกล้งทำเฉย
ชาย - หวังให้ชายอยากเซยยิ่งขึ้นหนัก
หญิง } - ต่างคนต่างซัดกันน่าขันนัก
ชาย } ที่แท้ต่างสมักจะรักกัน
หญิง - วิสัยหญิงต้องอาย
ชาย - ยั่วชายซิด
หญิง - หญิงยอมดัดจริต
ชาย - จิตชายสั้น
หญิง } - ถ้าแม่นรักจริงแล้วไม่แคล้วกัน
ชาย } เสน่ห์พันผูกสนิทชิดชมเออ ๆ

เจรจา

- แมรี - ไม่ได้การ จวนเวลาแล้ว, เราต้องไปช่วยกันแต่งองค์เจ้าหญิงละแม่เล็ก ๆ.

โลออน - พวกฉันก็ต้องไปเตรียมตัวไว้ให้พร้อมเหมือนกัน (ต่างคนต่างไป คือผู้หญิงไปขว
ผู้ชายไปขาย)

(พิณพาทย์เล่นเพลงทยอย; พลเมืองต่างคนต่างเดินเข้ามา, กิริยาอาการเศร้าโศกและพูด
กันซุบซิบ. ในที่สุดมารีโคัสกับเซเลียเข้ามา, พิณพาทย์จึงหยุด.)

มารีโคัส - นี่แน่เพื่อนพลเมืองทั้งหลาย ขออย่าได้เคืองฉันหน่อยเลย, ฉันจะพูดอะไรขอให้ฟัง.
ที่เกิดเหตุชาวเราต้องเป็นทุกข์ร้อนคราวนี้ ขอให้ใคร่ตรองดูให้ดีว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุ
ใด? เพราะเราทั้งหลายคิดแต่ถึงตัวเอง, กลัวภัยอันตรายจะมาถึงตัว, จึงถูกหลอกเล่น
เสียราวกับทารก.

เซเลีย - จริง ๆ นะ, พวกเราไม่นึกสะอายแก้ไขบ้างเลยฤ? คำที่เรารักตัวของเราเอง, กลัวไม่
มีมูล จนเจ้าหญิงจะต้องเสียพระชนม์ในไม่ช้าแล้ว. ขอให้ตรองดูให้ดีหน่อย. ทลემมี
ชีวิตจิตใจอะไรที่ไหน, จึงจะมาทำร้ายแก่เราได้.

มารีโคัส - อีกประการ ๑ ถ้าทลემมีอิทธิฤทธิ์จริงจังแล้ว, เรือแพนวาอะไรจะเดินไปมา
ได้ฤ? ทลემคงไม่ยอมให้เดินเป็นแน่ทีเดียว. (พลเมืองออกจะรวนเร, เพราะเห็นเขา
พูดชอบกล.)

เซเลีย - เช่เถิด, พวกเราถูกหลอกเสียแล้ว, เพราะฉนั้นกลับใจเสียดีกว่า. อย่าให้เจ้าหญิงของ
เราต้องเสียพระชนม์เลย. นึกสงสารเจ้านายบ้างเถิด.

(คริสโตเฟอร์, โยฮันนิส และคอนสตันตินี้ออกมาจากโบถ.)

คริสโต. - มารีโคัส! เซเลีย! เจ้าทั้งสองนี้ไม่รู้จักยำเกรงเราบ้างเดียวฤ? เราได้ว่ากล่าวตักเตือน
ครั้ง ๑ แล้ว ว่าอย่าให้พวกชักชวนให้คนทั้งหลายปั่นป่วน เหตุไฉนมาบังอาจขัดขืนคำ
ห้ามของเรา?

มารีโคัส - คริสโตเฟอร์, เมื่อก่อนนี้ข้าพเจ้าก็ได้เคยเคารพนับถือท่านว่าเป็นผู้ใหญ่และเป็น

นักบวช; แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ารู้สึกเสียแล้ว ว่าท่านเป็นผู้ที่ไม่ประพฤติดูในทำนอง
คลองธรรม, สมควรร่วมคิดกับคนที่คิดมิชอบ ข้าพเจ้าจึงได้สืบนับถือท่านเสียแล้ว.

เซเลีย - ดิฉันก็เหมือนกัน!

คริสโต. - เจ้าทั้งสองรู้ไหม ว่าถ้าข้าจะแข่งเจ้า เจ้าก็จะต้องวินาศไปทันตาเห็น.

มาร์ทีส - มาสิท่าน! ถ้าท่านดีจริง วิเศษจริงละก็ทำให้สมปากพูดหน่อยสิ!

โยฮันนิส - (พูดกับคริสโตเฟอร์) ไม่ได้การละขรวิรุง. เลิกที. จีนเดียวกับมันเราเข้าเนื้อ.

คริสโต. - ข้าเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม จะฆ่าคนเล่นง่าย ๆ เช่นนั้นได้ฤ?

มาร์ทีส - ปลิ้นปล้อนเอาตัวรอดไปได้ทีหนึ่ง! แต่เนิ่นแก่ท่านขรวิรุง ถ้าอยากจะทำแดงตนเป็นผู้
วิเศษจริงละก็ มีโอกาสเหมาะทีเดียว ปืนเรือบที่ในอ่าวนั้นเขาค้างศูนย์ไว้ตรงกฏที่ท่าน
ขรวิรุงเพงเทียว! ถ้าเขาจะยิงก็ปิดลูกปืนไว้ก็แล้วกัน. ฮะ ๆ ฮะ ๆ!

คริสโต. - อยู่ดี ๆ เขาจะมายิงกฏข้าทำไม?

มาร์ทีส - ไว้ถามผู้บังคับการเรือเอาเองดีกว่ากระมังท่านขรวิรุง. เขานำกองทัพมาโน่นแล้ว.

(บัดนี้พวกทหารเรือร้องเพลง “ดิปะระเรี” และเดินเข้ามา, หรือถ้าร้องไม่ได้ก็ให้
พิณพาทย์ทำเพลงเดินแทนก็ได้; นายนาวาเอกไลออนนำแถวทหารเรือเข้ามาจากทางขวา, ทหารถือปืน
และคาดปลายดาบพร้อม; ตั้งแถวในลานข้าง ๑ คือข้างขวาแห่งที่เล่น.)

คริสโต. - ฉันมีความยินดีที่ได้เห็นท่านนำทหารขึ้นมาช่วยในพิธีสำคัญสำหรับเกาะนี้. (ยื่นมือ
ไปหวังจะจับมือกับนายนาวาเอก ไลออน แต่ไลออนไม่จับมือด้วย)

ไลออน - ฉันก็มีความยินดีเหมือนกัน ในการที่ฉันได้มีโอกาสมาดูพิธีอันนี้, เพราะฉันเกี่ยวข้องกับ
พระสมุทมาก

คริสโต. - เอ๊ะ. เกี่ยวข้องอย่างไร?

ไลออน - ราชนาวิเป็นเจ้าทะเล, เป็นผู้ครองทะเลทั่วไป, เพราะฉะนั้นท่านทราบไว้จะดี. ฉัน
ขอบอกกล่าวให้ท่านทราบว่า ในการที่จะแปลความปรารถนาของพระสมุท ราชนาวิ
ไม่ยอมแพ้ใคร. และในที่นี้ตัวฉันเป็นนายทหารผู้ใหญ่ฝ่ายราชนาวิ เพราะฉะนั้นเป็นตัว

ผู้แทนราชนาวิ.

(คริสโตเฟอร์ค่านับแล้วเมินหน้าไป, แสดงกิริยาอาการไม่สู้จะสบาย. ขณะนี้พิมพ์พาทย์ดี เพลงพระยาเดิน; กระบวนแห่ท้าวมิดัสกับนางอันโครเมดาออกมาจากทางซ้าย, พร้อมด้วยเมรี, เอเลน, โสเฟีย ฯลฯ มาหยุดที่กลางโรง. นางอันโครเมดาแต่งเครื่องขาวล้วนอย่างแบบเจ้าสาว.)

บทร้อง - ท้าวมิดัส

(แมลงวันทอง)

- ดูราประชาราษฎร
เราผู้ครองไอสวรรยา
จงจิตพิทักษ์รักษา
บำรุงความสุขทุกคืนวัน
หวังให้เขตรัฐวิณะ
ให้วิวาทกับมหาวารี
ขอให้ท่านหัวหน้าคณาช
ให้ทรงพระเมตตาแก่ข้าไทย

จงพึงพจน์สุนทรที่วอนว่า
ในนครอัลฟาสง่าครัน
ประโยชน์แห่งประชาข้าขอบัณฑิต
ทุกสิ่งสรรพยอมให้ด้วยไมตรี
ยอมสละธิดามารศรี
เพื่อกันภัยขยี้ชนทั่วไป
กล่าววาทวอนพระผู้เป็นใหญ่
ขอให้แผ้วพั้นภัยพาล. ฯ

(ทั้งหมดคนนอกจากทหารคุกเข่าลงสวด; ฝ่ายทหารเปิดหมวกแต่ยืนตรงอยู่ และไม่สวด.)

คำวอน - คริสโตเฟอร์

(ทำนองโองการแข่งน้ำ)

- โอมพระมหาบิดราช อาสนะเมืองแมน แสนสุรเกียรติอะคร้าว ท้าวเป็นใหญ่ยิ่งขง

พระประสงค์สิทธิ ในบัดนี้ทั่วถ้วน และแดนฟ้าเท่ากัน ขอเทวัญจงช่วย อำนวยอานุภาพจงจัด ให้สารพัดสัมฤทธิ์ สิทธิแด่ภรรยา ผู้ครองนครอัสสา ราชประสงค์สิ่งใด ขอเทพไทจงช่วย อำนวยพร ให้ผล คลสิทธิสมฤดี หนึ่งจงมีเมตตา แด่เหล่าข้าประชาราษฎร์ ประสาทสุขสโมสร ประชากร สำราญ พันภัยพาลพิบัติเบียด พันเสนียดจัญไร โดยเทพไทอนุเคราะห์ ให้มันเหมาะสัมฤทธิ์ อัญญาผล ไพบูลย์ เพิ่มพูลสวัสดิ์เกษม เปรมกมลทั่วหน้า สมดั่งข้าทูลวอน แม่เทอญ ฯ

(ประชาชนรับว่า “สาธุ” แล้วลุกขึ้นยืน ท้าวมิดัสจึงไปหาบุตร และร้องรำพรรณต่อไป.)

บทร้อง - ท้าวมิดัส

(โธ)

● โธว่าลูกรักของพ่อเอ๋ย เคยถนอมทุกทิวาราตรี พ่อก็เจ้าคนเดียวนะลูกแก้ว เข้าเย็นเคยเห็นหน้ากัน เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าช่วยรับใช้ เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา อนิจจาบิดาเป็นคราวเคราะห์ จำเป็นต้องสละผละดวงใจ	<p>พ่อจะเสียทราชมะเข็ไม่พอที่
 ครานี้จะต้องพรากไปจากกัน
 แต่น้อยแล้วเฝ้าถนอมเจ้าจอมขวัญ
 แจ่มจันทร์ชื่นจิตของบิดา
 เมื่อยามไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา
 หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ
 จำเพาะต้องจากพ่อรอไม่ได้
 รวากับไม่เมตตาปราณี ฯ</p> |
|---|---|

เจรจา

มิดัส - เวลานี้พร้อมแล้ว เตรียมกระบวนนำเจ้าหญิงไปลงทเลเถิด

- ไลออน - ซ้ำก่อนขอรับ! ข้าพเจ้าเป็นคนต่างแดนมา ได้รับพระกรุณาให้มาดูพิธีนี้ก็เป็นเกียรติยศมากแล้ว, แต่อยากจะขอประทานอนุญาตกล่าวอะไรสักคำหนึ่ง.
- คริสโต. - ขอโทษเถิดท่าน! แต่เวลานี้ดูไม่ใช่เวลาอันควรที่ชาวต่างประเทศจะแสดงความเห็นใด ๆ
- ไลออน - ขอโทษเถิดท่าน! เมื่อแต่ที่นี่ฉันไม่ได้พูดกับท่าน. (หันไปพูดกับท้าวมิดัส) ข้าพเจ้าได้รับประทานอนุญาตให้กล่าวความเห็นหรือไม่.
- มิดัส - ท่านจะกล่าวอะไรก็กล่าวเถิด
- ไลออน - ข้าพเจ้าเห็นว่า พิธีทั้งปวงควรจะทำพอเป็นเคล็ดเท่านั้น, ไม่ควรถึงแก่ให้เสียชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นคนต่ำหรือสูงเพียงไร, เพราะการที่เอามนุษย์ชายัญ เชื่อว่าคงจะไม่เป็นที่พอพระทัยแห่งพระเป็นเจ้าบนสวรรค์ ซึ่งมีพระเมตตากรุณาแก่สัตว์และมนุษย์ที่สุดมิได้.
- คริสโต. - ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ายานนาวาเอกไลออน มีอำนาจอย่างไรที่จะมาแสดงความเห็นในเรื่องพิธีการของเรา.
- ไลออน - ข้าพเจ้าขอตอบว่า ประการ ๑ ได้รับอนุญาตของเจ้าผู้ครองเมืองแล้วให้แสดงความเห็น, ประการที่ ๒ ข้าพเจ้าขอเชิญท่านคริสโตเฟอร์เหลือยูดูแถวทหารนั้น คงจะพอเข้าใจว่าเหตุใดข้าพเจ้าจึงมีอำนาจแสดงความเห็นได้ในที่นี้!
- มิดัส - ถ้าเช่นนั้นตามความเห็นของท่านจะควรทำอย่างไรดี?
- ไลออน - ข้าพเจ้าขอกล่าวคำเดียวแต่ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นชอบด้วยในการที่เจ้าหญิงจะต้องเสียพระชนม์ หรือแม้เป็นอันตรายแต่เล็กน้อยในการพิธีอันนี้, แต่ส่วนข้อที่เบี่ยงบ่ายอย่างไรไม่ให้เสียพิธีนั้น ข้าพเจ้าไม่ใช่เจ้าของพิธี, เพราะฉะนั้นควรให้นักบวชผู้ใหญ่ของท่านแสดงความเห็น.
- มิดัส - คริสโตเฟอร์, จะว่าอย่างไร?
- คริสโต. - ข้าพเจ้าเห็นว่า เมื่อใครเป็นผู้คัดค้านในการที่จะทำพิธีไปให้เต็มตามระเบียบก็ให้ผู้นั้นหาอุบายแก้มาเองถึงจะถูก!
- ไลออน - ถ้าเช่นนั้นฉันก็ไม่ขัดข้อง. - วอเตอร์ส! (พยักหน้า.)

วอเทอร์ส - (พูดกับทหาร) ออกมาข้างหน้าคู่หนึ่ง! (ทหารออกมาหน้าแถวคู่ ๑) สรววมดาบ!
(ทหารสรววมดาบ) หน้าเดิน! (วอเทอร์สพาทหาร ๒ คนนั้น ไปยืนเคียงคริสโตเฟอร์
ข้างตะกน)

คริสโต. - เอ๊ะ! นี่อะไรกัน!

ไลออน - ก็ให้ฉันทำพิธีตามใจฉัน ฉันก็ทำน้าสิ! นี่แนววอเทอร์ส, พาตัวท่านผู้นี้ลงไปเรือ,
มอบตัวให้ผู้คุมเอาเข้าห้องขัง, และใส่ตรวนเสียด้วย. พอเวลาที่นั่นท้อมถึงที่เจ้าหญิง
นั่ง เอาดาแก่นั้นโยนน้ำเสียทั้งตรวนเข้าใจไหม?

วอเทอร์ส - ขอรับ!

คริสโต. - แล้วกัน! อะไรจะฆ่าคนเสียทั้งпенเทียวหรือนาย?

ไลออน - คนตายแล้วจะฆ่าทำไม, ไม่จำเป็นเลย.

คริสโต. - โช้. ผมไม่มีความคิดเลย ทำไมนายจะฆ่าผม?

ไลออน - ก็เจ้าหญิงเธอมีความคิดอะไร?

คริสโต. - ผมได้สั่งให้ฆ่าให้เก่งอะไรเมื่อไร? พวกราษฎรเขา (พลเมืองต่างคนต่างร้องเถียง
ว่า “เปล่า”, เพราะกลัวนายทหารอังกฤษจะจับ.)

ไลออน - ได้ยินไหมละ? เขาพากันร้องว่าเปล่าทั้งนั้น. แท้จริงตัวแกที่เดียว เป็นผู้เที่ยวพูด
ให้พลเมืองปั่นป่วนกลัวพระสมุท, แล้วก็แกเองที่เดียวเป็นผู้ให้ทำพิธีแต่งงานเจ้า
หญิงกับพระสมุท. เพราะฉะนั้นแกต้องคิดหาทางแก้ไขให้จงได้, ถ้ามีฉนั้นแกก็ต้อง
ตามเสด็จเจ้าหญิงไป, หรือบางทีแกจะไปหาพระสมุทโดยลำพังก็ได้ เพราะอย่างไร ๆ
ฉันคงพยายามช่วยไม่ให้เจ้าหญิงจมน้ำ.

มิดัส - จะคิดอย่างไรก็คิดเสียเถิดคริสโตเฟอร์, เพราะชักช้าไปจะไม่มีเวลาพอทำพิธี.

ไลออน - มีทางแก้หรือไม่มี, ว่ามา?

คริสโต. - มี!

มิดัส - มีก็กล่าวมาสิ.

คริสโต. - ถ้ามีใครมาเป็นเจ้าบ่าวแทนพระสมุทแล้ว ก็ยกเจ้าหญิงให้แก่ผู้นั้น, เป็นเสร็จเรื่องกัน.

มิดัส - ทำอย่างไรจึงจะหาผู้แทนเช่นนั้นได้.

คริสโต. - ต้องให้พระสมุทคลใจผู้ใดผู้หนึ่งให้ชี้ตัวผู้แทน.

ไลออน - ถ้าเช่นนั้นก็รีบจัดการร้ายเวทร้ายมนตร์อะไรเข้าสิ!

(คริสโตเฟอร์แกลิ่งทำเป็นหลับตาว่ามนตร์อยู่ครู่ใหญ่ ๆ ในระหว่างนี้โยฮันนิสเสียงออก

ไปครู่ 1 แล้วกลับเข้ามา, อีกครู่ เด็กหลีจึงเดินเข้ามาขึ้นกลางโรง.)

เด็กหลี. - (ชี้คอนสตันติโนัส) คนดั่ง!

พลเมือง - อะไร?

เด็กหลี - ดินนง!

พลเมือง - อ้อ!

คริสโต. - ดูรทุดพระสมุท. ท่านได้รับใช้ให้มาชี้ตัวผู้ที่ควรเป็นสามีพระบุตรนั้นฤ?

เด็กหลี - ป่าว!

คริสโต. - เอ๊ะ. ถ้าเช่นนั้นมาทำไมเล่า?

เด็กหลี - ก็บอกให้อ้วมาอ้วก็มาน่าซี.

คริสโต. - ใครบอกให้มา? พระสมุทฤ?

เด็กหลี - สมุทสะหมาไลที่ไหนอ้วไม่สู้จัก.

คริสโต. - ก็ใครบอกให้มาเล่า?

เด็กหลี - โคล่า! อ้ายคนดั่งนั้นซี! (ชี้คอนสตันติโนัส) ไหนล่ำร้อนล้อยเหลือยงที่จะให้อ้ว?

คอนสตัน - ใครบอกว่าจะให้เงินทองอะไร? เหลวไหลพิลึก!

เด็กหลี - เหลยวไหลยังไล? ลือชิตนดั่ง - ดั่งจิงล้วย, ใช้ไมไ่ไลเลย; พุกโกหกแท้ ๆ, ผ่าวะ!

(พวกพลเมืองพูดกันซุบซิบ)

ไลออน - เลิกที! ถียงกันไปก็ไม่เป่นประโยชน์. ข้อสำคัญเป่นอันได้ความว่านายคนนั้น (ชี้คอนสตันติโนัส) ไม่ใช่ผู้ที่พระสมุทสมมุติให้มาแทนตัว; ถูกไหมขอรับ?

มิตัส - ถูกแล้ว!

คริสโต. - อะไร? พระองค์ทรงทราบอย่างไรว่าถูกแล้ว?

มิตัส - ฉันทราบเพราะท่านผู้บังคับการบอก; และอีกประการ ๑ ฉันท้องการมีทหารเป่นพี่เลี้ยงอย่างตัวท่าน!

- ไลออน - ท่านเจ้าเมืองมีความปรีชาสามารถมาก.
คริสโต. - ถ้าเช่นนั้นใครจะเป็นผู้ชี้ตัวผู้แทนพระสมุทได้เล่า?
ไลออน - ข้าพเจ้า!
คริสโต. - เพราะเหตุใด?
ไลออน - ข้าพเจ้าจะชี้แจงให้ฟัง.

บทร้อง - ไลออน, ทหารรับลูกคู่

(ลำ - "Rule Britannia")

<u>ไลออน</u> - แต่เริ่มเดิมที ไม่มีผู้ใด
จึงองค์พระเปนเจ้า มีพระวาที
ครองเถดินาวิ นาวิจครองทเล	มีฤทธิไกร ที่ในวารี
ใครมีนาวิ จงครองแดนชล ฯ
ชนะศัตรู ศัตรูมลายทั้งเพ ฯ
<u>ทหาร</u> - ครองเถดินาวิ ฯ	
<u>ไลออน</u> - แต่กาลนั้นมา เสนาสมุท
จึงครองชลาลัย ที่ในสากล
ครองเถดินาวิ นาวิจครองทเล	ผู้ฤทธิรุต กำแหงแรงรณ
เพราะนาวาพล รับเทวบัญชา
ชนะศัตรู ศัตรูมลายทั้งเพ ฯ
<u>ทหาร</u> - ครองเถดินาวิ ฯ	
<u>ไลออน</u> -ชาติใดมีเรือ เพื่อประดิษุท
เหมือนมีกำลังแรง ขันแข่งรักษา
ครองเถดินาวิ ฯ	ท่องถิ่นสมุท กอຍุทธนา
ชาติศาสนา กษัตราภูมิ
<u>ทหาร</u> - ครองเถดินาวิ ฯ	
<u>ไลออน</u> - ฉนั้นชวนกัน สวามิภักดี
ช่วยกันและเรียราย ถวายนาวิ
ราชะนาวิ นาวิจะมีเดชา	ประนอมพร้อมพรัก และสามัคคี
เรือพระร่วงมี สิทธิศักดิ์สมญา
ชนะศัตรู ศัตรูมลายเร็วรา !

ทหาร - ราชชนาวี นาวิจะมีเดชา

ชนะศัตรู ศัตรูมลายเร็วรา !

เจรจา

- มิดัส - ข้าพเจ้ายอมแล้ว ว่าเวลานี้บรรดาผู้ที่มาประชุมอยู่ ณ ที่นี่ ไม่มีผู้ใดที่จะถวาทแทนพระสมุทยิ่งไปกว่าท่านผู้บังคับการ, เพราะท่านเป็นผู้ครองทเล.
- ไลออน - ถ้าเช่นนั้นข้าพเจ้าจะได้เรียกผู้ที่ข้าพเจ้าสมมุติให้เป็นผู้แทนตัวพระสมุทมายังที่นี่.-
เด็กหลีกไปพาตัวมา. (เด็กหลีกออกไปทางขวา)
- มิดัส - เอ๊ะ! อ้ายเจ้าคนนั้นอย่างไรจึงมักมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้แทนพระสมุท?
- ไลออน - ครั้งก่อนมันเกี่ยวข้องกับพระนายคอนสตันดีโน้สเขาจ้างมันร้อยเหรียญ แต่ที่มันเกี่ยวข้องกับคราวนี้เพราะผมสั่งให้มันทำ และถ้าไม่ทำตามผมจะต้องโทษด้วยปลายเชือกโหลหนึ่ง, เงินร้อยเหรียญนั้นมันก็ชอบดอก แต่มันกลัวปลายเชือกมากกว่า!-
(หัวเราะ)

(เด็กหลีกลากรดลากัน ๑ เข้ามาทางข้างขวา, ในรถนั้นไม่เห็นตัวคนเลยสักคนเดียว

ไลออน แกล้งทำเป็นไม่ดูรถ.)

- มิดัส - เอ๊ะ! นี่อะไรกัน.
- ไลออน - ก็คนที่ข้าพเจ้าว่ามาแทนพระสมุทอย่างไรล่ะ!
- มิดัส - คนอะไรที่ไหน ฉันไม่เห็นมีเลย
- ไลออน - พูโธ! อะไรคนทั้งคนไม่เห็น! - ข้าพเจ้าให้เขาขึ้นรถมาเพื่อให้เป็นสง่าสมเกียรติยศ เชื้อวงศ์พระสมุท - (หลีกเข้าไปดูรถ, ทำตกใจ) เอ๊ะ! หายไปไหน?
- คริสโต. - (เยาะ) กลับลงไปเสียแล้วละกระมัง? (พลเมืองซุบซิบกัน)
- ไลออน - ถึงจะกลับไปแล้วก็เรียกกลับคืนมาได้. (พูดกับพลเมือง) ไม่เชื่อท่านทั้งหลายคอยดูสิ!

(ชักม่านปิดหน้ารถและพุดซ่า ๆ เหมือนสัง) เชื้อวงษ์พระสมุท จงแสดงกายให้ปรากฏแก่ตาที่ประชุมชนอย่าได้ช้าเลย! (ชักม่านเปิด, จึงเห็นอันเดรแต่งเครื่องทหารเรืออังกฤษนั่งอยู่บนเบาะ. พลเมืองแสดงความปลาบใจ. ไลออนกวั๊กมี้อ; อันเดรจึงลงจากรถ, แล้วเด็กหลี่เอารรถเข้าโรง)

คริสโต. - อันเดรนี่เอง, นึกว่าใคร!

อันเดร - ก็ฉันเองแหละ! ท่านจะว่าอย่างไร?

คริสโต. - ฉันจะไปว่ากระไรเธอ นอกจากที่จะกล่าวว่า เธอก็ไม่ได้เป็นญาติกับพระสมุทสนิทสนมอะไรยิ่งไปกว่าคอนสตันตินีส์.

อันเดร - ทำไมจะไม่สนิทกว่า? ดูทีหรือ, ฉันเป็นนายทหารเรือ ฉันเป็นชาวทะเล, และท่านผู้บังคับการผู้มีอำนาจในทะเลนี้ได้ชี้ฉันแล้วว่าเป็นญาติพระสมุท, หรือท่านจะไม่เชื่อ?

ไลออน - ไม่เชื่ออย่างไร. หลักฐานมันคงพอแล้ว. ขอให้ท่านใช้สติปัญญาไตร่ตรองดูสักหน่อย แล้วคงจะเห็นชอบด้วยตามข้าพเจ้าเปนแน่.

คริสโต. - ข้าพเจ้ารับรองเช่นนั้นไม่ได้.

ไลออน - ไตร่ตรองดูให้ดีเถิดท่าน. - แถวสรวมดาบ!

วอเตอร์ส - กอง, สรวมดาบ! (ทหารเรือสรวมดาบทั้งหมด)

โยฮันนิส - ขร้าวลุด! เรามันเสียท่าเขาเสียรอบตัวแล้ว จะคือดันไปก็ไม่เป็นประโยชน์ เพราะฉันยอมตามใจเขาเสียดีกว่า.

คริสโต. - (พุดกับไลออน) ข้าพเจ้ายอมแล้ว ว่าผู้ที่ท่านเลือกมานี้ เป็นผู้ที่เหมาะสมควรจะเป็นคู่เจ้าหญิงแทนพระสมุทได้.

มิดัส - พลเมืองทั้งหลาย ท่านเห็นชอบด้วยฤา!

พลเมือง - ดีแล้ว

มิดัส - ถ้าเช่นนั้นเราขอประกาศว่า เรายกนางอันโดรมาคิธาของเรา ให้แก่เจ้าอันเดร เพื่อเป็นคู่ครองกันต่อไป.

พลเมือง - ไชโย

บทส่งท้าย

<u>มิดัส</u>	- (แขกบรเทศ)		
	● ขออำนาจอวยพรสุนทรสวัสดิ์ จะประสงค์สิ่งใดให้สมปอง	เพิ่มพิพัฒน์เพราะปลุกลูกทั้งสอง อยู่ร่วมห้องเสน่หาอย่าจืดจาง.	
<u>ทุกคน</u>	(แขกบรเทศ)		
	เทวานุภาพนำผล สรรพโสภโรคร้ายจงวายวาง	เกิดสรรพมงคลรอบข้าง ทั้งพระแลนางจงอยู่เย็น.	
<u>แมรี</u>	(สีนวน)		
	● ปวงเหล่านารียินดีช่วย จงพูลเพิ่มเสริมสวาสดีขาดล้ำเค็ญ	กล่าวอำนาจพรยุพินให้สิ้นเข็ญ จงอยู่เย็นทั้งสอง	
<u>หญิง</u>			คู่ครองกัน
<u>แมรี.</u>	- ทั้งชายหญิงรักจริงไม่กริ่งจิต ต่างจะเชิดจะชูคู่ชีวิต	เปนมิ่งมิตรปรีย์เปรมเกษมสันต์ ต่างรักพันธุผูกสนิท	
<u>หญิง</u>			จิตไมตรี
<u>ไลออน</u>	(สดาบง)		
	● ข้าเจ้าเสนานาวายุทธ เจ้าหญิงชายทั้งคู่คู่เหมาะดี	ล้วนยินดีที่สุดเกษมศรี เหล่าเสนีจึงช่วยกันอวยพร	
<u>นายทหาร</u>	- ขอทั้งสองร่วมห้อง		
<u>พลทหาร</u>	-	ปรองดองรัก	
<u>นายทหาร</u>	-		อย่าได้วายสมัค
<u>พลทหาร</u>	-		รสสมร
<u>นายทหาร</u>	- ขอเจ้าชายรณรมย์		
<u>พลทหาร</u>	-	ให้สมพร	
<u>นายทหาร</u>	-		ขอบังอรอยู่เย็น

พลทหาร -

เปนนินทรีย์

(ฝรั่งเวศุกรรม)

<u>อันเดร</u>	-	ชอบใจท่านหนักหนา	ที่บรรดาให้พรฉัน
<u>อันเดร</u>	-	เมตตาปราณีครั้น	นางกับฉันขอขอบใจ
<u>อันโดร</u>	-	คำพรสุนทรพจน์	หวานยิ่งรสอย่างไรน ๗
<u>อันเดร</u>	-	จับจิตคิดดวงใจ	
<u>อันโดร</u>	-	จับจิตคิดดวงใจ	จนบรรลย์ไม่ลืมคุณ ๗

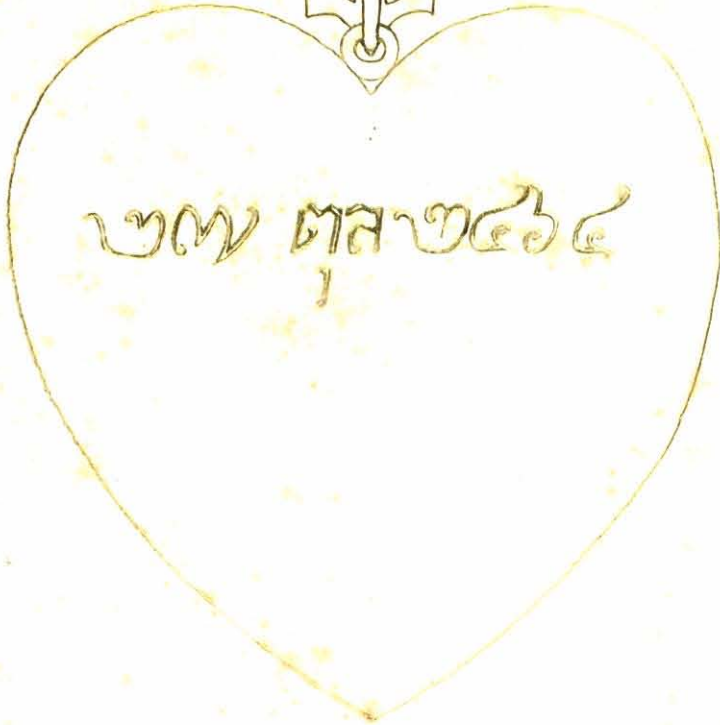
เรื่องทั้งหมด (แขกบรเทศ)

จงชวนกันปรีดิ์เปรมเกษมसानต์	หมดรำคาญสิ้นเรื่องที่เคืองขุ่น
หมดเหตุวิวาทบาดสกล	หมดว่าวุ่นเกษมสามัคคี
เทวานุภาพนำผล	เกิดสรรพมงคลเสริมศรี
เทพช่วยรักษาปรานี	ขอให้สุขสวัสดิ์ทั่วกัน ๗

ปิดม่าน

จบเรื่อง

אלהינו אלהים
אחד